

ЧАСОПІС ДЛЯ ВАС

№4 (1003), КРАСАВІК, 2017
Беларусь. Belarus

БЕЛАРУСЬ

Палітыка, эканоміка, культура

ISSN 0320-7544

ЯК СТАНОВЯЦЦА ЛАЎРЭАТАМІ

INTERNATIONAL

The Minsk Times

Socio-political Weekly

Пра падзеі ў Беларусі і свеце

**Штотыднёвік,
які чытаюць
у арыгінале**

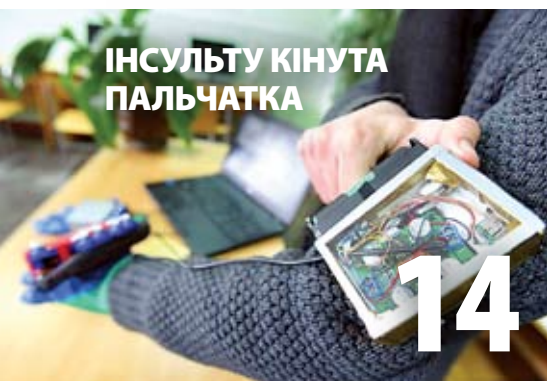
Не спазніцеся аформіць падпіску
Індэкс: ведамасны — 637302, індывідуальны — 63730

ПАТЭНЦЫЯЛ РАСКРЫВАЕЦА НАГЛЯДНА

6

- 4** **Трэба рухацца далей** Беларусь і Расія ўрэгулявалі ўсе спрэчныя пытанні ў двухбаковых адносінах. Такі вынік сустрэчы Прэзідэнта Беларусі Аляксандра Лукашэнкі з Прэзідэнтам Расіі Уладзімірам Пуціным, якая адбылася ў Санкт-Пецярбурзе
- 10** **У АБСЕ цэняць далучанасць Беларусі да сваёй дзейнасці**

ІНСУЛЬТУ КІНУТА ПАЛЬЧАТКА

14

- 16** **Як хутка фантастыка ператвараецца ў рэальнасць** Цэлая каманда інжынераў, праграмістаў, матэматыкаў і нават псіхалагаў працуе над стварэннем беларускага аўтаномнага робата
- 22** **Грошы любяць, калі іх лічаць**
- 26** **Займальная формула захавання энергіі** Паспяхова завяршыўся маштабны праект, мэтай якога стала пашырэнне ідэй энергазберажэння з дапамогай розных энергаэфектыўных праграм

- 30** **Жыць у згодзе — добрая традыцыя** На беларускай зямлі доўгі час бесканфліктна жывуць прадстаўнікі розных нацыянальнасцяў і веравызнанняў
- 42** **Уютнай прасторы** За значныя дасягненні ў галіне тэатральнага і музычнага мастацтва Дзяржаўнай прэміі ўдастоены кампазітар Уладзімір Кандрусевіч
- 46** **Скарына прыдумаў... “сярэднявечны Google”** Як беларускі першадрукар апырэдзіў час
- 48** **Чым вядомы горад Шклоў**
- 50** **Гурт Naviband: Эпатажу дакладна не будзе** У інтэрв’ю прадстаўнікі Беларусі расказалі, чым плануюць пакарыць публіку на “Еўрабачанні-2017”

52

ДАЧАКАЦА ЧЫСТАГА НЕБА ПАСЛЯ НАВАЛЬНІЦЫ...

Беларусь. Belarus

Штомесячны часопіс

№ 4 (1003), красавік, 2017
Выдаецца з 1930 года.

Рэгістрацыйнае пасведчанне нумар 8.
Выдадзена 2 сакавіка 2009 г.
Міністэрствам інфармацый Рэспублікі Беларусь.

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
Установа Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь “Рэдакцыя газеты “Советская Белоруссия”, ААТ “Белзнешэканбанк”

Рэдактар
Віктар Харкоў

Адказны сакратар
Валянціна Ждановіч

Дызайн і вёрстка:
Вадзім Кандрашоў
Надзея Панкратова

“Беларусь. Belarus” выходзіць на беларускай, англійскай, іспанскай, кітайскай і польскай мовах.

Часопіс распаўсюджваецца ў 50 краінах свету.

За дакладнасць фактаў, іх інтэрпрэтацыю адказнасць нясуць аўтары публікацый. Пры выкарыстанні матэрыялаў часопіса спасылка на “Беларусь. Belarus” абавязковая. Рэдакцыя не нясе адказнасці за змест рэкламных паведамленняў.

Выдавец:
Установа Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь “Рэдакцыя газеты “Советская Белоруссия”.
Вул. Б. Хмяльніцкага, 10^а, 220013, Мінск.

Часопіс надрукаваны ў Рэспубліканскім унітарным прадпрыемстве “Выдавецтва “Беларускі Дом друку”.
Паліграфічная ліцэнзія №02330/106 ад 30.04.2004.
Пр-т Незалежнасці, 79, г. Мінск, Беларусь, 220013

Падпісана ў друк 18.04.17 г.
Выпуск у свет 25.04.17 г.

Афсетны друк. Папера крэйданая. Фармат 60x90 1/8.
Друкаваных аркушаў 7.
Гарнітура Міньён.

Заказ № 1033
Агульны тыраж — 2342 экз.
(на беларускай мове — 185)

Адрас рэдакцыі:
вул. Кісялёва, 11, г. Мінск, Беларусь, 220029.
Тэл.: +375 (17) 290-62-24,
+375 (17) 290-66-45.
Тэл./факс: +375 (17) 290-68-31.

E-mail: belmag@sb.by
Падпісны індэкс — 74820.
Цана дамоўная.

© “Беларусь. Belarus”, 2017

Прыклады заслугоўваюць увагі

“Якія планы на будучыню?” — пытанне, якое часта гучыць у штодзённасці. Уласна кажучы, у тым, каб будаваць планы, няма нічога незвычайнага. Многія часта так і робяць: накідаюць некалькі пунктаў на бліжэйшы дзень ці тыдзень і жывуць адпаведна такому парадку. Зусім іншая справа — доўгатэрміновае планаванне: на пяць, дзесяць гадоў наперад. Безумоўна, вельмі складана зрабіць, каб жыццё ішло строга ў рэчышчы прапісанага алгарытму, бо яго вялікасць выпадак часта наровіць умяшацца ў ход падзей. Тым не менш, калі ёсць канкрэтная мэта, жыццё становіцца лягчэй.

Прыкладна такой логікі сёння прытрымліваюцца і многія дзяржавы свету. Апошнім часам модным стала прапісаць стратэгіі развіцця краін да нейкага аддаленага перыяду. Расіяне, напрыклад, ужо ўсё спланавалі да 2025 года, казахстанцы — аж да 2050-га. Ёсць падобны дакумент і ў нас. Называецца ён “Нацыянальная стратэгія ўстойлівага сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны на перыяд да 2030 года”. Зыходзячы з сутнасці дакумента, можна гаварыць пра тое, што стратэгія грунтуецца на трох кітах: яе аснову складаюць чалавек, эканоміка і экалогія. Дакумент атрымаўся даволі аб’ёмным. На ста трыццаці з нечым старонках напісана пра тое, як краіна будзе рухацца па шляху развіцця.

Што ж, добрыя тэндэнцыі заўсёды абнадзейваюць. Як, напрыклад, тая з іх, якая сведчыць, што ўпершыню амаль за чвэрць стагоддзя зафіксаваны натуральны прырост насельніцтва нашай краіны. Так, нас становіцца больш. Бо калі на 1 студзеня 2016 года ў краіне пражывалі 9.498.364 чалавекі,

то праз год — 9.504.704. Пры гэтым скарачаецца сельскае насельніцтва, затое расце гарадское.

Калі браць па рэгіёнах, то ў безумоўных лідарах Мінск. Ён упэўнена рухаецца да звання “двухмільённіка”, павялічыўшыся за год на 15 тысяч чалавек.

Тым часам гарады-спадарожнікі Мінска за год даказалі, што нездарма ў свой час атрымалі такі перспектывны статус. На дэмаграфічнай крывой усе яны аказаліся ўплюсе. Хто ў большым, хто ў меншым. Скажам, Дзяржынск, Заслаўе і Лагойск прыраслі больш як на 200 чалавек, а Фаніпаль — адразу на 700. Прыкметна павялічылася насельніцтва і ў Маладзечне. Больш шматлюдным сталі Столін і Горкі, Добруш і Ашмяны, Лунінец і Мядзел, Калінкавічы і Скідаль. Асаблівая сітуацыя, вядома, з Астраўцом. Дзякуючы будаўніцтву Беларускай АЭС маленькі гарадок расце на вачах. З усіх рэгіёнаў вобласці менавіта тут самая спрыяльная сітуацыя з працоўнымі рэсурсамі: на кожнага афіцыйна зарэгістраванага беспрацоўнага прыпадае 17 (!) вакансій.

Магчыма, усё гэта ў нейкай меры лакальныя прыклады. Але яны з жыцця, што называецца. І пры тым — вельмі паказальныя.

Альбо такі прыклад: міжнародная выстава сучаснага мастацтва “Ад Лісабона праз Мінск да Уладзівастока” адкрылася ў сталіцы Казахстана. Ініцыяваны беларускім бокам арт-праект аб’яднаў работы мастакоў з 27 еўрапейскіх дзяржаў. Творчасць яго ўдзельнікаў разнастайная, аднак экспазіцыя выставы пабудавана такім чынам, што гэтая разнастайнасць успрымаецца як адзінае цэлае, як сімвал самабытнасці еўрапейскіх краін, якія тым не менш маюць агульную культурную прастору.

Еўрапейская культура сёння выступае (і гэты праект — пацверджанне) як гуманітарная процівага палітычным і сацыяльным канфліктам, абапіраючыся на свае шматвяковыя традыцыі і ў той жа час звяртаючыся да гледача праз самыя сучасныя формы мастацтва. Радуе, што менавіта Мінск, які стаў у апошнія гады адной з самых актыўных перагаворных пляцовак па ўрэгуляванні канфліктных сітуацый у еўрапейскім рэгіёне, прыняў на сябе і ролю цэнтра культурнай дыпламатыі, арганізаваўшы своеасаблівы інтэграцыйны арт-праект.

Гэты прыклад, па-мойму, заслугоўвае ўвагі.

ВІКТАР ХАРКОЎ

Інтэграцыя — калі выгадна ўсім

Аляксандр Лукашэнка даў інтэрв'ю міждзяржаўнай тэлерадыёкампаніі “Мір”

Падчас размовы галоўная ўвага была нададзена тэме інтэграцыі на постсавецкай прасторы. Прэзідэнт падзяліўся сваім бачаннем далейшага развіцця інтэграцыйных структур. Аляксандр Лукашэнка грунтоўна расказаў пра стан і перспектывы беларуска-расійскіх адносінаў. У прыватнасці, абмяркоўваліся пытанні развіцця гандлёва-эканамічнага супрацоўніцтва, правядзення сумесных стратэгічных вучэнняў “Захад-2017”, вынікі нядаўняй сустрэчы прэзідэнтаў Беларусі і Расіі ў Санкт-Пецярбурзе.

Кіраўнік дзяржавы расказаў, што на постсавецкай прасторы цяпер функцыянуюць розныя інтэграцыйныя структуры. У некаторых з іх склаліся больш блізкія адносіны паміж краінамі, у іншых наладжана менш цеснае супрацоўніцтва. Прэзідэнт назваў гэтыя працэсы рознаўроўневай інтэграцыяй.

“Дарэчы, Еўрапейскі саюз цяпер гэты тэрмін пачынае выкарыстоўваць. Вы бачыце, што там утвараецца больш прагрэсіўнае аб'яднанне, група вялікіх дзяржаў, каб за сабою пацягнуць астатнія. І ўжываюць ужо гэты тэрмін — рознаўроўневая інтэграцыя, — адзначыў Аляксандр Лукашэнка. — Так і ў нас атрымалася. Той, хто хацеў застацца ў СНД, застаўся. Нехта захацеў выйсці, як

Грузія, — выйшлі. Нехта фактычна прыпыніў свой удзел у СНД, і тое не назаўсёды — часам прыязджаюць на гэтае пасяджэнне прадстаўнікі Украіны. Але мы дамовіліся, што гэтую пляцоўку нельга страчваць”.

Аляксандр Лукашэнка звярнуў увагу, што кожная краіна, удзельнічаючы ў якіх-небудзь інтэграцыйных аб'яднаннях, шукае для сябе выгады. Аднак да гэтага дзяржавы павінны падыходзіць асцярожна. “Выгада не павінна быць за кошт твайго суседа. Табе выгадна недзе, яму таксама недзе выгадна, недзе ты ўступаеш, недзе ён. Але выгада — гэта абавязкова. Калі гэта нявыгадна, як бы гэта меркантильна ні гучала, каму патрэбны нейкі саюз і нейкія крокі ў гэтым напрамку”, — падкрэсліў ён.

Кіраўнік дзяржавы таксама адказаў на пытанні аб забеспячэнні бяспекі ў рэгіёне і барацьбе з тэразмам у свеце.

Тэлеканал “Мір” знаёміць глядачоў з сучасным жыццём і гісторыяй краін постсавецкай прасторы. Вяшчанне ажыццяўляецца кругласутачна ў чатырох часавых паясах на тэрыторыі 13 дзяржаў (Азербайджан, Армения, Беларусь, Грузія, Казахстан, Кыргызстан, Малдова, Расія, Таджыкістан, Украіна, Латвія, Літва, Эстонія). Патэнцыйная аўдыторыя — большая за 130 мільёнаў чалавек.

Уладзімір **Веліхаў**

► Краіна прыемнага здзіўлення

Беларусь запусціла новы партал для прэзентацыі сваіх турыстычных магчымасцяў

Набіраем у адрасным радку любога браўзера Belarus.Travel — і трапляем на новы нацыянальны турыстычны партал Беларусі, які запусціўся ў пачатку гэтага тыдня. Гэта прыгожа зроблены, прадуманы сайт, на якім наглядна і лаканічна расказваюць пра тое, што можна ўбачыць у нашай краіне.

— Сёлета мы абнавілі сайт Нацыянальнага агенцтва па турызме, які разлічаны на прафесіяналаў. А цяпер у нас з'явіўся краінавы партал Belarus.Travel — наш другі інструмент для папулярызавання Беларусі ў свеце, — расказала вядучы спецыяліст аддзела інфармацыйнага забеспячэння НАТ Анастасія Шаткевіч. — Сайт НАТ разлічаны на ўнутраны рынак, тураператараў, экскурсаводаў, а Belarus.Travel — для прэзентацыі краіны за мяжой.

“Краіна прыемнага здзіўлення, нечаканых адкрыццяў і цёплых успамінаў”. Пазнаяце Беларусь па слогане? Менавіта прыемныя эпітэты ўпрыгожваюць галоўную старонку партала. Гуляем па ўкладках: “Незвычайнае з Віцебска”, “Натхняльнае з Гродна”, “Самабытнае з Мінска”... Класічныя маршруты па замках, падказкі для гурманаў, падборкі ўнікальных месцаў і дзіўных мясцовых спецыялітэтаў. Гэткі сайт-канструктар, на якім зручна шукаць неабходную інфармацыю, структураваць яе ў залежнасці ад пераваг мэтавай аўдыторыі — з акцэнтам на аграэкатурызм, спартыўныя падзеі, музычныя фестывалі.

Трэба рухацца далей

Беларусь і Расія ўрэгулявалі ўсе спрэчныя пытанні ў двухбаковых адносінах. Такі вынік сустрэчы Прэзідэнта Беларусі Аляксандра Лукашэнкі з Прэзідэнтам Расіі Уладзімірам Пуціным, якая адбылася ў Санкт-Пецярбурзе

Аляксандр Лукашэнка:

Мы сапраўды вырашылі праблемы і на пытаннях нафтагазавага комплексу. Доўга абмяркоўвалі аграрную праблему, але дамовіліся аб тым, што яна ў нас на парадку дня Вышэйшага дзяржаўнага савета. Гэтак жа, як і пытанне на прамысловай палітыцы. І мы ў бліжэйшы час узгоднім тэрміны і прыем рашэнне на гэтых ды іншых пытаннях ужо на пасяджэнні ВДС

Як вядома, перагаворы кіраўнікоў дзяржаў доўжыліся больш за пяць гадзін. Яны праходзілі спачатку ў фармаце “адзін на адзін”, а затым у пашыраным складзе з удзелам членаў дэлегацый.

Сустрэча пачалася з абмеркавання трагедыі, якая здарылася, — выбуху ў метро Санкт-Пецярбурга. Аляксандр Лукашэнка выказаў спачуванні Уладзіміру Пуціну. “Вельмі шкада, што так здарылася ў гэтых хвіліны. Заўсёды думаеш пра тое, што дай бог, каб гэтым скончылася. Мы сутыкаліся, на жаль, у Мінску з такімі праблемамі”, — сказаў кіраўнік беларускай дзяржавы.

Прэзідэнт звярнуў увагу, што галоўнай тэмай перагавораў з’яўляюцца пытанні бяспекі. Пры гэтым было падкрэслена, што дадзеную праблематыку планавалася абмеркаваць даўно і яна аказалася ў цэнтры ўвагі не толькі ў сувязі з трагедыяй, якая адбылася.

Па выніках перагавораў Беларусь і Расія дамовіліся аб сумесных дзеяннях у сферы забеспячэння бяспекі. “Вы бачыце, што адбываецца вакол. І мы хацелі б проста захаваць стабільнасць у Расіі і Беларусі. Ужо вельмі мала засталася ў гэтым свеце ціхіх, спакойных пунктаў. І мы дамовіліся аб сумесных дзеяннях па захаванні бяспекі ў нашых дзяржавах”, — заявіў Прэзідэнт Беларусі.

На сустрэчы таксама былі вырашаны спрэчныя пытанні ў нафтагазавай сферы. Бакі вызначылі адпаведную схему і знайшлі магчымасць для ўзаемных уступак.

Прэзідэнты пацвердзілі сваё імкненне стварыць да ліпеня 2019 года неабходныя асноватворныя правілы і ўмовы па стварэнні адзінага рынку электраэнергіі. Пацверджана гатоўнасць зрабіць усё для таго, каб да 1 студзеня 2018 года распрацаваць сумесныя правілы па адзіным рынку газу, а да 2024 года распрацаваць і выйсці на падпісанне міжурадавага пагаднення ў рамках ЕАЭС па адзіным рынку газу.

Яшчэ адной важнай тэмай перагавораў стала развіццё ўзаемадзеяння ў аграрнай і прамысловай сферах. Бакі палічылі неабходным дэталева абмеркаваць гэтыя пытанні падчас маючага адбыцця пасяджэння Вышэйшага дзяржаўнага савета і па яго выніках прыняць канкрэтныя рашэнні. “Доўга абмяркоўвалі аграрную праблему, але дамовіліся аб тым, што яна ў нас на парадку дня Вышэйшага дзяржаўнага савета. Гэтак жа, як і пытанне па прамысловай палітыцы. І мы ў бліжэйшы час узгоднім тэрміны і прымем рашэнне па гэтых ды іншых пытаннях ужо на пасяджэнні ВДС”, — сказаў Аляксандр Лукашэнка.

Шмат часу было нададзена абмеркаванню супрацоўніцтва ў галіне сельскай гаспадаркі. Расійскія спецыялісты ў хуткім часе наведаюць беларускія прадпрыемствы, адносна якіх у іх узніклі сумненні з пункту гледжання выканання фітасанітарных норм, і абмяркуюць з калегамі праблемныя пытанні ў гэтай сферы.

Лідары дзвюх дзяржаў удзялілі ўвагу і ўзаемаадносінам у сферы фінансаў, у канкрэтных галінах эканомікі, у тым ліку ў высокатэхналагічных сферах. Размова, у прыватнасці, ішла пра магчымае пашырэнне сумеснай работы ў касмічнай сферы.

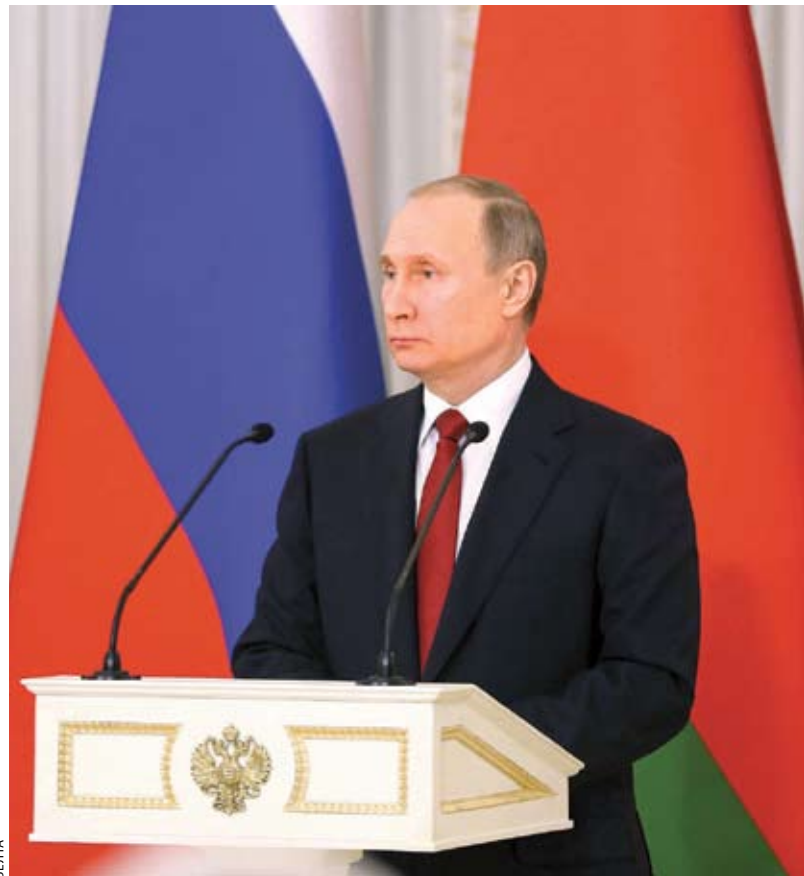
Акрамя таго, расійскі бок пайшоў насустрач у пытанні рэфінансавання існуючых сёлета запазычанасцяў перад Расійскай Федэрацыяй.

Асобна падчас перагавораў узнімалася праблематыка міжнароднага парадку дня. “Асабліва тых пытанняў, якія датычацца нас, нашых суседзяў, палітыкі Еўрасаюза. Абмяняліся меркаваннямі аб узаемаадносінах з ЗША, як выбудоўваць гэтыя адносіны”, — адзначыў Аляксандр Лукашэнка.

“Я, вядома, прасіў Уладзіміра Уладзіміравіча, каб ён не забываў і пра Беларусь, выбудоўваючы адносіны з буйнымі дзяржавамі. У яго наперадзе сустрэчы ў “дваццатцы”. Я атрымаў запэўненні ў падтрымцы нас на ўсіх форумах, як гэта ён рабіў і раней”, — сказаў Прэзідэнт Беларусі.

Кіраўнік дзяржавы падзякаваў расійскаму лідару за тое, што, нягледзячы на падзеі, якія здарыліся, бакі знайшлі магчымасць сесці за стол перагавораў. “Нягледзячы на гэтую праблему, вы змаглі правесці перагаворы. Вядома, дрэнна, што прэзідэнтам даводзіцца ўмешвацца ў тыя ці іншыя праблемы не нашага ўзроўню. Але што зробіш, такая практыка”, — дадаў ён.

У сваю чаргу Уладзімір Пуцін заявіў, што на сённяшні дзень у беларуска-расійскіх адносінах не засталася спрэчных пытанняў. “Мы будзем рухацца далей, будзем умацоўваць саюзніцкія адносіны ў рамках Саюзнай дзяржавы і працаваць над умацаваннем нарматыўна-прававой базы і над развіццём Еўразійскага эканамічнага саюза”, — падкрэсліў Прэзідэнт Расіі.

БЕЛТА

Уладзімір Пуцін:

На сённяшні дзень спрэчных пытанняў не засталася. Мы будзем рухацца далей, будзем умацоўваць саюзніцкія адносіны ў рамках Саюзнай дзяржавы і працаваць над умацаваннем нарматыўна-прававой базы і над развіццём Еўразійскага эканамічнага саюза

Патэнцыял раскрываецца наглядна

Сакавіцкі візіт Аляксандра Лукашэнкі ў Туркменістан напэўна зойме асаблівае месца ў гісторыі двухбаковых адносінаў. І па той прычыне, што ён быў прымеркаваны да такой важнай падзеі, як адкрыццё Гарлыкскага горна-абагачальнага камбіната.

Каб лепш зразумець маштаб праекта, рэалізаванага беларускімі спецыялістамі ў Туркменістане, мае сэнс крыху паглыбіцца ў гісторыю. Гарлыкскае радовішча калійных соляў

было разведана яшчэ ў сярэдзіне мінулага стагоддзя. Але тэхналагічна яно аказалася такім складаным у распрацоўцы, што нават пры каласальных рэсурсах СССР гэтага рабіць не сталі. Адсюль відавочны той вялікі шлях развіцця, які прайшлі беларускія будаўнікі. Узвесці з нуля пад ключ ГЭК — гэта сур'ёзная заяўка высокай канкурэнтаздольнасці па аказанні такіх паслуг у любым пункце планеты. Выснова Прэзідэнта Беларусі:

— Гэта сігнал усяму свету, што мы можам адкрыць любую шахту і здабываць там не толькі калійныя ўгнаенні, але любыя карысныя выкапні шахтавым спосабам. Я ўжо не гавару, адкрытым спосабам. Для нас гэта быў вельмі важны праект, і добра, што мы яго завяршылі.
На рахунак

беларускага генеральнага падрадчыка — ААТ “Белгорхімпрам” — ужо пералічана 700 мільёнаў долараў за выкананьня работы. Беларускія спецыялісты будуць суправаджаць дзейнасць пабудаванага камбіната да 2020 года. І гэта таксама аплатная паслуга. Але не толькі ў эканоміцы каштоўнасць праекта. Гэта іміджавы праект. Ён гаворыць аб тым, што сапраўды можна і спраектаваць, і пабудаваць, і выканаць усе неабходныя інжынірынгавыя работы. Там працавалі сотні розных арганізацый. Усё гэта трэба было ўвязаць. Для будаўніча-мантажных арганізацый было выгадна і даволі рэнтабельна там працаваць.

Акрамя работ, у Туркменію пастаўлена і шмат абсталявання беларускай вытворчасці: тэхніка МАЗа і “Амкадора”, электрамеханіка, праходчыя камбайны. Прычым усе кантракты заключаліся па выніках тэндараў без якіх-небудзь прэферэнцый перад іншымі ўдзельнікамі. Не выключаецца і ў будучыні альянс беларускіх і туркменскіх калійшчыкаў. Сусветны рынак угнаенняў няпросты. Прапанова тут перавышае попыт. Але ёсць багаты досвед работы на ім, што можа пайсці на карысць і Мінску, і Ашгабату.

Падчас візіту Аляксандр Лукашэнка і Гурбангулы Бердымухамедаў выканалі яшчэ адну прыемную місію. Пасля перагавораў у Палацавым комплексе імя Агузхана прэзідэнты паехалі адкрываць новы будынак беларускага пасольства, які размяшчаецца ў пасольскім квартале Ашгабата.

— Менш чым за паўтара года пабудавалі. У такім пасольстве мы, дыпламаты, павінны цяпер патроіць сваю работу, — лічыць беларускі пасол Алег Табанюхаў.

Ён, вядома, меў на ўвазе арыфметыку тавараабароту. Падрабязна гэтую тэму абмяркоўвалі і прэзідэнты. Летась дзве краіны наблізіліся да 300 мільёнаў долараў. Добры вынік, але далёка не апошні. Адкрыццё новага пасольства — яшчэ адзін доказ таго, што ў Туркменістан Беларусь прыйшла сур’ёзна і надоўга.

Дзякуючы вялікім запасам газу і нафты Туркменістан стварыў добры старты патэнцыял для развіцця і робіць стаўку на дыверсіфікацыю сваёй эканомікі. Аляксандр Лукашэнка даў пахвальную ацэнку такой палітыцы. Больш за шэсць працэнтаў прыросту ВУП за год, ды яшчэ ў няпросты для сусветнай эканомікі часы, — такое рэдка каму ўдаецца. Прыемна ўсведамляць, што свой уклад у развіццё дружалюбнай краіны ўнеслі і беларусы, пабудаваўшы буйнейшы камбінат у Гарлыку.

І гэта толькі пачатак. Краіна гэтая і далей суправаджаць перспектывы праект, дзяліцца тэхналогіямі, вучыць кадры. Аляксандр Лукашэнка ў гутарцы з Гурбангулы Бердымухамедавым вылучыў галоўнае:

— Асаблівасць нашых адносінаў у тым, што мы не будзем іх на выстаўленні адзін аднаму нейкіх

папярэдніх умоў. Мы супрацоўнічаем як народы, якія доўга жылі ў адной дзяржаве. Вы павінны ведаць, што ў цэнтры Еўропы ў вас надзейнага апора і надзейныя сябры і вы заўсёды можаце разлічваць на Беларусь.

Сёння Туркменістан не проста адзін з вядучых гульцоў у рэгіёне, але і стратэгічнае скрыжаванне транспартных калідораў Еўразіі. Побач Іран, Турцыя, Пакістан, Афганістан, Кітай. Вельмі зручная пляцоўка для выхаду на рынкі трэціх краін і выдатная магчымасць у разы падняць тавараабарот. Мы здолелі знайсці сваю нішу на туркменскім рынку, і цяпер яе трэба не проста ўтрымаць, але і пашырыць, нарасіцішы экспарт тавараў і паслуг. Тым больш што ў Туркменістане запатрабавана літаральна ўсё: сеялкі, культыватары, камбайны, харчаванне, ліфты, станкі.

Беларускія машынабудаўнікі прапанавалі наладзіць выпуск спецыяльнага дызель-поезда для работы ў гарачым клімаце. Вядучыя беларускія ІТ-кампаніі выдатна зарэкамендавалі сябе ў банкаўскай справе і сістэме дзяржкіравання Туркменістана. Чаму б не распраўсюдзіць гэтыя напрацоўкі ў сферы транспарту і гарадской гаспадаркі? Выгадным уяўляецца супрацоўніцтва па вытворчасці шматфункцыянальных беспілотных авіякомплексаў.

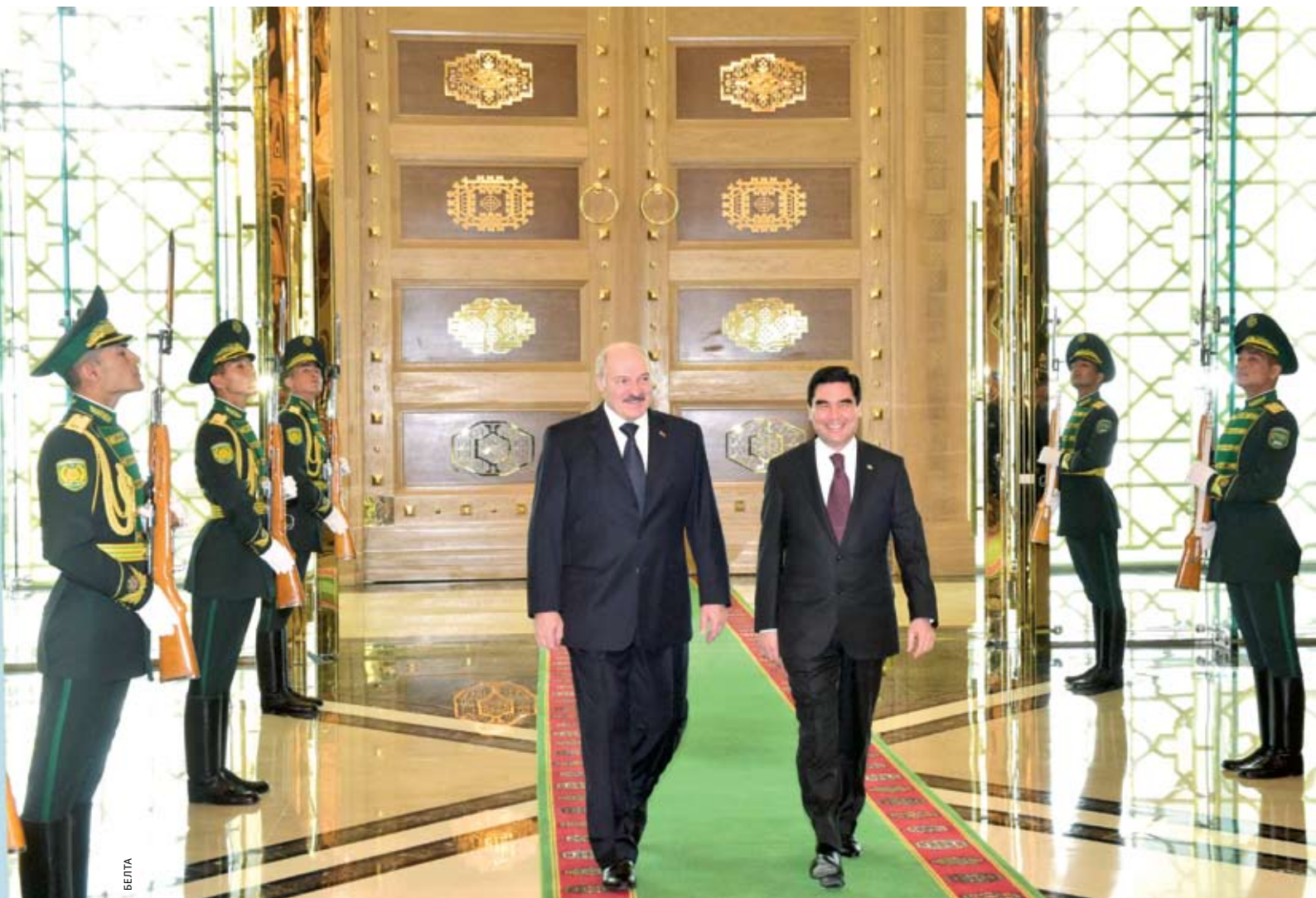
Немалыя перспектывы абяцае і сектар паслуг.

Дарэчы, больш за 40 працэнтаў замежных

Гарлыкі горна-абагачальны камбінат афіцыйна пачаў працу

БЕЛТА

Аляксандр Лукашэнка і Гурбангулы Бердымухамедаў

студэнтаў у Беларусі з Туркменістана. Толькі на экспарце адукацыйных паслуг наша краіна штогод зарабляе 25 мільёнаў долараў. Аднак эканоміцы Туркменістана патрэбныя сёння не толькі інжынеры і ўрачы, але і кваліфікаваныя рабочыя. Беларусь гатовая адкрыць дзверы прафесійна-тэхнічных і сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў для туркменскай моладзі. Напэўна не прымусіць сябе чакаць пашырэнне медыцынскіх і турыстычных паслуг.

Вынікам дзелавых перагавораў стаў пакет пагадненняў, якія закранаюць супрацоўніцтва ў сферы барацьбы са злачыннасцю, адукацыі, спорту, культуры і мастацтва. Аляксандр Лукашэнка і Гурбангулы Бердымухамедаў падпісалі таксама

сумесную заяву, выказаўшы імкненне да ўмацавання стратэгічнага партнёрства па ўсіх напрамках. Прэзідэнт Беларусі запрасіў свайго туркменскага калегу наведаць нашу краіну з афіцыйным візітам у любы зручны для яго час.

Дарога да Гарлыка — сапраўды выпрабаванне на трываласць. Спачатку гадзіна палёту з Ашгабата да Туркменабада, затым доўгія сем гадзін у поездзе, потым яшчэ гадзінная паездка на аўтобусе. Ззаду больш за тысячу кіламетраў дарогі і яшчэ адна бяссонная ноч. І вось мы ўсяго за 25 кіламетраў ад афганскай мяжы. З аднаго боку горы, з другога — пустынная мясцовасць. З раслін сустракаюцца толькі рэдкія кусцікі бяглей травы ды вярблюджая ка-

лючка. Мясцовыя жыхары гавораць, што ўлетку паветра тут праграецца да 50 градусаў. Праз некаторы час наперадзе ў промнях узыходзячага сонца, нібы міраж, узнікаюць і паступова захопліваюць ледзь не ўвесь далягляд контуры новага прамысловага гіганта.

Гледзячы на гэты цудупустыні, разумееш, што беларускія спецыялісты разам з туркменскімі партнёрамі ў экстрэмальных кліматычных умовах здзейснілі неверагоднае. Гаспадары наладзілі ў сувязі з гэтым сапраўднае шоу, па-ўсходняму яркае і маляўнічае, з песнямі, танцамі, тэатралізаваным відовішчам і паказальнымі выступленнямі спартсменаў. Запрасілі ўсіх замежных паслоў, якія працуюць у краіне. Побач са мной туркменскія

журналісты захоплена абмяркоўвалі тья перавагі, якія атрымае іх краіна праз пару-тройку гадоў пасля запуску камбіната. Убачыўшы мяне, адзін з іх не прамінуў зрабіць камплімент у адрас нашай краіны.

— Беларусь — малайцы, такую махіну пабудавалі. На сусветным калійным рынку ўсяго некалькі буйных гульцоў, у тым ліку Беларусь, Расія, Канада, Узбекістан. Хутка і мы апынемся ў іх кампаніі і зможам экспартаваць больш за мільён тон угнаенняў у год.

Так, безумоўна, галоўнай падзеяй афіцыйнага візіту Прэзідэнта ў Туркменістан, а можа быць, і ўсёй гісторыі адносінаў паміж дзвюма краінамі стала адкрыццё

Што ж, за туркменскіх сяброў можна шчыра парадавацца. У іх з'явілася новая галіна эканомікі — гарнарудная. Выпуск запатрабаваных мінеральных угнаенняў падгоніць развіццё сельскай гаспадаркі. Туркменістан стане адным з буйнейшых у Азіі экспарцёраў калійных угнаенняў. Ну а Беларусь яшчэ раз прадэманстравала свету, што ўмее рабіць усё. І перш за ўсё таму, удакладніў Аляксандр Лукашэнка, што пасля распаду СССР не разбазарылі той наймагутны вытворчы, навуковы і тэхналагічны патэнцыял, які дастаўся ў спадчыну.

Пры рэалізацыі праекта па будаўніцтве гарнаруднага комплексу гэты досвед і рэсурсы здорава спатрэбіліся.

— На заводзе будзе створана паўтары тысячы працоўных месцаў, — захоплена працягваў Прэзідэнт Туркменістана.

— Не паўтары, а дзве тысячы будзе мала, калі ўцягнуцца ў эксплуатацыю аб'екта, — з веданнем справы запэўніў Гурбангулы Бердымухамедава Аляксандр Лукашэнка і дадаў: — Мяне прыемна здзівіла, што першую партыю ўгнаенняў Прэзідэнт Туркменістана аддаў суседзям (у Афганістан — заўв. рэд.). Малайчына! Вось так трэба жыць. Тады цябе будуць паважаць і да цябе імкнуцца. Гэта дастойны крок, які ўзвышае туркменскі народ.

Пасля гэтага прэзідэнты да ўсеагульнага задавальнення далі старт рабоце комплексу, пад гучныя апладысменты націснуўшы сімвалічную кнопку. Затым агледзелі новую вытворчасць і пакінулі запіс у Кнізе ганаровых гасцей. Калі Аляксандр Лукашэнка і Гурбангулы Бердымухамедаў паехалі, людзі яшчэ доўга не разыходзіліся, жыва абмяркоўваючы доўгачаканую падзею.

— Сумленна кажучы, гэты дзень назаўжды застанеца ў маёй памяці, — адкрыта дзяліўся ўражаннямі гендырэктар Белгорхімпрама Вячаслаў Коршун. — Такі праект — адзінкавы тавар і добрая рэклама нашай навуцы і тэхналогіям. Да нас ужо паступаюць новыя прапановы з іншых краін. Будзем разглядаць.

Па завяршэнні візіту Аляксандра Лукашэнку ў аэрапорце праводзіў асабіста Прэзідэнт Туркменістана Гурбангулы Бердымухамедаў. Кіраўнікі дзвюх дзяржаў паспелі правесці кароткую гутарку і цёпла развіталіся.

Варта нагадаць, што па выніках перагавораў у Ашхабадзе падпісаны 11 дакументаў аб развіцці супрацоўніцтва ў розных сферах. У прыватнасці, быў заключаны шэраг дагавораў і мемарандум паміж беларускімі і туркменскімі ўніверсітэтамі, падпісана міжрадавае пагадненне аб супрацоўніцтве ў барацьбе са злачыннасцю і праграма супрацоўніцтва ў галіне турызму паміж Міністэрствам спорту і турызму Беларусі і Дзяржаўным камітэтам Туркменістана па турызме на 2017-2018 гады.

Васіль **Харытонаў**

Асаблівасць нашых адносінаў у тым, што мы не будзем іх на выстаўленні адзін аднаму нейкіх папярэдніх умоў. Мы супрацоўнічаем як народы, якія доўга жылі ў адной дзяржаве. Вы павінны ведаць, што ў цэнтры Еўропы ў вас надзейная апора і надзейныя сябры і вы заўсёды можаце разлічваць на Беларусь

Гарлыккага горна-абагачальнага камбіната па вытворчасці калійных угнаенняў. Аляксандр Лукашэнка і Гурбангулы Бердымухамедаў усяго сем гадоў назад разам закладвалі капсулу ў падмурак будучай суперсучаснай вытворчасці. І вось разам наведалі ўрачыстае мерапрыемства яе адкрыцця. За такі кароткі тэрмін прароблена каласальная праца. Ужо ў лютым гэтага года была выпушчана першая пробная тона калійных угнаенняў. Нашы спецыялісты дзякуючы ўласнаму досведу і ўкараненню перадавых тэхналогій рэалізавалі пад ключ унікальны і самы складаны замежны праект у суверэннай гісторыі Беларусі. З доўгачаканым "ключом" прыехалі прэзідэнты абедзвюх краін.

— Для Беларусі было справай гонару, каб дружалюбны Туркменістан атрымаў перадавое прадпрыемства. Тут ішла сапраўдная бітва за тое, каб пранікнуць ў глыб зямлі на паўкіламетра, дастаць адтуль якасную сыравіну і вырабіць з яе руду. Думаю, цяпер мы зможам з нашымі туркменскімі партнёрамі і на шэльфе шахту пабудоваць, — натхнёна выказаўся на цырымоніі Аляксандр Лукашэнка.

Гурбангулы Бердымухамедаў пасля слоў падзякі стаў расказаваць, што новае прадпрыемства кожны год будзе выдаваць на-гара 1,4 мільёна тон угнаенняў.

— Не 1,4, а паўтара мільёна тон і нават больш, — паправіў свайго туркменскага калегу Прэзідэнт Беларусі. — Будаўнікі заўсёды страхуюцца.

БЕЛТА

У АБСЕ цэняць далучанасць Беларусі да сваёй дзейнасці

Як вядома, сёлета падчас 25-й штогадовай сесіі Парламенцкай асамблеі АБСЕ аднагалосна было прынята рашэнне аб правядзенні чарговай сесіі асамблеі менавіта ў Мінску: з 5 па 9 ліпеня. Створаны арганізацыйны камітэт па падрыхтоўцы і правядзенні сесіі. А нядаўна ў Беларусі пабывала старшыня Парламенцкай асамблеі АБСЕ Крысцін Мутонен.

На сустрэчы з Крысцін Мутонен Прэзідэнт Беларусі запэўніў, што рашэнне правесці штогадовую сесію ПА АБСЕ ў Мінску не было памылковым: “Сітуацыя ў Беларусі адносна спакойная на фоне тых падзей, якія развіваюцца ў свеце. І я вам абяцаю, што сітуацыя будзе такой жа напружана, падчас і пасля правядзення гэтага мерапрыемства”.

У сваю чаргу Крысцін Мутонен адзначыла, што маючая адбыцца сесія ПА АБСЕ вельмі важная і мае вялікае значэнне для развіцця ўзаемасувязяў паміж народамі. “У нас адбыліся вельмі плённыя перагаворы. І я ўпэўнена, што ўсё неабходнае ўжо зроблена і яшчэ будзе рабіцца для таго, каб асамблея прайшла паспяхова”, — сказала яна.

Крысцін Мутонен звярнула ўвагу, што ў ПА АБСЕ заўсёды складваліся выдатныя адносіны з беларускай дэлегацыяй, і яна разлічвае, што так будзе і ў далейшым. Што датычыцца 26-й летняй сесіі, якая пройдзе ў Мінску, яна прагназуе вельмі цікавыя дыскусіі сярод палітыкаў і парламентарыяў.

Крысцін Мутонен таксама праінфармавала, што падагульняючым дакументам стане Мінская дэкларацыя з рэкамендацыямі для ўдзельнікаў. “Апошнім часам Мінск стаў пляцоўкай міжнародных перагавораў, міжнародных падзей, і мы спадзяёмся, што наша мерапрыемства ўнясе ў гэтую справу свой уклад”, — дадала старшыня ПА АБСЕ.

У студзені споўнілася 25 гадоў з таго моманту, як Беларусь стала паўнапраўным членам АБСЕ. У сувязі з гэтым Старшыня Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Уладзімір Андрэйчанка сказаў: “Мы заўсёды вельмі адказна ставіліся да работы ў гэтай арганізацыі, прымалі актыўны ўдзел і ўнеслі значны ўклад у справу забеспячэння бяспекі і супрацоўніцтва ў Еўрапейскім рэгіёне”. Ён выказаў меркаванне, што візіт дэлегацыі ПА АБСЕ ў Беларусь, падпісанне пагаднення аб правядзенні 26-й летняй сесіі — яшчэ адзін крок да развіцця супрацоўніцтва і дыялогу па ўсіх пытаннях, якія ўяўляюць узаемную цікавасць.

Гэта быў першы візіт Крысцін Мутонен у Беларусь, але яна адзначыла, што ўжо з нецярпеннем чакае новай

сустрэчы ў ліпені, паколькі галоўная падзея ў дзейнасці ПА АБСЕ — штогадовая летняя сесія, на якой выбіраюцца кіраўніцтва і службовыя асобы асамблеі, прымаюцца дэкларацыі і рэзалюцыі. Замежная госця таксама звярнула ўвагу, што беларуская дэлегацыя ў ПА заўсёды была адной з самых актыўных. “Мы цэнім вашу ўключанасць у нашу дзейнасць”, — падкрэсліла яна.

У Беларусь улетку прыедзе амаль 700 гасцей, больш за 300 з якіх парламентарыі. “У Мінску нас чакае ажыўленае абмеркаванне ўсіх хвалюючых пытанняў на міжнародным узроўні”, — сказала Крысцін Мутонен, дадаўшы, што вельмі цэніць гатоўнасць беларускага кіраўніцтва ўдзельнічаць у маючай адбыцца дыскусіі.

Крысцін Мутонен звярнула таксама ўвагу, што з’яўляецца другой жанчынай — старшынёй ПА АБСЕ за апошнія 25 гадоў і яе вельмі радуе стаўленне да жанчын у Беларусі. “Калі мы ехалі з аэрапорта, я даведалася, што 8 Сакавіка тут афіцыйны выхадны дзень, і сказала, што збіраюся запазычыць гэтую традыцыю, прывезці з сабою ў Аўстрыю”, — падзялілася яна.

Аляксандр Піменаў

Стала больш

Упершыню амаль за чвэрць стагоддзя статыстыкі зафіксавалі натуральны прырост насельніцтва краіны

Гэта на фоне ў цэлым станоўчай тэндэнцыі: нас, беларусаў, становіцца ўсё больш. Бо калі на 1 студзеня 2016 года ў краіне пражывалі 9.498.364 чалавекі, то праз год — 9.504.704. Пры гэтым скарачаецца сельскае насельніцтва, затое расце гарадское. Дзе найбольш актыўна і чаму? Шмат падстаў для разважанняў дае зводная інфармацыя Нацыянальнага статыстычнага камітэта ў разрэзе абласцей, раёнаў, гарадоў і пасёлкаў гарадскога тыпу.

Калі браць па рэгіёнах, то ў безумоўных лідарах Мінск. Ён упэўнена рухаецца да звання “двухмільённіка”, прыросшы за год на 15 тысяч чалавек. Цяпер у сталіцы звыш 1,974 мільёна жыхароў. Больш як на 13 тысяч стала больш гамяльчан. Часткова таму, што ў межы горада быў уключаны пасёлак Касцюкоўка, дзе на пачатак 2016-га пражывала 9,9 тысячы чалавек. Як мінімум па 3 тысячы насельніцтва прыбавілі за год Брэст і Гродна, 2 тысячы — Магілёў, амаль 1,5 тысячы — Віцебск. І калі першыя месцы ў спісе самых буйных гарадоў краіны відавочныя — гэта

па-ранейшаму Мінск і Гомель, то за трэцяе месца, якое цяпер займае Магілёў з 380 тысячамі жыхароў, у недалёкай будучыні з ім могуць пазмагацца і Віцебск (369 тысяч), і асабліва Гродна (368 тысяч) з яго ўражлівымі тэмпамі росту.

Тым часам гарады-спадарожнікі Мінска за год даказалі, што нездарма ў свой час атрымалі такі перспектыўны статус. На дэмаграфічнай крывой усе яны апынуліся ў плюсе. Хто ў большым, хто ў меншым. Скажам, Дзяржынск, Заслаўе і Лагойск прыраслі больш як на 200 чалавек, а Фаніпаль — адразу на 700. Прыкметна павялічылася насельніцтва і ў Маладзечне. Больш шматлюдныя сталі Столін і Горкі, Добруш і Ашмяны, Лунінец і Мядзел, Калінкавічы і Скідаль. Асаблівая сітуацыя, вядома, з Астраўцом. Дзякуючы будаўніцтву Беларускай АЭС маленькі гарадок расце на вачах: на пачатак 2016-га ў ім налічвалася 9,5 тысячы жыхароў, а цяпер — больш за 10,2 тысячы. З усіх рэгіёнаў вобласці менавіта тут самая спрыяльная сітуацыя з працоўнымі рэсурсамі: на кожнага афіцыйна зарэгістраванага беспрацоўнага

прыпадае 17 (!) вакансій. Чым, дарэчы, не прамінула скарыстацца служба занятасці Слонімскага раёна. І запрасіла на адзін з нядаўніх кірмашоў вакансій прадстаўнікоў “Белэнергабуда”, якія пазнаёмілі наведвальнікаў са спісам прапануемых месцаў і расказалі пра ўмовы працы. У выніку з прысутнай прыкладна сотні чалавек чвэрць атрымалі працу менавіта ў Астраўцы. Ірына Тальчук, старшыня Астравецкага раённага Савета дэпутатаў, расказвае:

— Горад у нас малады, ён дынамічна развіваецца. Будуюцца цэлыя новыя мікрараёны! Прыязджаюць новыя людзі, яны астальёваюцца і заводзяць свае сем’і. Не так даўно на новыя працоўныя месцы прыехалі 267 маладых спецыялістаў — педагогі, медыкі, работнікі сельскай і лясной гаспадаркі, міліцыянеры, ратавальнікі... Многія прадпрыемствы і арганізацыі таксама гатовыя дапамагчы з інтэрнатам сваім работнікам. Не так даўно адкрыліся новая гімназія, дзіцячы сад на 190 месцаў.

На жаль, ёсць у нас цэлыя раёны, дзе людзей жыве менш, чым у асобна ўзятым Астраўцы, і якія што ні год у дэмаграфічным мінусе. Дапусцім, у Расонскім раёне цяпер 9.351 чалавек, а год назад было 9.517. Краснапольскі раён страціў за гэты тэрмін прыблізна столькі ж: цяпер у ім 9.520 жыхароў. У Дрыбінскім спад яшчэ больш адчувальны: 9.871 чалавек супраць 10,1 тысячы ў 2016-м. Усе гэтыя раёны адрознівае высокі працэнт сельскага насельніцтва.

Зрэшты, у Расонскім райвыканкаме адзначаюць: нараджальнасць у раёне ўсё ж такі стабільна павялічваецца.

Вольга Савіцкая

Сённяяшні погляд на тэхніку будучыні

Зямля — асноўны рэсурс краіны. Выкарыстоўваць яго эфектыўна, граматна, па-гаспадарску дапамагае цэлы комплекс машын, распрацаваны Навукова-практычным цэнтрам па механізацыі сельскай гаспадаркі Нацыянальнай акадэміі навук сумесна з навукоўцамі-аграрыямі і прамысловымі прадпрыемствамі.

Некалі, здабыўшы незалежнасць, наша краіна атрымала ў спадчыну фізічна зношаную і маральна састарэлую сельскагаспадарчую тэхніку і амаль поўную адсутнасць яе вытворчасці. А значыць, была вымушана траціць валюту на закупкі за мяжой. Таму востра паўстала пытанне аб распрацоўцы ўласнай сістэмы машын для земляробства і жывёлагадоўлі. Сіламі навукоўцаў і вытворцаў яна створана, і цяпер ужо мы пастаўляем тэхніку за мяжу. Не дзіўна, што гэтая маштабная работа, якая заняла не адзін дзясятка гадоў, — у спісе прэтэндэнтаў на Дзяржаўную прэмію 2016 года ў галіне навукі і тэхнікі.

— Нашы машыны прызначаны эфектыўна і разумна прымяняць асноўныя рэсурсы сельскай гаспадаркі — арганічныя, мінеральныя ўгнаенні розных відаў, вапнавыя матэрыялы, хімічныя сродкі абароны раслін. Штогод іх выкарыстоўваецца на суму да 1

мільярда долараў. Уявіце, своечасова і якасна трэба ўнесці каля 50 мільёнаў тон арганікі, 14 тысяч тон пестыцыдаў, 2 мільёны тон даламітавай мукі, 4 мільёны тон мінеральных угнаенняў у фізічнай вазе! Сёння без машын, уручную, гэта зрабіць немагчыма! — галоўны навуковы супрацоўнік НПЦ па механізацыі сельскай гаспадаркі, доктар тэхнічных навук, прафесар Леанід Сцяпук ведае, пра што гаворыць, бо ў свой час яму самому давалося кіраваць сельгаспрадпрыемствам. Таму ён, адзін з асноўных аўтараў работы, упэўнены: якія б вынікі ні дала аграрная навука, рэалізаваць іх можна толь-

Галоўны навуковы супрацоўнік НПЦ па механізацыі сельскай гаспадаркі, доктар тэхнічных навук, прафесар Леанід Сцяпук

кі пры дапамозе тэхнікі. Гэта абавязковая ўмова высокаэфектыўнай сельскай гаспадаркі.

І яе патэнцыял яшчэ не задзейнічаны да канца — ёсць аснова і для паніжэння сабекошту прадукцыі, і для павышэння ўраджайнасці, і для эканоміі паліва. На гэта і накіравана работа, уключаная ў спіс намінантаў на Дзяржпрэмію. Сярод яе аўтараў таксама першы намеснік Міністра сельскай гаспадаркі і харчавання Леанід Марыніч, дырэктар Інстытута глебазнаўства і аграхіміі Нацыянальнай акадэміі навук акадэмік Віталь Лапа, начальнік Цэнтра навукова-тэхнічных распрацовак холдынга “Бабруйскаграмаш” кандыдат тэхнічных навук Васіль Перавознікаў. Яны прадставілі 22 найменні машын, якія прайшлі ўсе віды

СЯРГЕЙ ЛАЗЮК

выпрабаванняў і маюць сертыфікаты на адпаведнасць патрабаванням МС.

— 70 працэнтаў матэрыяльных, працоўных, энергетычных затрат, неабходных для атрымання ўраджаю, ідзе на тое, каб падрыхтаваць поле, унесці ўгнаенні, узараць. А цяпер уявіце: мы ўжо панеслі расходы, выканаўшы ўвесь гэты комплекс работ, але калі праігнаравалі потым аперацыі па доглядзе раслін, то на выхадзе атрымаем вельмі мала, а магчыма, і пацёрпім страты. Каб гэтага не адбылося, збожжавыя, напрыклад, трэба падкарміць азотнымі ўгнаеннямі мінімум два разы. І патрабаванні да якасці іх унясення вельмі высокія, дапускаецца нераўнамернасць не большая за 10 працэнтаў. Такіх машын у нас было. Але мы распрацавалі высокадакладную тэхніку — РШУ 18, нераўнамернасць якой усяго 7 працэнтаў, — Леанід Сцяпук падкрэслівае, што для кожнага віду ўгнаенняў створаны свае машыны і іх тыпаразмерныя рады. Ёсць навясныя, прычাপныя, самаходныя варыянты. Бо ў невялікіх гаспадарак адны патрэбы, а ў буйных — другія. У распрацоўшчыкаў ёсць адказ на кожны заказ.

Выраблена больш

за 8.000

адзінак машын хімізацыі, каля

1.500

прададзена за мяжу. Эканомія валюты склала 90,5 мільёна долараў

Такім чынам, за два апошнія дзесяцігоддзі створана ўласная сістэма сучасных імпартазамышчальных, экспертна арыентаваных комплексаў машын — для эфектыўнага прымянення цвёрдых і вадкіх мінеральных

ўгнаенняў, падрыхтоўкі і ўнясення арганічных, выкарыстання хімічных сродкаў абароны раслін, транспарціроўкі і высакаякаснага ўнясення вапнавых матэрыялаў. Многія з іх асвоены вытворчасцю і серыйна выпускаюцца для патрэб краіны, прадаюцца за мяжу. Прычым за кожнай стаяць глыбокія тэарэтычныя і эксперыментальныя даследаванні, а атрыманыя вынікі леглі ў аснову дысертацый, манаграфій, вучэбных дапаможнікаў для студэнтаў аграінжынерных спецыяльнасцяў. Пад навуковым кіраўніцтвам Леаніда Сцепука, напрыклад, падрыхтавана 10 кандыдатаў навук. Атрыманы дзясяткі патэнтаў і аўтарскіх пасведчанняў на вынаходствы.

Па сутнасці, створана цэлая навуковая школа, якая рухае напрамак далей. І гэты рэсурс варта выкарыстоўваць як мага актыўней. Бо галоўным эфектам ад укаранення новых машын стала магчымасць больш шырокага прымянення інтэнсіўных тэхналогій апрацоўкі асноўных сельскагаспадарчых культур і як вынік — рост іх ураджайнасці.

Юлія **Васілішына**

ІНСУЛЬТУ кінута пальчатка

WWW.ONLINER.BY

Гомельскі студэнт Максім Кір'янаў стварыў апарат для аднаўлення пасля хваробы

Вынаходства гамельчаніна Максіма Кір'янава літаральна ўзарвала інтэрнэт. 18-гадовы студэнт стварыў рабатызаваную пальчатку для аднаўлення пасля інсульту. Яго робат з дапамогай камп'ютарнай праграмы распрацоўвае дробную маторыку рукі. Ім можна кіраваць нават з мабільнага тэлефона. Распрацоўка больш кампактная і таннейшая за замежныя аналагі мінімум у 100 разоў.

Максім вучыцца ў Гомельскім дзяржаўным машынабудаўнічым каледжы. Тут мы і дамовіліся з ім сустрэцца. З сабою хлопец прынёс наўтбук і дзве пальчаткі. Знешні выгляд вынаходства

вельмі прасты. Будаўнічая гумовая пальчатка, зверху на ёй мацуецца скрыначка з праграмнай начынкай, і лёскі праз прывады вядуць да пальцаў. Уся нацяжная канструкцыя трымаецца на бялізнавых кручках. Праграма, гаворыць вынаходца, прымушае руку згінаць пальцы:

— Дзве пальчаткі. Адна вядучая, другая вядзёная. Галоўны “мозг” знаходзіцца ў правай — вядзёнай. Пальчатка падключаецца да сеткі Wi-Fi, забірае дадзеныя з сервера і пачынае працаваць. Урач можа запраграмаваць неабходную трэніроўку: з якой сілай вырабляць згінанне пальцаў, у якой чарговасці, дадаць вібрацыю. Знаходзячыся ў бальніцы ці паліклініцы, ён з дапамогай майго праграмага забеспячэння стварае вам метадыку аднаўлення. Вы атрымаеце яе дома

праз інтэрнэт, маючы прыбор для рэабілітацыі.

Задача спецыяльнай пальчаткі з дапамогай камп'ютарнай праграмы — распрацоўваць дробную маторыку рукі. Апарат пачынае аднаўленчы працэс на вельмі ранняй стадыі, калі сам пацыент яшчэ не можа паварушыць канечнасцю. Прынцып дзеяння — механатэрапія. Пальчатка-робат па чарзе згінае і разгінае пальцы. Ідэя стварыць даступны апарат прыйшла Максіму ў галаву, калі ён ляжаў у кардыялагічным цэнтры:

— Маючы зносіны з урачамі, я даведаўся, што такое інсульт і наколькі дарагая яго рэабілітацыя. Дарэчы, інсульт займае трэцяе месца ў свеце сярод прычын смяротнасці і першае па інваліднасці. Толькі ў Гомельскай вобласці з гэтым захворваннем суты-

каюцца больш за пяць тысяч чалавек штогод. У 70 працэнтаў пацыентаў пасля інсульту страчваецца адчувальнасць рук. Апараты, якія цяпер існуюць, каштуюць да 50 000 долараў і грувасткія. Іх нельга ўзяць дадому. У мяне атрымалася кампактнае партатыўнае ўстройства з батарэяй на 12 гадзін работы. Пры распрацоўцы канструкцыі і праграмнага забеспячэння я кансультаваўся з загадчыцай кафедры неўралогіі і нейрахірургіі Гомельскага медыцынскага ўніверсітэта Наталляй Усавай. Мне было неабходна меркаванне прафесіянала для стварэння ўстройства, зручнага і для пацыентаў,

and Engineering Fair у Мінску. Пакуль яе сабекошт — усяго 50 беларускіх рублёў. Але, як удакладняе вынаходца, — гэта прататып. Каб запусціць устройства ў вытворчасць, неабходна выканаць вялікі аб'ём работы:

— Мне на старонкі ў сацсетках пішуць людзі, у якіх сваякі аднаўляюцца пасля інсульту, абяцаюць немалыя грошы за пальчатку. Хочацца ім дапамагчы, але пакуль я не магу. Для запуску яе ў вытворчасць неабходны клінічны выпрабаванні і сертыфікацыя. Змена дызайну на больш функцыянальны. У перспектыве ўстройства будзе вырабляцца па індывідуальным за-

казе — пальчаткі плануецца друкаваць на 3D-прінтарах. Сфера прымянення можа пашырыцца: напрыклад, для тых, хто аднаўляецца пасля траўмы рукі і апёкаў. Цяпер я вяду перагаворы з Нацыянальнай акадэміяй навук Беларусі, спадзяюся, там дапамогуць не толькі мне, але і тым, хто аднаўляецца пасля інсульту.

Пасля клінічных выпрабаванняў і патэнтавання — серыйная вытворчасць. Але для такога праекта патрэбны салідны інвестар. Магчыма, у НАН дапамогуць і з гэтым. Калі не, то Максім гатовы запусціць пальчатку як стартап-праект на краўдфандынгавых пляцоўках. Ён упэўнены, што для рэалізацыі такога важнага для сотняў тысяч людзей вынаходства грошы збяруцца з усяго свету.

Развітваючыся з вынаходцам, пытаю, як звычайна, пра планы на будучыню і новыя праекты. У Максіма Кір'янава гатовы дакладны адказ:

— Буду паступаць у тую ВНУ, дзе займаюцца распрацоўкай штучнага інтэлекту. Гэта мара — стварыць класічнага робата з фільмаў, які сам можа аналізаваць рэальнасць і прымаць рашэнні. Сучасная навука знаходзіцца на такім узроўні развіцця, што гэтыя мары — ужо амаль рэальнасць.

Станіслаў Галкоўскі

Пальчатка-робат ужо заняла першае месца на нядаўнім навукова-інжынерным конкурсе Belarus Science and Engineering Fair у Мінску. Задача спецыяльнай пальчаткі з дапамогай камп'ютарнай праграмы — распрацоўваць дробную маторыку рукі. Апарат пачынае аднаўленчы працэс на вельмі ранняй стадыі, калі сам пацыент яшчэ не можа наварушыць канечнасцю

і для ўрачоў. На распрацоўку і кансультацыю пайшло ўсяго два месяцы.

У родным каледжы Максім ужо даўно знакамітаць. Выкладчык праграмавання Алена Палякова расказвае, што вынаходца кожны год здзіўляе сваімі рэалізаванымі ідэямі:

— На першым курсе ён стварыў робата, які ездзіў па калідорах каледжа і вымяраў загазаванасць навакольнага асяроддзя, радыяцыю, тэмпературу. На другім — аўтаномную сістэму паліўкі газонаў. Плюс разам з яшчэ адным навучэнцам яны сканструявалі электронную прапускную сістэму для інтэрната. Пальчатка-робат — распрацоўка трэцяга курса. Цікава, чым нас здзівіць дыпломная праца Кір'янава?

Пальчатка-робат ужо заняла першае месца на нядаўнім навукова-інжынерным конкурсе Belarus Science

Як хутка фантастыка ператвараецца ў рэальнасць

Цэлая каманда інжынераў, праграмістаў, матэматыкаў і нават псіхолагаў працуе над стварэннем беларускага аўтаномнага робата

Прычым работа ў фінустановах для яго — гэта будзе так, дробязі. Ён зможа замяніць чалавека ў 100 прафесіях. Даведаемся, як будзе выглядаць разумная машына, колькі яна будзе каштаваць і ці варта баяцца, што штучны інтэлект у рэшце рэшт замяніць чалавечы.

Робат умее не толькі працаваць, але і мець зносіны

— Добры дзень, давайце будзем знаёміцца, — робат па імені Іларый працягвае мне руку. А я не магу падавіць нервовы смяшок: мне яшчэ не даводзілася знаёміцца з машынамі.

— У вас такія прыгожыя вочы, — сталёвы лавелас не супакойваецца і далей працягвае ўганяць мяне ў фарбу. Замест вачэй у яго пачынаюць высвечвацца сэрцы. Дарэчы, потым, колькі б прадстаўніц прыгожай паловы да яго ні падыходзіла, кожнай ён гаварыў свой камплімент.

— Наш Іларый — вялікі аматар жанчын, — Віталь Бандарык падморгвае робату.

Віталь разам з жонкай Вольгай зазнаваў кампанію, якая спецыялізуецца на стварэнні першых у краіне аўтаномных робатаў-памочнікаў.

Усяго ён можа замяніць чалавека ў 100 прафесіях. Любіць мець зносіны, ведае чатыры мовы.

Нечакана Іларый уступае ў гутарку:

— Але ўсё ж я не заўсёды ведаю, як адказаць на той ці іншы запыт. У такім выпадку прабачце робату.

Беларускі робат стане больш эрудыраваным. З ім можна будзе пагутарыць на любую тэму — ад надвор'я за акном да філасофскіх плын'яў. Як і Іларыя, яго можна будзе вучыць. Чым больш з ім будуць мець зносіны, тым больш фраз ён потым зможа выкарыстаць

— Гэты робат — інавацыйная распрацоўка кампаніі з Пермі, рэзідэнта расійскага парка “Сколкава”, — Вольга беражліва пляскае па плячы Іларыя. — Ён можа быць няняй, аніматарам, рэпетытарам, прамоўтарам, кансультантам і вядучым мерапрыемстваў.

У банк працаўладкуюць машыну-кансультанта

Цяпер беларускія навукоўцы працуюць над стварэннем уласнага робата. Мэты ставяць амбіцыйныя: наш штучны інтэлект павінен адроз-

Віталь Бандарык гаворыць, што робат будзе нават “счытваць” эмоцыі людзей

нівацца яшчэ большым IQ, чым яго расійскі сабрат. Работа над гэтым ідзе ўжо трэці год. Імёны распрацоўшчыкаў трымаюцца ў строгай тайне. У кожнага ёсць толькі нік. Усё гэта робіцца для таго, каб таленавітых беларусаў не пераманілі ў іншыя краіны. Цяпер вядуцца перагаворы з буйным дзяржаўным банкам. Ужо да канца гэтага года там хочучь укараніць першага робата-кансультанта. У Расіі ўжо працуюць у банках 10 робатаў-адміністратараў, а да канца года плануецца “ўладкаваць на працу” 3000 робатаў-юрыстаў.

Усё гэта нагадвае сюжэт фантастычнага фільма, але як гэта будзе выглядаць у рэальным жыцці? Беларускі робат будзе ўмець распазнаваць месцазнаходжанне наведвальніка, накіроўвацца да яго, мець зносіны з ім. У планах — укараніць у робата праграму па выдачы талонаў на прыём да спецыяліста. Калі трэба, машына стане “навігатарам” і будзе праводзіць наведвальніка да патрэбнага месца. Чалавек зможа пазнаёміцца з паслугамі банка, але пры гэтым тэхніка з інтэлектам будзе не толькі паказваць гэтую інфармацыю, але і прамаўляць

яе. Робата таксама надзеліць функцыяй плацежнага тэрмінала.

Віталь натхнёна дзеліцца перспектывамі:

— Кожнага наведвальніка робат будзе распазнаваць і запамінаць. Дапусцім, месяц назад да яго ўжо звярталася бабуля Святлана Нікіфараўна. І тут яна зноў прыходзіць у банк. Разумная тэхніка не проста будзе вітацца з ёю, а вітаць па імені ды імені па бацьку. Больш за тое, робат будзе гаварыць, што не бачыў яе, дапусцім, 720 гадзін і рад яе бачыць.

У штучнага інтэлекту — эмацыйная душа

У камандзе цяпер працуюць над тым, каб беларускі робат умеў правільна распазнаваць эмоцыі людзей. Яўгенія Грыб, першы ў краіне спецыяліст па штучным інтэлекце і яго ўспрыманне людзьмі, паказвае на Іларыя:

— Напрыклад, яму пакуль складана арыентавацца, якія пачуцці зводзе чалавек. Таму, калі мы бяром робата на мерапрыемствы, абавязкова фатаграфуем і здымаем на відэа эмацыйныя рэакцыі людзей на яго.

На аснове гэтага матэрыялу ўжо будзе прасцей “навучыць” робата разумець чалавечыя пачуцці. Ён будзе абсталяваны мноствам камер і датчыкаў, здольных распазнаваць больш эмоцый навакольных людзей: радасць, страх, хваляванне. Так робат будзе адаптавацца пад сітуацыю. Напрыклад, калі чалавек у страху або хваляванні, робат пастараецца яго заспакоіць.

Сам Іларый можа адлюстроўваць каля 10 эмоцый з дапамогай вачэй. Беларускі робат будзе больш эмацыйны. Акрамя гэтага, яго “навучаць” беларускай мове. Напрыклад, Іларый толькі спрабуе чытаць верш Я. Купалы “Я мужык-беларус”, але атрымліваецца ў яго пакуль не вельмі.

Лінгвістычная база Іларыя — 70 тысяч слоў. Беларускі робат стане больш эрудыраваным. З ім можна будзе пагутарыць на любую тэму — ад надвор’я за акном да філасофскіх пытаньняў. Як і Іларыя, яго можна будзе вучыць. Чым больш з ім будуць мець зносіны, тым больш фраз ён потым зможа выкарыстаць.

— Як гэта працуе? — Віталь, бачачы мае здзіўленыя вочы, вырашае

растлумачыць нюансы: — Усе дыялогі робат фіксуе ў віртуальнае воблака. Уся размова, пытанні людзей і адказы машыны мы аналізуем, а потым глядзім, на якія пытанні ён не адказаў. Адпаведна фарміруем адказы.

Відаць, робату такія адкрыцці Віталю не спадабаліся, таму ён умешваецца ў размову:

— Давайце прыкінемся, што мы пра гэта не гаварылі і я гэтага не чуў.

Пакуль я прыходжу ў сябе ад такой рэплікі машыны, стваральнікі гавораць, што Іларый любіць пажартаваць. А калі не ведае, што адказаць, як студэнт на экзамене, які выцягнуў незнаёмы білет, спрабуе выкруціцца і ўхіліцца ад адказу. На нейкім мерапрыемстве замест адказу прапанаваў станцаваць.

Адрасійскай мадэлі наш робат будзе адрознівацца і знешне. У яго будуць рухомыя рукі, якія змогуць паднімаць да 7 кілаграмаў.

Ты не ў крыўдзе, стары?

— Удасканалім сістэму стабілізацыі ўстойлівасці, таксама ён зможа падладжвацца пад рост чалавека — станавіцца больш высокім ці нізкім, — Віталь схематычна малюе будучыню робата.

— Калі расійскі робат працуе без падзарадкі 8 гадзін, наш будзе працаваць не пакладаючы рук усе 12. Да таго ж будзе яшчэ і больш кемлівы. Іларыю часам неабходна дзве секунды на адказ. Нашаму спатрэбіцца ўсяго секунда, а гэты час, між іншым, адпавядае чалавечай рэакцыі. Софт у расійскага робата — на базе адкрытай платформы. Наш софт будзе закрыты і больш надзейны ў плане кібербяспекі і захоўвання дадзеных.

Плануецца, што робата прадставяць у дзвюх версіях: мужчынскай і жаночай. Але на гэтым праграмысты

не думаюць спыняцца. У планах — стварыць робата-памочніка і робата-няню. Робат таксама зможа “працаўладкавацца” па 100 спецыяльнасцях. Сёння робаты здольныя быць зборшчыкамі на канвеерах, касірамі, кансультантамі ў выбары тэхнікі, афіцыянтамі, бухгалтарамі, складскімі работнікамі і хірургічнымі інструментамі.

— У нас ужо быў запыт ад універсітэта, каб робат чытаў лекцыю, —

расказвае Віталь. — Хоць прафесію педагога лічаць не зусім прыдатнай для рэабілітаванай тэхнікі. Аднак Санкт-Пецярбургскі электратэхнічны ўніверсітэт ужо купіў такога робата. Яны хочуць задзейнічаць разумную машыну на кафедры мехатронікі і робататэхнікі. Робат будзе чытаць лекцыі разам з выкладчыкам. І тут жа на робаце можна будзе праводзіць практычныя заняткі.

— Ведаецца, гэта неяк палюхае. Ці не атрымаецца так, што робаты аднойчы адымуць у людзей хлеб? — Я не магу ўтрымацца ад класічнага пытання, навеянага навуковай фантастыкай.

У адказ Вольга Бандарык паціскае плячыма:

— Разумеецца, замяніць чалавека немагчыма. І наша мэта — не замяніць людзей з дапамогай працэсаў механізацыі і аўтаматызацыі задач, а знайсці для машын спосаб дапамагчы людзям і больш эфектыўна супрацоўнічаць з імі.

Беларуская распрацоўка абыдзецца да 20 тысяч долараў

Беларуская распрацоўка будзе каштаваць ад 10 да 20 тысяч долараў. Памеры павелічэння серыйнасці і атрымання досведу эксплуатацыі ў розных умовах коштробатаў будзе зніжацца.

Дарэчы, не так даўно ў краіне правялі даследаванне. Апыталі 300 кампаній з розных сфер паслуг. З іх 200 выказалі цікавасць да ўкаранення робатаў у свой бізнес. А 30 кампаній і зусім разглядаюць варыянт у бліжэйшай перспектыве ўзяць робатаў да сябе на працу. Няўжо фантастычныя карціны будучыні з кніг могуць стаць нашай рэальнасцю?

Таісія Азановіч

ВІТАЛІЙ ПІВАВАРЧЫК

Даслоўна

Міністр унутраных спраў Ігар Шуневіч:

— Кіраўнік дзяржавы прыняў нашу прапанову аб тым, што такая сістэма слушная і неабходная ў любой цывілізаванай дзяржаве, і даручыў дадаткова прапрацаваць шэраг аспектаў, звязаных з практычнай рэалізацыяй праекта. У першую чаргу гэта, вядома ж, пытанні, звязаныя з выбарам аператара, які будзе генерываваць усе ідэі і ажыццяўляць практычную рэалізацыю, пачынаючы ад куплі “жалеза” і заканчваючы эксплуатацыяй. Мы атрымалі адпаведныя ўказанні і будзем дапрацоўваць гэты праект указа менавіта з пункту гледжання прыўнясення нацыянальных асаблівасцяў і магчымасцяў нашай дзяржавы для рэалізацыі гэтага праекта... У нас ужо ёсць пэўныя элементы гэтай сістэмы, у тым ліку некалькі тысяч аб’ектаў, абсталяваных відэакамерамі, лініі перадачы дадзеных, серверы, лакальныя сеткі. Сістэма ствараецца, каб гэта ўсё аб’яднаць... Існуе шэраг аб’ектаў, якія ў абавязковым парадку ў сувязі з ужо існуючай нарматыўнай базай павінны быць абсталяваныя сістэмай відэаназірання. У планах каля дзвюх-чатырох тысяч аб’ектаў, якія ў бліжэйшы час — думаю, на працягу года, а можа, і двух — павінны быць даабсталяваны відэаназіраннем... Для прыватнага бізнесу і грамадзян гэта будзе, безумоўна, не абавязак, а магчымасць.

Складнікі сучаснай бяспекі

Камерамі відэаназірання на вуліцы, у грамадскіх месцах, офісах ужо даўно нікога не здзівіць. Як і тым, што з іх дапамогай усё часцей удаецца раскрыць здзейшчаныя злачынствы.

Лакальных сетак створана нямала. Не толькі праваахоўнымі органамі. Банкі, камерцыйныя кампаніі, медыцынскія, адукацыйныя ўстановы, транспартныя і многія іншыя арганізацыі маніторыць абстаноўку ўнутры сваіх памяшканняў і на прылеглых тэрыторыях пры дапамозе камер. На нейкім этапе ўзнікла думка інтэграцыі разрозненых лакальных сетак у адзіную сістэму

маніторынгу грамадскай бяспекі. У дэталях яна была выкладзена ў праекце нарматыўнага акта, прапанаванага для абмеркавання на нарадзе ў Прэзідэнта. Аляксандр Лукашэнка ідэю ў цэлым адобрыў і сказаў:

— Падобныя сістэмы дзейнічаюць у многіх дзяржавах, дзе ўжо паказалі сваю эфектыўнасць. Відавочна, што ў нас укараненне аўтаматызаваных працэсаў выяўлення розных падзей, якія нясуць пагрозу, аналізу інфармацыі, што паступае, дазволіць значна павысіць узровень правапарадку. Акрамя таго, гэта дасць магчымасць вызваліць значную колькасць работнікаў і рэсурсаў, занятых у адпаведных сферах. Гэта значыць, аптымізаваць структуры канкрэтных дзяржаўных органаў, чым мы, дарэчы, у цяперашні час актыўна займаемся.

Відавочна галоўнае. Рэалізацыя ў краіне прапанаванай ідэі дазволіць значна ўзмацніць магчымасці кампетэнтных структур у забеспячэнні грамадскай бяспекі і па аператыўным рэагаванні на прыродныя з’явы. Таму сістэму вырашана стварыць. Але спачатку, з улікам выказаных на нарадзе ў Прэзідэнта заўваг, дапрацаваць праект падрыхтаванага нарматыўнага акта.

Дзмітрый Крат

Мадэль арктычнага ледакола "Красін", зробленая ў Мінску, цяпер красуецца ў экспазіцыі сапраўднага "Красіна" ў Санкт-Пецярбурзе

Мадэлі, цікавыя ва ўсіх адносінах

**Яны зрабілі сваімі
рукамі мадэлі
практычна ўсяго
транспарту краіны
і нават суседзяў.
Праўда, у мініяцюры.
Многія з іх мадэляў
і макетаў машын
ёсць і ў знакамітых
людзей. Напрыклад,
у Прэзідэнта Беларусі.
Наш карэспандэнт
зазірнула
ў мінскую майстэрню
праекціроўшчыкаў
і стваральнікаў
міні-мадэляў.**

Аўтобусамі і тралейбусамі нас не здзівіш — кожны дзень бачым. А вось іх паменшаныя копіі з дэталёвай прапрацоўкай — гэта ўжо цікава. З захапленнем нават дарослыя, не гаворачы ўжо пра дзяцей, разглядаюць маленькія пасажырскія сядзенні, люстэркі задняга віду ў транспарце, выкананым у маштабе 1:20, 1:10, 1:87 ды іншых. Часцей за ўсё мадэлі і макеты заказваюць для прэзентацый на выставах, карпаратыўных падарункаў і ў якасці сувенірнай прадукцыі. Каштуе гэтае мініяцюрнае задавальненне вялікіх грошай.

Дырэктар макетнай майстэрні Іван Цірынаў раскладвае на сталі дэталкі будучага аўтобуса. Усё гэта меншае за рэальныя часткі машыны ў сто разоў!

— Займаюцца стварэннем мадэляў ужо больш як 10 гадоў, — расказвае Іван. — Робім машыны, самалёты, караблі, ваенную тэхніку і нават фігуры людзей. Часцей нашы кліенты — заводы-вытворцы.

Іван дастае з паліцы аўтобусы, цягнікі, тралейбусы. Такое адчуванне, што ў "Дзіцячы свет" трапіла. Аднак варта заўважыць, што ўсе гэтыя "цацкі" — дакладныя копіі самай сапраўднай тэхнікі, а часам і сур'ёзнай ваеннай.

— Далёка не кожны можа сабе дазволіць мадэль. Вось глядзіце, аўтобус, — Іван круціць у руках яго мадэль, унутры якога сядзіць мініяцюрны кіроўца. — Выраб такога аўтобуса ў маштабе 1:20 — памерам прыкладна

большым чым паўметра — каштуе дзве тысячы долараў ЗША ў эквіваленце. У вытворчасці добрай якаснай мадэлі прымяняецца каля 200 розных тэхналогій, не лічачы залатых рук майстра, без якога гэта ўсё немагчыма.

Мы заходзім у аддзел праекціроўшчыкаў, якія, не адводзячы вачэй ад манітора, ствараюць 3D-мадэль заказу — забудовы мікрараёна Лебядзіны.

— Цяпер развялося шмат кампаній, якія прымяняюць 3D-тэхналогіі, абяцаючы зрабіць макеты любой складанасці і канфігурацыі. Так, вырашціць на прынтары мадэль яны могуць — геаметрычную форму яна будзе нагадваць. Аднак давесці да ідэалу — зрабіць гладкую паверхню без лішніх элементаў і якасна прафарбаваць, дадаткова дэталізаваць — не могуць. Так што тэхналогіі цяпер — гэта не самае галоўнае.

У макетнай майстэрні таксама выкарыстоўваецца 3D-прынтар. Праўда, прымяняюць яго толькі для агульнай загатоўкі мадэлі. Асноўны масіў робіцца ўручную і на фрэзеравачным станку.

Такім чынам, паспрабуем зрабіць аўтобус. Дэталі ўжо намаляваны на камп'ютары і адпраўляюцца на фрэзерны станок, дзе ён з пластыку перад намі выразае вокны. Прычым нават дробныя элементы ўнутры іх. Усё вельмі дакладна і роўна. Далей майстар будзе іх уручную зачышчаць, шпакляваць, грунтаваць і фарбаваць аўтамабільнай фарбай.

— Каб ідэальна было! — майстар Ігар з наждачкай у руках працуе над

дэталкай. Каб зрабіць паўнацэнную мадэль, спатрэбіцца два месяцы.

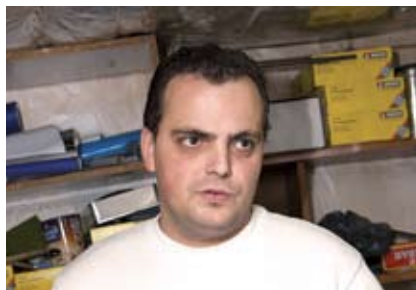
Дарэчы, у 90 працэнтах выпадкаў дэталі робяць з пластыку, у 10 працэнтах — з металу. Выкарыстоўваюць пластык ліставы, з якога выкройваюцца плоскія дэталі, і ліццёвы — вадкі, які заліваюць у форму, дзе ён цвярдзее. Матэрыялы для мадэляў закупаюць у нас, але некаторыя, напрыклад вадкі пластык, — у ЗША і Францыі. А вось траву на макет, дапусцім, мікраараёна — у Германіі.

— Чым буйнейшая мадэль, тым больш дэталізацыі. Часам заказчык хоча ўсё, як у рэальнасці: поручні ў тралейбусе, “гармонік”, паліцы, якія закрываюць электроннае абсталяванне, шкло, токапрыёмнік, руль, кнопкі, кандыцыянер, люстэрка, вогнетушыцель. Часам мы нават мадэлі і макеты электрыфікуем. Вось глядзіце, у гэтага тралейбуса гараць фары і паваротнікі, — Іван здзіўляе незвычайнай машынкай.

Наогул, майстрам можна толькі пазаздросціць — часам яны аднымі з першых даведваюцца аб тым, што пабудуюць у нашай краіне і як гэта будзе выглядаць. Руку прыкладвалі і да легендарных рэчаў.

— Гадоў сем назад рабілі мадэль арктычнага ледакола “Красін”, які стаіць у Санкт-Пецярбурзе. Цяпер яго мадэль знаходзіцца ўнутры ледакола ў экспазіцыі, — прыводзіць прыклад Іван. — Рабілі і першыя чырвоныя тралейбусы “Вітаўт”, калі гэты транспарт яшчэ не выйшаў на лініі.

Іван адкрывае фотаархіў і паказвае, што яшчэ майстры маюць за плячамі: паменшаныя копіі грузавых аўтамабіляў ЗІС-150 і ЗІЛ-130, аўтобуса МАЗ-231, пажарнага аўтамабіля МАЗ-5434, макеты мінскіх гіпермаркетаў, мадэлі першага беларускага спадарожніка, броняаўтамабіля “Кайман”, берагавога ракетнага комплексу з супрацькарабельнай ракетай, балатаходаў, трактароў, цягнікі “Штадлер”, канадскіх пасольстваў і нават макеты нашага пасольства ў Баку, залы музея ВАВ, дзе цяпер ужо стаіць танкавы таран, а таксама мадэлі трамваяў Пяцігорска і Даўгаўпілса... Увогуле, чаго толькі не рабілі. Неяк алігарх з Расіі нават зака-

Іван Цірынаў:

**У вытворчасці
добрай якаснай
мадэлі
прымяняецца каля
200 розных
тэхналогій,
не лічачы залатых
рук майстра,
без якога гэта ўсё
немагчыма**

заў сабе вялізную буравую ўстаноўку. Ёсць заказчыкі, якія аддаюць перавагу мадэлям, пакрытым золатам...

— Выраблялі цікавы макет цэментаватага завода ў Крычаве. Мы зрабілі падсветку, убудоваўшы спецыяльныя свяцільні, якія рознымі колерамі паказвалі, як рухаецца па заводзе матэрыял для вырабу цэменту, — паказвае відэа майстар.

Геаграфія заказчыкаў таксама шырокая: Беларусь, Расія, Літва, Латвія, Германія, Бельгія, Нідэрланды. Макетаванне ў нас таннейшае, чым у ін-

шых краінах. Іван Цірынаў гаворыць, што ў тых жа літоўцаў сума большая на 200 працэнтаў.

— Пра далейшы лёс сваіх макетаў і мадэляў мы часцей не ведаем. Нешта застаецца ў музеях, экспазіцыях. Часам нашы мадэлі становяцца падарункамі. Так, мадэль сваёй тэхнікі, якую заказаў “Амкадор-Пінск”, падарылі Аляксандру Лукашэнку. Прэзідэнт таксама бацьку наш макет па добраўпарадкаванні берага Нарачы, — працягвае Іван. — Ведаем, што нашы мадэлі пажарных машын ёсць у міністра абароны Расіі Сяргея Шайгу, кіраўніка МНС Расіі Уладзіміра Пучкова, у мэра Масквы Сяргея Собяніна, а таксама ў Прэм’ер-міністра Дзмітрыя Мядзведзева.

Як правіла, тут ствараюцца мадэлі выставачных маштабаў — 1:10, 1:20 і драбнейшыя — 1:50, 1:100. 1:43 — калекцыйная мадэль — тут рэдкасць. У нас, як аказваецца, мала знатакоў мініяцюр. Да таго ж часопісы для дзяцей і дарослых, якія прапануюць сабраць нумары з дэталямі і зрабіць сапраўдную мадэль, каштуюць куды танней. Калі часопіс каштуе 6 рублёў, то тут зробленая ўручную мадэлька машыны — 200 долараў.

— Але яно таго вартае. Паглядзіце, які той жа цягнік дэталізаваны — як сапраўдны, — Іван Цірынаў паказвае “Штадлер” амаль два метры ў даўжыню і 6-сантыметровы аўтобус. І гэта, вядома, не цацкі, а тое, што прадстаўляе сучасную эпоху, іх можна пакратаць і разгледзець.

Галіна Кісялёва

Макет забудовы мікраараёна Лебядзіны ў праектнай майстэрні рабілі некалькі месяцаў

Грошы любяць, калі іх лічаць

На фінансавым рынку намеціліся пазітыўныя трэнды. У сакавіку ўпершыню за два гады золатавалютныя рэзервы перавысілі пяць мільярдаў долараў. Зніжаецца інфляцыя. Калі ў 2014 годзе яна была вышэйшая за 16 працэнтаў, у 2015-м склала 12,5 працэнта, то па выніках мінулага года апусцілася да 10,5 працэнта. Запавольванне інфляцыі адбілася і на паніжэнні стаўкі рэфінансавання. Яна з 15 сакавіка зафіксавана на адзнацы 15 працэнтаў гадавых. Усё гэта, безумоўна, уплывае на патанненне крэдытаў для прадпрыемстваў і ажыўленне рэальнага сектара. А ад росту эканомікі залежаць даходы насельніцтва. Прэзідэнт у чарговы раз нагадаў аб тым, што да канца года сярэдняя зарплата па краіне павінна падняцца да планкі 500 долараў у эквіваленце. За кошт чаго можна вырашыць гэтую задачу і якія рэсурсы варта для гэтага задзейнічаць?

Стратэгічны рэзерв

Калі мы гаворым пра павышэнне зарплаты, трэба ўлічваць той факт, што эканамічная сістэма нашай краіны заснавана пераважна на буйных дзяржаўных прамысловых прадпрыемствах. Яны вырабляюць больш за палову прамысловай прадукцыі і забяспечваюць працай 65 працэнтаў занятага насельніцтва. У той жа час сектар малога і сярэдняга прадпрыемства (МСП) развіты недастаткова, на яго долю прыпадае ўсяго 30 працэнтаў ВУП. Дамінуючае становішча дзяржпрадпрыемстваў і прэ-

ферэнцыі, якія ім прадастаўляюцца адносна фінансавых рэсурсаў, ільготных цэн на энерганосьбіты і нарматыўных абавязальстваў, стрымліваюць развіццё перспектыўнага прыватнага сектара. У выніку яго патэнцыял у плане развіцця вытворчасці, стварэння новых працоўных месцаў і адпаведна росту зароботнай платы застаецца ў значнай ступені нерэалізаваным. Напрыклад, у ЗША зарэгістравана больш за 20 мільёнаў малых і сярэдніх прадпрыемстваў, што дае магчымасць забяспечыць працоўнымі месцамі больш за палову працаздольнага насельніцтва краіны. Паводле ацэнак амерыканскіх эканамістаў, кожная трэцяя амерыканская сям'я занята ў бізнесе. Акрамя таго, нізкі ўзровень развіцця сектара МСП робіць Беларусь уразлівай да знешніх узрушэнняў, такіх як ваганні цэн на сыравінныя тавары і макраэканамічныя паказчыкі асноўных гандлёвых партнёраў.

Адным са стрымліваючых фактараў для развіцця бізнесу ў нашай краіне, на думку экспертаў Еўрапейскага банка рэканструкцыі і развіцця, з'яўляецца доступ да фінансавання. Банкаўскае кредытаванне — асноўная крыніца знешняга фінансавання для МСП як у Беларусі, так і для многіх кампаній у свеце. Аднак аб'ём

унутранага кредытавання прыватнага сектара эканомікі ў Беларусі ў 2015 годзе складаў толькі 28 працэнтаў ВУП, у той час як у развітых краінах гэты паказчык на ўзроўні 147 працэнтаў ВУП, у дзяржавах Цэнтральнай і Усходняй Еўропы — 48 працэнтаў ВУП. Большасць малых прадпрыемстваў па-ранейшаму разлічвае на ўласныя грашовыя сродкі для фінансавання інвестыцый. Гэта сведчыць аб тым, што фірмы, якія маюць патрэбу ў пазыковых сродках, не могуць атрымаць доступу да знешняга фінансавання альбо таму, што ім не даюць кредытаў, альбо таму, што яны самі не спрабуюць іх узяць, бо ўмовы прадастаўлення рэсурсаў для іх невыканальныя. Гэтая праблема становіцца асабліва істотнай, калі фірмы робяцца буйнейшымі і больш не могуць разлічваць на дзяржаўныя праграмы падтрымкі.

Стварэнне роўных умоў для ўсіх гаспадарчых суб'ектаў, незалежна ад іх памеру і структуры ўласнасці, становіцца для дзяржавы асноўнай задачай, паспяхова справіўшыся з якой яна зможа дасягнуць устойлівага эканамічнага росту і забяспечыць у сярэднетэрміновай перспектыве павышэнне сярэдняй зароботнай платы

Яшчэ адна перашкода для развіцця дзелавой ініцыятывы — стаўкі падаткаабкладання і неналежаўны ўзровень падрыхтоўкі працоўнай сілы. Адпаведна стварэнне роўных умоў для ўсіх гаспадарчых суб'ектаў, незалежна ад іх памеру і структуры ўласнасці, становіцца для дзяржавы асноўнай задачай, паспяхова справіўшыся з якой яна зможа дасягнуць устойлівага эканамічнага росту і забяспечыць у сярэднетэрміновай перспектыве павышэнне сярэдняй зароботнай платы.

Акрамя таго, необходимая комплексная дзяржаўная стратэгія і ўпаўнаважаны орган па рэалізацыі палітыкі ў сферы МСП. Варта сфарміраваць інстытуцыйную “пляцоўку” — структуру для дыялогу паміж дзяржавай і бізнесам па пытаннях развіцця прадпрыемстваў. На дадзены момант эканамічная палітыка ў сферы МСП працягвае будавацца па прынцыпе “зверху ўніз”,

а кансультацыі паміж дзяржавай і прыватным сектарам праводзяцца нерэгулярна.

Таксама неабходна далейшае спрашчэнне заканадаўства і аўтаматызацыя электроннага дакументаабароту, які датычыцца пытанняў прадпрыемстваў. Напрыклад, выкарыстанне паслуг электроннага ўрада спрыяла значнаму паніжэнню аперацыйных выдаткаў бізнесу ў Азербайджане. Іх электронная платформа лічыцца ўзорам перадавога досведу не толькі ў рэгіёне, але і за яго межамі.

Нарэшце, трэба ўсяляк заахвоўваць

развіццё прыватнага рынку паслуг для бізнесу, а таксама закласці асновы для ўкаранення ў навучальныя праграмы прадпрыемстваў як ключавой кампаненты.

Алег **Мазоль**, навуковы супрацоўнік Беларускага эканамічнага даследча-адукацыйнага цэнтра (BEROC)

стар. **24**

стар. 23

Зарплата ад слова “зарабіць”

Сфармуляваная Прэзідэнтам амбіцыйная задача павышэння даходаў да пэўнага ўзроўню выклікала шквал спрэчак. Меркаванні часта зводзяцца не да аналізу магчымасці і верагоднасці дасягнення пастаўленай мэты, а да крытыкі, прычым не заўсёды канструктыўнай. Рост даходаў звязваецца з некантралюемай эмсіяй, інфляцыяй, рызыкай дэвальвацыі. У якасці альтэрнатывы і адзіна правільнага рашэння прапаноўваюцца “структурныя рэформы” эканомікі, якія часцей звязваюць са зменай адносінаў уласнасці, сыходам дзяржавы з эканомікі.

А ці такія супярэчлівыя адміністрацыйны падыход да ўзроўню даходаў насельніцтва і паграбаванні трансфармаваць эканоміку ў бок меншага ўдзелу дзяржавы, пашырэння прадпрымальніцкай ініцыятывы? Бо

ўплываюць кіраўніцкія, тэхналагічныя, структурныя групы фактараў. Гэта і павышэнне кваліфікацыі і матывацыі персаналу, інавацыі ў сферы кіравання, арганізацыі вытворчасці і працы. Не сакрэт, што чым даўжэй працуе прадпрыемства, тым складаней адысці ад прывычных схем работы, аднак менавіта ў сегменце павышэння матывацыі работнікаў нашы прамысловыя гіганты здольныя на хуткія і істотныя змены.

Другая група фактараў звязана з механізацыяй, аўтаматызацыяй, камп’ютарызацыяй вытворчасці, укараненнем прагрэсіўных тэхналагічных працэсаў, прымяненнем новых відаў

аснове прымянення лагістыкі і маркетынгу, тых канцэпцый кіравання, што ўзніклі ў адказ на канкурэнцыю, якая пастаянна ўзмацняецца. На жаль, пакуль мы не можам сказаць, што гэтыя канцэпцыі сталі часткай нашага жыцця, хутчэй, яны разглядаюцца як набор інструментаў, а значыць, і ў гэтым напрамку варта працаваць. Рэалізацыя як прынцыпаў маркетынгу, так і прынцыпаў лагістыкі магчымая тады, калі кожны работнік прадпрыемства адчувае ўласную адказнасць за канчатковы прадукт.

Захады, прадэклараваныя дзяржавай у напрамку разняволення прадпрымальніцкай ініцыятывы, паніжэння адміністрацыйнага націску на бізнес, ствараюць сур’ёзныя перадумовы для перафармаціравання вытворчасці, яе аптымізацыі. А непазбежнасць такога шляху пацвярджаецца ўзмацненнем канкурэнцыі, ростам бар’ераў як на новых рынках, так і на традыцыйных. У сувязі з гэтым у сярэднетэрміновай і доўгатэрміновай перспектыве абавязковай умовай устойлівага росту даходаў насельніцтва з’яўляецца дыверсіфікацыя экспарту, асваенне новых рынкаў.

Адсюль выснова: за рост даходаў работнікаў прадпрыемстваў яны самі адказваюць у значна большай меры, чым дзяржава. Ад таго, ці змогуць калектывы сфарміраваць карпаратыўную культуру, накіраваную на стварэнне высокаканкурэнтнага прадукту, аптымізаваць расходы, пастаянна асвойваць новыя інавацыйныя тэхналогіі як у вытворчасці, так і ў кіраванні, залежыць камерцыйны поспех іх дзейнасці.

Валерый **Барадзея**,
дэпутат Палаты прадстаўнікоў
Нацыянальнага сходу

Рэалізацыя як прынцыпаў маркетынгу, так і прынцыпаў лагістыкі магчымая тады, калі кожны работнік прадпрыемства адчувае ўласную адказнасць за канчатковы прадукт

як ні змяняй адносіны ўласнасці, улада заўсёды абавязана вырашаць задачы па павышэнні дабрабыту грамадзян, а любы ўласнік павінен займацца пытаннем іх эфектыўнасці вытворчых сістэм. Інструментарый павышэння даходаў у рэальным сектары эканомікі аднолькавы практычна для любога прадпрыемства з папраўкай на спецыфіку галіны.

Відавочна, што рост зарплат павінен быць адэкватным росту прадукцыйнасці працы, гэта значыць, грошы павінны быць зароблены. У сваю чаргу на павелічэнне прадукцыйнасці працы

матэрыялаў, удасканаленнем канструкцый вырабаў. Часта і тут можна знайсці сур’ёзны патэнцыял росту. І гэтыя нетрывіяльныя задачы вырашальныя, асабліва калі ўлічваць высокі інтэлектуальны патэнцыял, сканцэнтраваны ў Парку высокіх тэхналогій.

Да структурных фактараў можна аднесці магчымасці па выпуску больш дарагой і менш працаёмкай прадукцыі, аўтсорсінг з мэтай павышэння эфектыўнасці ўласнай вытворчасці, вытворчая кааперацыя. Паскорыць абарачальнасць капіталу можна на

► Полацк мяняе статус

Найстарэйшы горад краіны Полацк урачыста адзначыў перамогу ў конкурсе, па выніках якога яму прысвоены новы статус

Весела і шумна праходзіла рэспубліканскае свята “Полацк — маладзёжная сталіца Рэспублікі Беларусь 2017”. У гасцях у палачан — тысячы гасцей з розных куткоў краіны, а таксама шматлікія прадстаўнікі замежжа. Урачыстасці з нагоды перадачы гораду ганаровага звання разгарнуліся практычна паўсюдна. Сафійскі сабор, Барысаў камень, Езуіцкі калегіум, Лютэранская кірха, помнікі Усяславу Чарадзею, Францыску Скарыну і літары Ў, Спаса-Еўфрасіннеўскі манастыр, знак геаграфічнага цэнтра Еўропы... Па вуліцах, упрыгожаных

гэтымі жамчужынамі-славутасцямі, можна падарожнічаць суткамі.

Так што і гасцям рэспубліканскага свята было на што паглядзець. Але гэта ўжо потым, пасля ўрачыстай цырымоніі адкрыцця свята ў Палацы культуры “Полацк-Шкловалакно” і сімвалічнай перадачы звання сталіцы ад Баранавіч Полацку. Там жа, у Палацы культуры, прайшла

прэзентацыя дзясягненнаў маладых прадпрымальнікаў і навукоўцаў Віцебшчыны, а таксама стартаваў маладзёжны праект “Мы — у тэме: перазагрузка!..”.

Увогуле ў гэтыя дні на Полаччыне, дзе праходзіць яшчэ і рэспубліканскі форум “Разам мы — Беларусь!”, стартвалі дзясяткі найцікавейшых для юнакоў і дзяўчат праектаў. З крэатыўнымі ідэямі выступілі як навучальныя ўстановы, так і розныя прадпрыемствы, арганізацыі горада і краіны. Цяпер цэлы год Полацк будзе галоўнай пляцоўкай для рэалізацыі разнастайных акцый.

БЕЛТА

► Парадны разлік

З шэрага святочных мерапрыемстваў, прымеркаваных да 100-годдзя беларускай міліцыі, асабліва запамінальным стаў урачысты марш на Кастрычніцкай плошчы Мінска

Парадным строем прайшлі 1.200 супрацоўнікаў органаў унутраных спраў. Прайшла калона рэтра і сучаснай тэхнікі. Прывычная справа — армейскі парад. А вось міліцыянеры яго арганізавалі ўпершыню. І строй яны трымаюць нічоў не горш за сваіх таварышаў з Узброеных Сіл. Да ўдзельнікаў маршу, а ў іх асабе і да ўсяго асабовага складу МУС звярнуўся Прэзідэнт. Галоўнакамандуючы перакананы, што беларуская міліцыя ў поўнай меры выконвае ўскладзеныя на яе задачы:

— Сёння органы ўнутраных спраў заслужылі высокую ацэнку ўсяго беларускага народа. За нястомнасць, самахвярнасць і сілу духу, якая натхняе вас, нягледзячы на небяспеку, абараняць беларускі народ.

У Беларусі ганарацца ўсімі, хто беражэ гонар мундзіра, з’яўляючыся ўзорам асабістай прыстойнасці і прынцыповасці. Тут эніяць сапраўдных прафесіяналаў, якія годна выконваюць свой абавязак. Вы ўвасабляеце лепшыя чалавечыя якасці: адказнасць, мужнасць, гагоўнасць прыйсці на дапамогу ў любую хвіліну.

Я перакананы, што асабовы склад МУС будзе і далей эфектыўна вырашаць пастаўленыя задачы і з гонарам служыць Радзіме...

► Вось табе і раз: з пяці гадоў — у першы клас

Дэпутаты мяняюць парадак прыёму ў школы

Сёння ў Беларусі 98 працэнтаў дзяцей ідуць у гэтую навучальную ўстанову з шасці гадоў. З 1 верасня можна будзе адпраўляць дзіця ў школу, калі яму споўніцца поўных пяць гадоў. Гэта можна было зрабіць і раней, але патрабаваўся дазвол Міністэрства адукацыі.

З аднаго боку, цяпер стане прасцей адораным дзецям, якія апярэджваюць аднагодкаў па разумовым і фізічным развіцці. З другога, ці трэба адбіраць удзіцяці дзіцінства? Гэтае пытанне выклікала сур’ёзныя дэбаты. Старшыня Пастаяннай камісіі Палаты прад-

стаўнікоў Нацыянальнага сходу па адукацыі, культуры і навуцы Ігар Марзалюк лічыць страхі надуманымі:

— Многія не звярнулі ўвагі на ключавыя словы — па жаданні бацькоў, а не ў абавязковым парадку. Хоць маё меркаванне як бацькі: аддаваць дзіця ў школу ў такім узросце ўсё-такі ранавата.

Чэрг у дзіцячыя сады няма нават у сталіцы. Месца ў дашкольнай установе дзяржава гарантуе кожнаму карапузу. Няхай не заўсёды побач з домам, але праз пару тройку прыпынкаў — абавязкова. Ужо хутка кожны малыш зможа хадзіць у дзіцячы садок “крокавай даступнасці”.

— Мы не згортваем праграму будаўніцтва дзіцячых садкоў, а нарошчваем яе, — гаворыць старшыня Мінскага гарвыканкама Андрэй Шорац. — Праблему з групамі цалкам знімем на працягу пяцігодкі.

Дывідэнты ад праекта

- Праект, фінансуемы ЕС і рэалізаваны ПРААН, дапамог беларускім установам адукацыі эканоміць больш за 158 000 рублёў.
- Дзякуючы рэалізацыі праекта каля дзвюх тысяч дзяцей будуць вучыцца ў больш камфортных умовах.
- Спажыванне цеплавой энергіі чатырма пілотнымі аб'ектамі за 6 месяцаў з моманту запуску энергаэфектыўных тэхналогій скарацілася на 45 працэнтаў, а электраэнергіі — на 43 працэнты.
- Праект даў магчымасць не толькі аснасціць адукацыйныя ўстановы найноўшымі тэхналогіямі, але і крэатыўна данесці ідэю энергазберажэння да шырокай аўдыторыі дзяцей і дарослых.

Займальная формула

Пасяхова завяршыўся маштабны праект, мэтай якога стала пашырэнне ідэй энергазберажэння з дапамогай розных энергаэфектыўных праграм

Праект, які стартаваў у 2013 годзе, фінансаваўся Еўрапейскім саюзам, быў рэалізаваны ПРААН, а нацыянальным выконваючым агенцтвам выступаў Дэпартамент па энергаэфектыўнасці пры Дзяржстандарце Рэспублікі Беларусь. Чатыры гады назад у 27 установах адукацыі Мінскай, Віцебскай і Гродзенскай абласцей былі праведзены энергааўдыты, вынікі якіх сталі абгрунтаваннем неабходнасці цеплавой мадэрнізацыі будынкаў і абсталявання. Пасля, па выніках конкурсу праектных ініцыятыв і з улікам энергааўдыту, з гэтых

адукацыйных устаноў былі выбраны чатыры пілотныя аб'екты, якія атрымалі мэтавае фінансаванне. Гэта сярэдняя школа № 4 горада Дзяржынска, яслі-сад № 6 з Ашмянаў, яслі-сад № 45 з Гродна і Віцебскі дзяржаўны прафесійна-тэхнічны каледж машынабудавання.

У цэлым праект даў магчымасць правесці комплекс энергазберагальных мерапрыемстваў па цеплавой мадэрнізацыі будынкаў адабраных пілотных аб'ектаў. Ва ўсіх адукацыйных установах былі ўцэплены сцены і дах, усталяваны новыя сучасныя вокны з двайным шкленнем, сістэмы энергаэфектыўнага асвятлення. Акрамя таго, былі ўкаранены такія інавацыйныя тэхналогіі, як сонечныя калектары для падагрэву вады,

якія дазваляюць скараціць спажыванне цеплавой энергіі для гарачага водазабеспячэння, а таксама сістэмы вентыляцыі з рэкуперацыяй цяпла, якія даюць магчымасць знізіць страты цяпла за кошт павышэння тэрмічнага супраціўлення.

“Разумныя” энергазберагальныя тэхналогіі, якія пакуль толькі набіраюць папулярнасць у Беларусі, за 6 месяцаў з моманту іх запуску далі магчымасць пілотным аб'ектам эканоміць у цэлым больш за 158 000 рублёў. Адукацыйныя ўстановы збераглі тысячы гікакалорый цеплавой энергіі і скарацілі яе спажыванне ў сярэднім амаль напалову. Паніжэнне расходу электраэнергіі склала 43 працэнты, аб'екты ў сярэднім збераглі семдзсят пяць з паловай тысяч кВтГ.

захавання энергіі

■ **Кіраўнік прадстаўніцтва ЕС у Беларусі Андрэа Вікторын:** “Ёсць праекты асабліва блізкія майму сэрцу, і гэты якраз адзін з іх. Я сама па прафесіі настаўнік і надаю вялікае значэнне падтрымцы моладзі і студэнтаў. Я прыязджаю на аб’екты праекта і бачу, як добра цяпер выглядаюць установы адукацыі. Я думаю, што тым самым мы падаём прыклад будучым спецыялістам у пытаннях энергаэфектыўнасці і энергазберагання. Для Еўрапейскага Саюза вельмі важнае захаванне і правільнае выкарыстанне рэсурсаў. Таму мы вельмі задаволены супрацоўніцтвам у рамках гэтага праекта”.

Аднак тэхнічны аспект быў толькі адным са складнікаў гэтага шматграннага праекта. Не менш значнай у яго рэалізацыі была інфармацый-

ная работа: умацаванне патэнцыялу мясцовых выканаўчых і распарадчых структур у правядзенні навучальных мерапрыемстваў, актыўнае далучэнне мясцовага насельніцтва да рэалізацыі энергаэфектыўнасці і ўкараненне курсаў навучання па гэтай праблематыцы ва ўстановах адукацыі.

Сваю інфармацыйную дзейнасць праект пачаў з правядзення тэматычных прэзентацый для прадстаўнікоў выканаўчых і распарадчых органаў, мясцовых ініцыятыўных груп. На семінарах абмяркоўваліся асноўныя мэты і задачы праекта, былі прадстаўлены сучасныя тэхналогіі. Удзельнікаў азнаёмілі з нацыянальнымі прыярытэтамі ў галіне энергаэфектыўнасці і беларускім досведам укаранення інавацыйных тэхналогій у гэтай сферы.

У семінарах прынялі ўдзел каля сотні прадстаўнікоў мясцовых органаў улады і зацікаўленых груп, якія павысілі свой узровень ведаў аб патэнцыйных выгодах праекта — выка-

рыстанні энергазберагальных тэхналогій і аднаўляльных крыніц энергіі.

Таксама праектам быў арганізаваны цыкл трэнінгаў для групы настаўнікаў, у рамках якога была прааналізавана і ўдасканалена існуючая метадалогія выкладання факультатыўных заняткаў па пытаннях энергаэфектыўнасці.

Па выніках навучальных трэнінгаў быў падрыхтаваны і выдадзены вучэбна-метадычны дапаможнік “Энергаэфектыўная школа: час дзейнічаць!”, у складанні якога прынялі ўдзел работнікі ўстаноў адукацыі, што ўдзельнічалі ў навучальных семінарах у 2014-2015 гадах.

Сёння настаўнікі, якія прайшлі курс трэнінгаў, распаўсюджваюць новыя веды ў галіне энергаэфектыўнасці, уключаючы практычныя прыклады прымянення сучасных тэхналогій, наглядна прадэманстраваныя на пілотных аб’ектах, на пазакласных і факультатыўных навучальных курсах.

Інфармацыйная кампанія, якая актыўна праводзіцца за час рэаліза-

Андрэа Віктарын,
Кіраўнік Прадстаўніцтва
Еўрапейскага Саюза
у Рэспубліцы Беларусь
знаёміцца з прома-
прадукцыйнай праекта
на эка-фэстывалі ЕС
у Наваградку

цыі праекта, уключала як традыцыйныя, так і даволі крэатыўныя паходы. Так, у чатырох беларускіх гарадах у рамках экафэстывалу праектаў, фінансуемых ЕС, быў арганізаваны конкурс малюнкаў “Намалюй “Зялёную школу” будучыні”. У Наваградку, акрамя мастацкага конкурсу, была праведзена прэзентацыя настольнай гульні “Энергаполіс”, у якой прыняла ўдзел пасол, кіраўнік прадстаўніцтва Еўрапейскага Саюза ў Рэспубліцы Беларусь Андрэа Віктарын. Пілотныя аб’екты гэтага праекта таксама падключаліся да правядзення інфармацыйных кампаній “Экспрэс ААН70” і “Інклюзіўная Беларусь”.

■ **Намеснік Пастаяннага прадстаўніка Праграмы развіцця ААН Кацярына Паніклава:** “Мадэрнізацыя ўстановаў адукацыі — гэта Мэта ўстойлівага развіцця нумар 7 “Даступная энергія”. У аснове гэтай мэты ляжыць задача дасягнення энергаэфектыўнасці. Таму дадзены праект — пацверджанне таго, што Беларусь імкнецца зрабіць усё магчымае, каб дасягнуць гэтай мэты да 2030 года. Я хачу адзначыць значны ўклад выкладчыцкага складу адукацыйных устаноў у рэалізацыю праекта. А таксама высокая цэнно ролю каманды ПРААН у паспяховым завяршэнні мадэрнізацыі адукацыйных устаноў у яго рамках”.

публіцы Беларусь Санакі Самарасінхі. Пасля знаёмства з ходам работ на пілотным аб’екце, а таксама з мерапрыемствамі, якія праводзяцца ў рамках Тыдня ўстойлівай энергетыкі, Санакі Самарасінха адзначыў, што камандай праекта і кіраўніцтвам каледжа праведзена выдатная работа.

За час рэалізацыі праект штогод прымаў удзел у правядзенні рэспубліканскага конкурсу па эканоміі і беражлівасці “Энергамарафон”, арганізатарамі якога выступаюць Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, Дзяржаўны камітэт па стандартызацыі ў асобе Дэпартамента па энергаэфектыўнасці.

Віцебскі каледж імя Шмырова быў неаднаразовым пераможцам і прызёрам конкурсу. А яслі-сад № 45 г. Гродна ў 2015 годзе атрымаў дыплом II ступені абласнога этапу конкурсу намінацыі “Культурна-відовішчнае мерапрыемства па прапагандзе эфектыўнага і рацыянальнага выкарыстання энергарэсурсаў”. Узнагарода была атрымана за тэатральную пастаноўку “Як калабок эканомію шукаў”. Створаная сістэма работы па станаўленні энергаэфектыўнага ладу жыцця ў сярэдняй школе №4 Дзяржынска была прызнана лепшай у Мінскай вобласці. У выніку школа атрымала права прадстаўляць вобласць на Рэспубліканскім конкурсе “Энергамарафон-2016”.

Пілотныя аб’екты праекта правялі маштабную работу ў рамках рэалізацыі

У 2016 годзе ўсе пілотныя аб’екты Праекта прынялі ўдзел у Еўрапейскім тыдні ўстойлівай энергетыкі, правядзенне якога супала з візітам у Віцебскі дзяржаўны прафесійна-тэхнічны каледж машынабудавання кардынатара сістэмы ААН/Пастаяннага прадстаўніка ПРААН у Рэ-

ўласных ініцыятыў па прапагандзе ідэй энергаэфектыўнасці, “зялёнага” ладу жыцця ў цэлым. На іх рахунку — дзясяткі цікавых акцый і конкурсаў, канцэртаў і ранішнікаў. Кожная ўстанова адукацыі імкнулася намацаць сваю нішу пры рэалізацыі ініцыятывы і ўвасабляць арыгінальныя ідэі. У рамках праектнай ініцыятывы “пілот” у Ашмянах арганізаваў азнамленчую паездку для педагогаў дашкольнай адукацыі з Літоўскай Рэспублікі, якія высока ацанілі работу сваіх беларускіх калегаў па пашырэнні тэмы энергаэфектыўнага ладу жыцця.

■ **Дырэктар Дэпартамента па энергаэфектыўнасці Міхаіл Малашанка:** “Я хачу павіншаваць усіх з пачаткам доўгага шляху, бо праект толькі атрымлівае развіццё. Усё тое, што мы бачым цяпер, — толькі верх айсберга. Самае галоўнае, што застанецца пасля гэтага праекта, — тэма зерні, якія нам удалося пасеяць у сэрцах і розумах вучняў. І надзея на тое, што яны пранясучь гэта праз усё жыццё. Яны разумеюць, што яно можа стаць больш цёплым і светлым. Яшчэ раз хачу падзякаваць ЕС і ПРААН за дапамогу ў выхаванні дзяцей”.

Віцебскі каледж традыцыйна працуе з высокімі тэхналогіямі. Энтузіястамі каледжа было створана некалькі камп’ютарных гульніў, у прыватнасці, гульні “Зберагальнікі”. З яе дапамогай удзельнікі набываюць веды па энергаэфектывнасці і фарміруюць энергаэфектыўныя паводзіны, якія дапамогуць ім зрабіць правільны выбар у розных жыццёвых сітуацыях.

Пілотны праект у Дзяржынску адзначыўся правядзеннем маштабнага фестывалю педагагічных ідэй “На шляху да беражлівасці”, а таксама стварэннем актыўнай “зялёнай” агітбрыгады. Тутэйшая школа прыняла ўдзел у рэспубліканскім конкурсе “Зялёныя блогі” і перамагла ў намінацыі “Самае энергаэфектыўнае каманда”, выйграўшы паездку ў Літву.

Візітнай карткай праекта “Энергаэфектыўнасць у школах” стала канцэпцыя “Хуткай энергетычнай дапамогі”. У рамках праекта было створана пяць анімацыйных ролікаў сацыяльнай рэкламы, якія раскажваюць у гульнівай і прыгодніцкай форме аб укараняемых праектам энергаэфектыўных тэхналогіях. Ролікі трансляваліся на беларускіх тэлеканалах, а адзін з іх заняў трэцяе месца на Нацыянальным фестывалі рэкламы “Аднак” у намінацыі “Лепшае сацыяльнае відэа”. Па матывах ві-

дэароліка была створана настольная гульні “Энергаполіс”, якая прапануе гульцам прыгодніцкую прагулку па энергаэфектыўным горадзе, у якім прадстаўлены практычна ўсе існуючыя сёння “зялёныя” тэхналогіі.

У рамках канцэпцыі “Хуткай энергетычнай дапамогі” былі выпушчаны дзве размалёўкі для дашкольнікаў і два коміксы для навучэнцаў, якія сталі такімі папулярнымі, што перавыдаваліся некалькі разоў. Варта адзначыць, што ўся прадукцыя ў рамках канцэпцыі “Хуткай энергетычнай дапамогі” выпускалася выключна на беларускай мове.

Бясспрэчна, інфармацыйная кампанія праекта заклала аснову для асэнсаванага і матываванага ўдзелу мэтавых груп у вырашэнні пытанняў энергаэфектыўнасці, а таксама стварыла перадумовы для наступных самастойных захадаў у гэтым напрамку на мясцовым узроўні.

А пілотныя аб’екты праекта, што таксама відавочна, сталі выдатнай дэманстрацыйнай пляцоўкай комплекснага падыходу да рэалізацыі энергаэфектыўных мерапрыемстваў і ўкаранення “зялёных” тэхналогій, якія даюць магчымасць змяніць светапогляд дзяцей, іх бацькоў, педагагічных калектываў і мясцовай супольнасці ў цэлым.

Уладзімір **Міхайлаў**

Жыць у згодзе — добрая традыцыя

На беларускай зямлі доўгі час бесканфліктна жывуць прадстаўнікі розных нацыянальнасцяў і веравызнанняў. Каштоўныя традыцыі талерантнасці, узаемнай павагі паміж людзьмі, зацікаўленага стаўлення да чужой веры, звычаяў, культуры развіваюцца і ў сучасных умовах, а ўнікальны “досвед міру і згоды” сістэмна даследуюць беларускія навукоўцы.

Радзіма — там, дзе нарадзіўся

У песнях, вершах ды на карцінах тыповых беларусаў часцей прадстаўляюць людзі са светлымі валасамі, блакітнымі вачыма. Ды ёсць сярод нас і чорнавалосыя, і чарнавокія, з рысамі твару — як у людзей з Усходу. Яно і зразумела: Беларусь — краіна шматнацыянальная. У ёй жывуць прадстаўнікі больш чым 140 нацыянальнасцяў, 26 канфесій. Прычым прадстаўнікі шэрага народаў — напрыклад, літоўцы, палякі, рускія, украінцы, а таксама татары, яўрэі — жывуць вельмі даўно: стагоддзямі. Таму і маюць поўнае права называць Беларусь зямлёю сваіх продкаў. Бо радзіма чалавека — найчасцей там, дзе ён нарадзіўся. Хоць ва ўсе часы ў продкаў нашых былі прычыны, каб вандраваць па зямлі, прыжывацца ў новых месцах, пакідаць спадчыннікаў

нават за акіянам. Шмат нашчадкаў карэнных беларусаў цяпер жыве ў краінах Лацінскай Амерыкі, а таксама ў ЗША, Канадзе, Аўстраліі... Ужо не кажучы пра Заходнюю Еўропу, а таксама неабсяжныя прасторы расійскай Сібіры, якія беларусы абжывалі-асвойвалі спачатку пераважна па чужой волі, трапляючы туды ў высылкі, а потым усё часцей і па ўласным жаданні.

Беларусь як адпраўляла сваіх сыноў і дачок у свет, так і прымала чужаземцаў з розных бакоў, становілася для іх роднаю. Такія міграцыйныя працэсы прадаўжаюцца і сёння. На скрыжаванніеўрапейскіх шляхоў інакш і быць не можа. Праўда, у савецкую пару перамяшчэнні ўраджэнцаў Беларусі абмяжоў-

Інтернацыянальныя сем'і —
не рэдкасць на Беларусі

На тэрыторыі
Беларусі жывуць
прадстаўнікі
больш чым

140

нацыянальнасцяў,

26 канфесій

Прадстаўнікі розных нацыянальнасцяў разам у Івянцы

валіся часцей тэрыторыяй СССР. Тады, як вядома, усюды валадарылі сацыялістычныя ды камуністычныя ідэі, былі ў пашане лозунгі пра яднанне пралетарыяў з усіх краін, а ў школах ды ВНУ пераважала інтэрнацыянальнае выхаванне, і нават гаварылася пра такую новую супольнасць, як савецкі народ.

Між тым апошнім часам даводзіцца чытаць у інтэрнэце адыёзныя меркаванні, быццам якраз савецкая ўлада і зрабіла, як кажуць, людзей з беларусаў. Маўляў, ані дзяржаўнасці, ані мовы сваёй не мелі — апошняя стваралася, даводзячы нядобразычліўцы, па загадзе бальшавікоў у 20-я гады XX стагоддзя... Такім “гісторыкам” варта было б звярнуцца да прац знакамітага навукоўца, прафесара Яўхіма Карскага. Як вядома, галоўная ў ягонай вялікай навуковай спадчыне — трохтомная праца “Беларусы”. Што ў дадзеным кантэксце размовы важна: яна выдавалася да рэвалюцыі, у 1903-1916 гадах, калі саветы і бальшавікі яшчэ й не былі пры ўладзе. Спецыялісты называюць даследаванне энцыклапедыяй беларузнаўства. Больш таго: расцэньваюць як найвышэйшае дасягненне еўрапейскай славістыкі канца XIX — пачатку XX стагоддзяў. Пра што там гаворка? Сцісла можна сказаць так, як напісана ў інтэрнэце: на аснове глыбокага, комплекснага, параўнальна-гістарычнага

аналізу вялікага фактычнага матэрыялу Яўхім Карскі навукова абгрунтаваў, што беларускі этнас існуе ў прасторы і часе як нацыянальная адзінка з самабытнай культурай і асобнай мовай. У працы “Беларусы” навуковец на высокім узроўні разглядае пытанне этнагенезу беларусаў, прыходзячы прытым да высновы: яны — аўтахтоннае насельніцтва краіны, а як асобны этнас беларусы сфармаваліся яшчэ ў XIII-XV стагоддзях.

І татары, і яўрэі

Не толькі ў навуковых працах, але і ў народнай памяці беларусаў зберагаецца шмат звестак пра тое, чаму мы, розныя з выгляду, хоць і дружна, без міжнацыянальных спрэчак жывём на адной зямлі. На такі досвед, у прыватнасці, спасылаецца ў краязнаўчых нарысах доктар філалагічных навук Васіль Шур, які паспрабаваў даследаваць: што за людзі жылі ў роднай яму вёсцы Стадолічы, што ў Лельчыцкім раёне Гомельшчыны. У краязнаўчай працы “Была такая вёска” (<http://www.maladost.lim.by/byla-takaya-veska>) ён прыводзіць мясцовае глумачэнне паходжання прозвішча Калеснік, піша: “Сярод першых заснавальнікаў Стадоліч не было сваіх кавалёў, цесляроў, але да адной удавы прыняўся ў прымы татарын, які адстаў ад свайго войска, што з нараба-

ваным дабром і шматлікімі палоннымі вярталася ў Крым. Гэты татарын, па другой версіі — адзін з палонных, які ўцёк ад татараў, аказаўся здольным кавалём, па-майстэрску вырабляў і правіў сякеры, косы, нажы, але асабліва калёсы. За гэта яму далі мянушку Калеснік (мясцовае Колеснік). З тых часоў у Стадолічах пайшлі не адзінкавыя Калеснікі”. Навуковец сцвярджае, што пра самае рознае ўзаемадзеянне беларусаў і татараў, асабліва крымскіх, сведчаць як розныя мясцовыя факты, так і гістарычныя дакументы. А сярод жыхароў Стадоліч кыве паданне: маўляў, “частка татараў асела ў суседняй вёсцы Ліпліны, а яе новыя жыхары-прышэльцы, хоць і змяшаліся з мясцовым насельніцтвам, адрозніваюцца зрэдку знешнім выглядам, выяўляючы мангаліідныя абрысы твару, вачэй, валасоў”.

Хто бываў на беларускім Палессі, на поўдні краіны, пераважна ў прылеглых да Прыпяці рэгіёнах — заўважаў: там шмат людзей чорнавалосых. Васіль Шур прыводзіць такія вядомыя звесткі: за перыяд з 1474 па 1569 гады крымскія татары зрабілі 75 паходаў-набегаў на землі Вялікага Княства Літоўскага — старажытнай дзяржавы нашых продкаў. Прычым ішлі яны сюды, а таксама й вярталіся ў свой Крым праз палескія балоты. Лічыцца, што першая вялікая перамога войскаў

ВКЛ над крымскімі татарамі была дасягнута ў 1506 годзе падчас знакамітай Клецкай бітвы на рацэ Лань (пад горадам Клецкам, цяпер Мінская вобласць). Тады войскі ВКЛ на чале з князем Міхалам Глінскім далі бой захопнікам, якіх было каля 12-13 тысяч. Харугвы Глінскага нанеслі ворагам вялікія страты, потым пайшлі за імі ў пагоню, бралі палонных і на Палессі, і на ўкраінскіх шляхах. Прытым было вызвалена каля 40 тысяч землякоў, захоплена шмат палонных. Якіх, кажучы, тагачасны крымскі хан не палічыў за добрых воінаў ды не пажадаў выкупляць з палону, і яны рассяляліся ў нашых краях. Скажам, пад Клецкам і цяпер кампактна жывуць татары, ёсць вёскі з характэрнымі назвамі Арда, Якшычы. А частка крымчукоў, сцвярджае Васіль Шур, асела і ў паўднёвых раёнах Палесся, асабліва многа — каля Турава, Давыд-Гарадка, Століна. Там і па сёння захаваліся прозвішчы, якія сведчаць, што іх першымі носьбітамі маглі быць крымскія татары: Бут-Гусаім, Бесан, Кураш, Буглак, Канчак, Кардаш, Кабак ды іншыя.

А яшчэ ў буйных паселішчах на поўдні Беларусі — у старажытным Тураве, а таксама і ў Рэчыцы, Мазыры, Лельчыцах, Гомелі ды іх ваколіцах — да Вялікай Айчыннай вайны жыло шмат яўрэяў. Пра тое напісаны краязнаўчыя, навуковыя працы, у тым ліку й выхадцамі з тых мясцін — аўтары ж у выніку вялікіх катаклізмаў XX стагоддзя аказаліся і ў Ізраілі. Васіль Шур, пішучы гісторыю Стадолічаў, згадвае і яўрэяў. Жылі яны там, як і шмат дзе на Мазыршчыне. Прычым яўрэі “ўспрымаліся арганічнаю часткаю карэннага, мясцовага насельніцтва — займаліся сельскай гаспадаркай, працавалі шаўцамі, кавалямі, гандлярамі”. Пераважная большасць іх сталі ахвярамі фашысцкіх захопнікаў у 1941-42 гадах. У прыватнасці, у Лельчыцах былі масавыя знішчэнні яўрэяў: загінула, сцвярджае аўтар, звыш 700 жыхароў Лельчыц і суседніх вёсак. Піша навуковец і пра Мялешкавічы, што на паўдарозе з Мазыра ў Стадолічы: “У даваенныя гады жыло і працавала там некалькі яўрэйскіх сем’яў. Шаўцамі ў Мялешкавічах былі бацька і дзед народнага артыста, прафесара, лаўрэата Дзяржпрэміі Беларусі, кіраўніка заслужанага калектыву “Нацыянальны акадэмічны аркестр сімфанічнай і эстраднай музыкі Рэс-

У Цэнтры народных рамёстваў у Івянцы

Досвед працяглага на часе і бесканфліктнага жыцця ў адной краіне людзей розных нацыянальнасцяў, веравызнанняў — вельмі запатрабаваны. І такі каштоўны “сацыяльны прадукт” сёння ёсць у геаграфічным цэнтры Еўропы: у Беларусі

публікі Беларусь” Міхаіла Фінберга”. І дадае, што ў Мазыры і Лельчыцах у даваенныя гады яўрэі былі асноўнаю часткай мясцовага насельніцтва.

Дыялог вядзе да згоды

Сёння многія дзяржавы Заходняй Еўропы ўкладваюць велізарныя сродкі ў развіццё навукі, эканомікі, распрацоўку новых тэхналогій... Што ж, навукова-тэхнічны прагрэс многім па-ранейшаму бачыцца сродкам павысіць узровень жыцця грамадзян. Але ж далёка не ўсё вызначае эканамічная моц, бо, кажучы мудрыя людзі, “ідэі кіруюць светам”. І навошта, вобразна кажучы, спатрэбяцца тыя мускулы, калі з розумам, з душою будзе не ўсё ў парадку? То можа ёсць сэнс больш дбаць пра духоўнасць, маральнасць, агульную культуру тых, хто жыве ў “грамадстве татальнага

спажывання”? Дарэчы, Еўропа ўжо мела ў 30-я гады мінулага стагоддзя магучую, высокаадукаваную Германію, ды менавіта адтуль і папаўзла па свеце карычневая чума — нацызм. Як застрахвацца ў будучыні ад такіх перакосаў у масавай грамадскай свядомасці?

Падзеі апошніх гадоў — міграцыйны крызіс у краінах Еўрасаюза, канфлікты на міжнацыянальнай і міжрэлігійнай глебе, крывавыя тэракты ў Бруселі, Парыжы, Лондане, Берліне ды іншых гарадах Старога Свету — яскрава сведчаць: у тым “добрапрыстойным” грамадстве нешта складваецца не так... А на хвалі масавага прытоку бежанцаў з краін Блізкага Усходу, з іх складанай адаптацыяй у новых месцах, зноў рознага роду нацыялісты падываюць галаву. І “прывід блукае па Еўропе”, на гэты раз — неанацызму. Філасафы, засвойваючы суровыя ўрокі гісторыі, робяць высновы: каб не скаціцца ў новую катастрафічную крайнасць, заўсёды патрэбны баланс ідэй, памкненняў інтэрнацыянальных (якія цяпер часам называюць яшчэ інтэграцыйнымі, глабалісцкімі...) ды нацыянальных. Толькі не скрайнасці! На шляху канкрэтнага народа яму на карысць можа быць і павага да сваіх каранёў, і адкрытасць да чужога станюўчага досведу... Які, аднак, напраму не пяроймеш, а “прышчэпліваць” яго ў новыя сацыяльныя ўмовы заўсёды даводзіцца з розумам, з аглядкай. І што выбраць: кансерватызм ці адкрытасць да ўсяго новага? Нават дэмакратычныя каштоўнасці — не панацэя ад усіх сацыяльных хвароб. І яшчэ: для камфортнага жыцця і ў вельмі багатай дзяржаве патрэбны мір і згода, якія, бывае, і за вялікія грошы не купіш. Таму досвед працяглага па часе і бесканфліктнага жыцця ў адной краіне людзей розных нацыянальнасцяў, веравызнанняў — вельмі запатрабаваны. І такі каштоўны “сацыяльны прадукт” сёння ёсць у геаграфічным цэнтры Еўропы: у Беларусі.

Як, аднак, навучыцца жыць у згодзе розным людзям? Адказ на пытанне здаўна шукаюць усе рэлігіі свету, а ў нашым часе — і вучоныя розных спецыяльнасцяў: псіхологі, сацыёлагі, філасафы, палітолагі, грамадазнаўцы, гісторыкі, нават біёлагі ды астралагі. Летась у лістападзе досведам таго, як агульнымі намаганнямі сёння выбудоваецца гарманічнае суіснаванне ў сацыюме прадстаўнікоў розных нацыянальнасцяў на тэрыторыі

Беларусі, дзяліліся ў Мінску прадстаўнікі ўлады, акадэмічнай навукі, а таксама кіраўнікі этнакультурных аб’яднанняў. І што цікава: не прагучала ніводнай рэзкай заявы ці безапеляцыйнай крытыкі ў нечы адрас у кангрэс-зале “Барселона” комплексу “Вікторыя Алімп Гатэль”. Менавіта там праходзіў круглы стол “Роля і месца нацыянальных аб’яднанняў у зберажэнні ды ўмацаванні міру і згоды ў Рэспубліцы Беларусь”. Значыць, мастацтва мудрага, узважанага дыялогу ў імя згоды ў нашым грамадстве — у цане. Гэта, дарэчы, важная адметнасць беларускага менталітэту, які, безумоўна, аказвае немалы ўплыў і на свядомасць людзей розных нацыянальнасцяў, што жывуць у Беларусі.

Пра дзейнасць у Беларусі розных этнасуполак гаварылі актывісты армянскай, грэчаскай, польскай, рускай, украінскай, яўрэйскай ды іншых дыяспар, міжнародных грамадскіх аб’яднанняў. У прыватнасці, старшыня Мінскага гарадскога армянскага культурна-асветнага таварыства “Айастан” Георгій Егіазаран адзначыў: “Мы тут — свае, мы тут — не чужыя, таму і працуем на карысць беларускай дзяржавы. Таму і спрыяем умацаванню міру, міжнацыянальнай згоды ў нашай краіне”. Ураджэнец Астравецкага раёна (Продзенская вобласць), літовец па нацыянальнасці Альфонас Аўтуліс, які быў першым Паслом Літвы ў Беларусі, а цяпер узначальвае Міжнародную грамадскую арганізацыю “Клуб Герве-

чай”, параіў калегам прытрымлівацца сваіх нацыянальных звычаяў, аднак не забываць, што жывуць у Беларусі, таму варта паважаць яе законы.

Сваё меркаванне наконт таго, чаму размова за круглым сталом атрымалася дзелавой і канструктыўнай, выказала напрыканцы выступлення старшыня праўлення Салігорскага яўрэйскага грамадскага аб’яднання Яўгенія Яфімава: “Вельмі добра, што нацыянальныя аб’яднанні ў Беларусі цяпер узначальваюць прадказальныя лідары, якія пазбаўлены экстрэмісцкіх настрояў. Гэтыя людзі адэкватна ацэньваюць як межы, так і магчымасці грамадзянскай супольнасці ў выбудованні сапраўды цывілізаваных этнаканфесійных адносін. Выяўляючы разважлівасць і мудрасць, яны ніколі не апускаюцца да таго, каб разыгрываць нейкія фобіі. Я ўвесь час пераконваюся ў тым, маючы з імі сяброўскія зносіны”. На думку Яўгенія Васілеўны, пра тое, што ў Беларусі цягам многіх стагоддзяў склалася высокакультурнае, талерантнае грамадства, сведчаць і шматлікія змешаныя шлюбы: калі муж і жонка — не адной нацыянальнасці: “Падобныя сем’і пераважаюць і ў нашай супольнасці. А між тым, хоць даўно ўзначальваю арганізацыю, але ж ніколі не чула, каб паміж мужам і жонкай быў канфлікт з-за ўдзелу ў справах грамады. А сакрэт, падаецца мне, просты: ён — у тым грамадскім клімаце, у той міжнацыянальнай сітуацыі пад назвай “Аб’яд-

Японка Масако Тацумі (справа) на радзіме Янкі Купалы ў Вязынцы. Яна жыве ў Мінску і перакладае вершы паэта на японскую мову

нанья Нацыі Беларусі”, якая стагоддзямі стваралася на беларускіх землях — і цяпер умела падтрымліваецца ўладамі беларускай дзяржавы”.

Зямля без спрэчак і канфліктаў

Не сакрэт: многія спрэчкі, канфлікты, нават войны ўзнікаюць на рэлігійнай ці нацыянальнай глебе. Пра тое, дарэчы, часта нагадвае на сустрэчах з беларусамі замежжа і Упаўнаважаны па справах рэлігій і нацыянальнасцяў Леанід Гуляка — я быў таму сведкам. Таму, лічыць вядомы беларускі чыноўнік, так важна ўтрымліваць сітуацыю стабільнасці, якая склалася ў этнаканфесійнай сферы Беларусі. Ужо больш за 10 гадоў Леанід Паўлавіч на гэтай пасадзе і нека прызнаўся: нідзе ні разу не чуў, каб людзі ў Беларусі казалі пра тое, што ім некамафортна жыць з-за наяўнасці нейкай іншай рэлігіі побач. Ён, чалавек дзяржаўны, лічыць: такая сітуацыя склалася ў нас дзякуючы штодзённай карпатлівай працай на ўсіх узроўнях улады ў Беларусі ды ёсць вынікам дзяржаўнай палітыкі, якая праводзіцца ў нашай краіне. Летась, выступаючы на выязной калегіі апарату Упаўнаважанага, ён падкрэсліў: у беларускай дзяржаве рэальна працуюць усе пастулаты, прапісаныя ў Канстытуцыі ды іншых заканадаўчых актах адносна рэлігіі ды канфесійных пытанняў. Між

тым Беларусь, адзначыў ён, адзіная ў Еўропе дзяржава, якая выдзяляе бясплатна зямлю пад будаўніцтва культурных будынкаў любой канфесіі.

На круглым стале, пра які тут ідзе гаворка, апарат Упаўнаважанага прадстаўляў начальнік аддзела па справах нацыянальнасцяў і прававой работы Аляксандр Сасновіч. Ён дзяліўся цікавым досведам працы, раскажаў і пра міжнародны праект “Беларусь шматнацыянальная”. У ім удзельнічаюць артысты розных нацыянальнасцяў з самадзейных мастацкіх калектываў Беларусі, актывісты этнасуполак, падключаюцца і вучоныя з Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі. З канцэртнай праграмай энтузіясты пры падтрымцы апарату Упаўнаважанага, беларускіх дыпрадстаўніцтваў ды актывістаў беларускіх суполак у замежжы аб’ехалі шмат краін, пабывалі ў Польшчы, Літве, Латвіі, Фінляндыі, Украіне, Малдове... Летась былі незабыўныя паездкі ў Аўстрыю ды Італію. Па словах Аляксандра Львовіча, падчас такіх творчых вандровак мацнеюць не толькі сяброўскія ды культурныя сувязі — з іх вынікаюць і ўзаемакарысныя міжнародныя ініцыятывы, у тым ліку і эканамічныя. Да таго ж досвед гарманічнага, бесканфліктнага жыцця ў Беларусі ад прадстаўнікоў розных нацыянальнасцяў і веравызнанняў воль такім

прыгожым чынам, шляхам народнай дыпламатыі “транслюецца” і ў іншыя краіны, грамадскія супольнасці.

У Беларусі на дзяржаўным узроўні шчыльна працуе з нацыянальна-культурнымі аб’яднаннямі таксама й створаны пры Міністэрстве культуры Рэспубліканскі цэнтр нацыянальных культур. Пра яго дзейнасць на круглым стале цікава расказвала ягоная дырэктарка Вольга Антоненка. Вялікае інтэрв’ю з ёй было змешчана летась і ў часопісе “Беларусь. Belarus” (“Месца сустрэчы таленавітых людзей”, №12-2016).

Што гавораць юрысты і навукоўцы

У такой вялікай справе, як зберажэнне ды ўмацаванне міру і згоды ў грамадстве, патрэбныя намаганні розных сіл. Дарэчы, вышэйзгаданы круглы стол супольна зладзілі Міністэрства юстыцыі ды Упаўнаважаны па справах рэлігій і нацыянальнасцяў, а ў зале былі актывісты, прадстаўнікі больш чым 30-ці нацыянальных грамадскіх суполак, зарэгістраваных у Беларусі. У прэс-рэлізе, дасланым з Мінюста напярэдадні падзеі, ёсць звесткі: “У адпаведнасці з Канцэпцыяй нацыянальнай бяспекі Рэспублікі Беларусь, зацверджанай Указам Прэзідэнта ад 9 лістапада 2010 года №575, забеспячэнне гарманічнага развіцця міжнацыянальных і міжканфесійных стасункаў адносіцца да ліку асноўных нацыянальных інтарэсаў дзяржавы ў сацыяльнай сферы”.

Міністр юстыцыі Алег Сліжэўскі, выступаючы на круглым стале, падкрэсліў: з 2710 галаўных структур грамадскіх аб’яднанняў краіны 113 аб’ядноўваюць якраз прадстаўнікоў нацыянальных меншасцяў. Ён лічыць, што дыялог дзяржавы і грамадзянскай супольнасці дазваляе знаходзіць, выяўляць праблемы, калі яны ёсць, і своєчасова іх вырашыць. Карысна, па словах Алега Леанідавіча, і проста пагаварыць, абмяняцца думкамі, меркаваннямі пра надзённыя пытанні, якія тычацца суіснавання людзей розных нацыянальнасцяў, што жывуць на тэрыторыі Беларусі.

І навукоўцы маюць свой інтарэс да пытанняў, пазначаных у тэме круглага стала. З цікавасцю ўспрынялі яго ўдзельнікі выступленне кандыдата гістарычных навук Сяргея Грунтова — ён працуе навуковым супрацоўнікам у аддзеле народазнаўства Цэнтра дасле-

Самае нашыранае ў Беларусі — праваслаўнае веравызнанне. Тут больш за тысячу праваслаўных храмаў і манастыроў

Хрысціянскія каштоўнасці яднаюць

Маладыя мастакі-сцэнографы Кацярына Шымановіч і Сяргей Ашуха

**У песнях, вершах
ды на карцінах
тыповых беларусаў
часцей прадстаўляюць
са светлымі валасамі,
блакітнымі вачыма.
Ды ёсць сярод нас
і чорнавалосыя,
і чарнавокія, з рысамі
твару — як у людзей
з Усходу.
Яно і зразумела:
Беларусь — краіна
шматнацыянальная**

даванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Сяргей гаварыў пра тое, якімі бачаць навукоўцы ролю і месца нацыянальна-культурных аб'яднанняў у захаванні ды ўмацаванні традыцый талерантнасці на тэрыторыі Беларусі.

Вучоныя адзначаюць высокі ўзровень талерантнасці ў беларускім грамадстве яшчэ з Сярэднявечча. А што на Беларусі ўдаецца доўгі час бесканфліктна існаваць прадстаўнікам розных нацыянальнасцяў — гэта, лічаць яны, не ёсць нешта “звышдадзенае”. Гэта вынік упартай, да таго ж і акуратнай шматвекавой працы і асобных людзей, і ўсяго грамадства. У прыватнасці, яшчэ з XV стагоддзя на беларускіх землях жывуць татары: іх тады запрасілі да сябе на службу мясцовыя князі як выдатных вайскоўцаў. Яшчэ раней тут з'явіліся і яўрэі: у 1388 годзе вялікі князь Вітаўт выдаў ім прывілей на пасяленне ў шэрагу гарадоў ВКЛ, і ў тым ліку ў Берасці (цяпер Брэст). Яўрэі атрымалі такім чынам прытулак ад ганенняў і пагромаў у Цэнтральнай Еўропе, а Вялікае Княства Літоўскае — магчымасць інтэнсіўнага развіцця гандлю і рамёстваў. Паступова, крок за крокам на беларускай зямлі вучыліся жыць у ладзе-згодзе прадстаўнікі розных канфесій, нацыянальнасцяў. І сёння, кажучы моваю навукоўцаў, у ім “няма сепрэгацыі па этнічным прынцыпе”.

Такія высновы, абагульненні робяцца з навуковымі фактамі ў руках. Па словах Сяргея Грунтова, у акадэмічным Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі ды фальклору з часу яго заснавання, з 1957 года праводзіліся даследаванні культур прадстаўнікоў розных народаў, якія жывуць у Беларусі. Ёсць і значная база дадзеных палявых матэрыялаў, назапашаных у мінулым. Яшчэ ў 20-30-я гады ў Інстытуце беларускай культуры працавалі польскія ды яўрэйскія сектары, супрацоўнікі якіх вывучалі матэрыяльную і духоўную культуры гэтых народаў, праводзіліся экспедыцыйныя даследаванні. А іх вынікі былі падагвалены ў шматтомным выданні “Беларусы” — выйшла 13 тамоў, прычым аўтарскі калектыў ушанаваны прэміяй “За духоўнае адраджэнне”. Выйшаў і атлас “Беларусы. Этнагеаграфія. Дэмаграфія. Дыяспара. Канфесіі” (1996).

Калі ж у 2000-я фундаментальная праца была завершана, то ў навуковым асяроддзі пачало фармавацца новае разуменне этнічнага жыцця Беларусі, яго складнікаў. Даследчыкі ўсё больш увагі звяртаюць на праблемы міграцыі ды малых этнічных груп. Апошнія, лічыць Сяргей Грунтоў, становяцца ўсё больш прыкметнымі ў культурным, эканамічным і сацыяльным жыцці Беларусі, а значыць — заслугоўваюць пільнай увагі даследчыкаў. І ўжо

пабачыла свет грунтоўнае выданне “Хто жыве ў Беларусі” ды серыі кніг “Сучасныя этнакультурныя працэсы ў рэгіёнах Беларусі”. Іх стварылі спецыялісты вышэйгаданага аддзела народнага ведаў.

У названай серыі, удакладніў Сяргей Грунтоў, разглядаецца як этнічная культура беларусаў, так і ўсё большай увагі надаецца тым этнічным групам, якія параўнальна нядаўна аформіліся як супольнасці ў этнічным профілі Беларусі. “Шматгадовы досвед даследаванняў пераканаўча даказвае тое найважнейшае значэнне, якое традыцыі талерантнасці маюць для падтрымання міру і згоды паміж этнічнымі групамі, якія гістарычна суіснавалі на тэрыторыі Беларусі, — акцэнтуюць увагу вучоны. — Традыцыі талерантнасці становяцца асабліва важнымі з павелічэннем колькасці этнічных груп і адкрытасцю краіны да тых шматлікіх глабальных працэсаў, што адбываюцца ў свеце”.

Каму цікава — на сайце Міністэрства юстыцыі змешчаны тэксты, а таксама тэзісы выступленняў удзельнікаў круглага стала. Сваім досведам міжнацыянальнага міру і згоды Беларусь гатова дзяліцца з тымі, хто ў тым мае патрэбу. Чуў нават меркаванне, што гэта — каштоўны, экспертны сацыяльны прадукт.

Іван **Ждановіч**
Фота аўтара

Як становяцца лаўрэатамі

Думаеце, людзі, якіх у свой час вылучылі на прысуджэнне Дзяржаўнай прэміі ў галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры, толькі і рабілі, што задумваліся пра ўзнагароды? Ды нічуць. Яны проста служаць Мастацтву, знаходзячы ў гэтым служэнні радасць творчай самарэалізацыі. А оперны спектакль “Сівая легенда” ў Вялікім тэатры Беларусі для іх — магчымасць і далей раскрываць свае таленты.

Уладзімір Грыдзюшка, дырэктар тэатра:

— Я вельмі рад, што падрыхтоўчы камітэт, які выбірае прэтэндэнтаў на такую высокую дзяржаўную ўзнагароду, звярнуў увагу на наш спектакль. “Сівая легенда” — маштабны культурны праект, яркі музычна-сцэнічны твор на гістарычную тэму — дзеянне оперы адбываецца ў 17 стагоддзі ў Беларусі, у наваколлях Магілёва. Лібрэта оперы стварыў Уладзімір Караткевіч, а музыку напісаў народны артыст, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі Дзмітрый Смольскі. Упершыню опера была пастаўлена ў 1978 годзе. Новае жыццё выдатны твор музычнай культуры здабыў у верасні 2012-га. І ў нашы дні ўмацавання дзяржаўнасці суверэннай Беларусі опера “Сівая легенда” асабліва актуальная, бо заахвочвае шырокую публіку зацікавіцца гісторыяй і культурай свайго народа, абуджа патрыятычныя пачуцці. Я перакананы, што гэтая высокапрафесійная, відовішчная пастаноўка годная таго, каб увайсці ў залаты фонд сучаснага тэатральнага мастацтва.

Опера, дарэчы, выконваецца на добрай беларускай мове, якой віртуозна валодаў Уладзімір Караткевіч. І ўсе выканаўцы адпавядаюць гэтаму ўзроўню. Мне прыносіць задавальненне гаварыць пра галоўных дзеючых асоб у выкананні артыстаў — суіскальнікаў Дзяржаўных прэмій у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры — заслужаных артыстаў Беларусі Аксана Волкаву (Любка), Станіслава Трыфанава (Кіз-

Беларусі Аксану Волкаву (Любка), Станіслава Трыфанава (Кіз-

гайла), народных артыстаў Беларусі Анастасію Масквіну і Сяргея Франкоўскага (Раман). Без іх такім імклівым і захапляльным эмацыйна спектакль наўрад ці атрымаўся б. Акрамя выканальніцкага майстэрства, яны ж яшчэ і цудоўныя артысты.

У Станіслава Трыфанава з яго аб’ёмным, багатым адценнямі, аксаміцістым лірыка-драматычным барытонам Кізгайла тэмпераментны, харызматычны. Ірына Анастасіі Масквіной — прыклад жаночай самаахвярнасці і адданасці. Яе хрустальна-серабрысты голас — ім заслухоўваешся — адлюстроўвае ўнутраную прыгажосць герані. Вядучы тэнар нашага тэатра Сяргей Франкоўскі стварае ў вобразе шляхціца Рамана Ракутовіча героя, які ідзе на смерць у імя любові да роднай зямлі. Ён і Ірына ў нейкай меры становяцца сімваламі Беларусі, увасабляюць яе сэрца і душу. А спружына канфлікту, які прыводзіць да вайны, — Любка, дзеянні якой і з’явіліся пусковым механізмам. Яе бліскуча іграе Аксана Волкава. Прыхільнікі опернага мастацтва, і я ў тым ліку, і ў гэтай ролі атрымліваюць асалоду не толькі ад яе найпрыгажэйшага мецца-сапраана шы-

Сцэна са спектакля “Сівая легенда”

Лаўрэатамі Дзяржаўнай прэміі Беларусі ў галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры сталі заслужаныя артысты Беларусі Аксана Волкава і Станіслаў Трыфанаў, народныя артысты Беларусі Анастасія Масквіна і Сяргей Франкоўскі, а таксама лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Беларусі дзеячам культуры і мастацтва галоўны мастак Вялікага тэатра оперы і балета Аляксандр Касцючэнка і народная артыстка Беларусі галоўны хормайстар Ніна Ламановіч

рокага дыяпазону, але і артыстызму. Яна змагла стварыць вобраз жанчыны, якая пакутуе аднепадзельнага кахання, таму не можа не выклікаць спачування.

Не магу не сказаць некалькі слоў у адрас Аляксандра Касцючэнка, мастака-пастаноўшчыка “Сівой легенды” і галоўнага мастака Вялікага тэатра, уладальніка медаля Францыска Скарыны, лаўрэата спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Беларусі дзеячам культуры і мастацтва, а таксама пра Ніну Ламановіч, хормайстра-пастаноўшчыка, галоўнага хормайстра Вялікага, на-

родную артыстку Беларусі. Дзякуючы ім на сцэне ўваскрэсае свет магнацкіх замкаў, апэратыўная змена дэкарацый, а масавыя харавыя сцэны ствараюць эффект кінафільма.

Падзялюся і радасцю: творчая грамадскасць і крытыка высока ацанілі вартасці спектакля. Беларуская прэса, замежныя выданні, інтэрнэт не абышлі ўвагай “Сівую легенду”: опера анансавалася і рэцэнзавалася. Вось што пісаў расійскі музычны крытык Аляксандр Матусевіч: “Гэта сапраўдны поспех тэатра, гэта рэдкі

па сваёй цэласнасці і гарманічнасці ўзор опернага, музычна-тэатральнага мастацтва: па ўсім відаць, што ў працу ўкладзена шмат умення. Майстэрства, душы... Шлях адзіна правільны: толькі так і можна ставіць нацыянальную беларускую оперу”.

Дадам таксама, “Сівая легенда” з моманту прэм’еры была паказана 16 разоў, а навідала яе больш за 10 тысяч глядачоў.

А вось што гавораць самі намінацыі і як у тэатры інтэрпрэтуюць работу кожнага сускальніка.

Аксана Волкава:

— “Сівая легенда” — непаўторная опера, вельмі добры матэрыял. Я асабіста да яго неяк асабліва стаўлюся, магчыма, таму, што гэтая опера гучыць на беларускай мове. Тут вельмі прыгожая музыка, прыгожыя акцёры, цудоўныя дэкарацыі. І наогул гэты спектакль вельмі моцна адрозніваецца ад таго, да чаго мы прывыклі. Я ганаруся, што гэтая наш беларускі прадукт.

Характар Любка — гераіні Волкавай — надзвычай складаны, супярэчлівы. Яна высакамерная, ганарлівая, у чымсьці жорсткая і нават зламсыная, але разам з тым адданая каханню, якое прыносіць ёй пакуты. Нараўне з адмоўнымі рысамі Дзмітрый Смольскі ў музычнай тэме Любка кранальна адлюстроўвае трагічнасць гэтага во-

ным. Гэтая беларуская Эбалі кладзе на алтар сваіх жаданняў многае, менавіта з неабдуманых учынкаў гэтай харызматычнай натуры ўспыхвае вялікая вайна. У параўнанні з аповесцю ў оперы вобраз Любка вельмі дэманізаваны, гэта кветка зла, абсалютна адмоўны персанаж — уладарны, расшучы, які не спыняецца ні перад чым. У Караткевіча Любка — капрызная і хітрая панна, але вобраз складаны, шматгранны, яе і пашкадаваць не грэх — мала хто здольны вынесці такі крыж — такое моцнае і непадзельнае каханне. У оперы Любка ў асноўным намалявана адной фарбай, і Волкава перадае гэта сваім добра выштукаваным, прыгожым, з еўрапейскім глянцам голасам цудоўна, а, улічваючы яе першаразрадныя знешнія дадзеныя, застаецца толькі здзіўляцца, чаму ж усё-такі яе гераіні не ўдалося ў канчатковым выніку дамагчыся свайго.

Анастасія Масквіна:

— Спяваю на беларускай мове і адчуваю асалоду: бо гэтая наша спрадвечна родная мова, наша беларуская гісторыя. І калі спяваю, мяне ахоплівае глыбокае пачуццё гонару за сваю краіну. Для мяне гонар — працаваць у гэтым спектаклі.

Поўная дзівоснай чысціні і ўнутранага святла — каханая Рамана, галоўная гераіня оперы Ірына. У ёй арганічна спалучаюцца трапяткое пачуццё, пяшчота — у пачатковых сцэнах, пратэст супраць прыгнятальнікаў, якія ўвасабляюць у сабе зло, сеюць гора. У гэтай партыі Масквіна ўразіла багаццем граняў сцэнічнага вобраза, цудоўным вакалам і такой віртуознай дакладнасцю інтанавання, што суперажываеш кожнаму слову. І музычна, і сцэнічна яе Ірына — светлая і чыстая, рашучая і смелая, трапяткая і спагядлівая. У гэтым вобразе адчуваецца маштаб выканаўцы, ужо ў першых сцэнах ёю закладзена прадчуванне будучай драмы. Пры гэтым яна поўная неверагоднай прыгажосці і сілы, якая вабіць Рамана і прымушае яго дзеля яе пайсці на паўстанне. У спяванні Масквіной шмат рашучых і цвёрдых інтанацый, чутныя яны і ў дуэце з Любкай, але апорныя пункты гэтай ролі і партыі — светлая лірыка, імпульсіўнасць, сардэчнасць, пранікнёнасць.

Крытыка адзначала: “Прыгожы голас Масквіной гучыць светла, пераліўчата, што іграе на вобраз нявінна загубленай душы, якая, тым не менш, упарта супрацьстаіць тытанічнаму націску яе буйнай саперніцы”. Салістка надзвычай пераканаўча праводзіць сцэну ў турме. У фінале оперы, дзе Ірына гатовая прыняць пакаранне, але не здрадзіць свайму каханню, выканаўца дасягае напалу высокай трагедыі. Вобраз пяшчотнай, кахаючай і моцнай у сваім пачуцці Ірыны, створаны Масквіной, адзін з самых запамінальных у пастаноўцы і адна з самых яркіх работ салісткі. Ірына Масквіной — ідэальны ўзвышаны вобраз беларускай дзяўчыны, якая можна ідзе на пакуты дзеля кахання. Усе вобразы, створаныя Масквіной за час яе працы ў Вялікім тэатры, упрыгожваюць яго рэпертуар, урэшце, як і вобразы ўсіх астатніх галоўных выканаўцаў “Сівой легенды”.

Аксана Волкава
у ролі Любка

бразы — раздвоенасць з-за кахання да Рамана і жалю да Кізгайлы. Яркая артыстка Волкава робіць пераканаўчымі ўсе сцэны з удзелам Любка. Выразныя яе сцэнічныя пластыка, сольныя арыі, дуэты з Кізгайлам і Раманам. Сапраўды шэкспіраўскай па градусе эмоцый уяўляецца ў выкананні Аксаны Волкавай сцэна з Ірынай у турме. На думку расійскага тэатральнага крытыка Аляксандра Матусевіча, вобраз страснай пані Любка ў міжнароднай зоркі Аксаны Волкавай атрымаўся вельмі рэзкім, дэманічным, сцярвоз-

■ Аксана Волкава — у трупце тэатра з 2002 года. Выконвае на сцэне найскладанейшыя оперныя партыі, сярод якіх Вольга, Паліна (“Яўген Анегін”, “Пікавая дама” П. Чайкоўскага), Канчакоўна (“Князь Ігар” А. Барадзіна), Любаша (“Царская нявеста” М. Рымскага-Корсакава), Амнерыс (“Аіда” Дж. Вердзі), Кармэн (“Кармэн” Ж. Бізэ) і іншыя.

Анастасія
Масквіна —
Грына

■ Анастасія Масквіна — у беларускай опернай трупце працуе з 2002 года. Выканаўца адказных сольных партый: Леанора, Жрыца, Ганна ("Трубадур", "Аіда", "Набука" Дж. Вердзі), Нэлі, Лаўрэта, Мімі ("Джані Скікі", "Багема" Дж. Пучыні), Ліза ("Пікавая дама" П. Чайкоўскага), Земфіра ("Алека" С. Рахманінава) ды іншыя.

Станіслаў Трыфанаў:

— *Мне было лёгка працаваць над пастаноўкай. І я ўдзячны за гэта сваім калегам і ўсёй творчай трупце. На мой погляд, другая пастаноўка "Сівай легенды" больш цікавая, хоць і сціснута па часе. Ад гэтага яна не прайграе, наадварот: надзеі развіваюцца так хутка, што глядач не паспявае засувацца.*

Кізгайла ў оперы "Сівая легенда" — вобраз складаны. Можна толькі захапляцца, што кампазітар змог

Станіслаў
Трыфанаў —
Кізгайла

знайсці для яго такія музычныя сродкі, якія ўсебакова раскрываюць найбагацейшыя пачуцці героя: і шалёнае каханне, і страсць, і пякучы боль, які ахоплівае яго пры адной толькі думцы аб пакутах роднай зямлі. Герой, якога стварыў Станіслаў Трыфанаў, пакутуе ад супярэчнасцяў. Кізгайла разумее ганьбу свайго ўчынку, але, як сапраўдны нобіль, ідзе ў сваім маральным падзенні да канца і гіне ў баі ад рукі Рамана. Каханне да жонкі і слова, дадзенае лепшаму сябру, пераход у іншую веру і віна перад роднай зямлёй, рэўнасць да Любкі і здрада, сумненні і трагічная разгубленасць — грані яго характару. З першага моманту з'яўлення на сцэне і да фіналу Трыфанаў выбудоўвае дынамічны вобраз, які трансфармуецца: ад сладастраснага шляхціца да трагічнага героя. Саліст цудоўна выконвае ўсе рэжысёрскія мізансцэны, радуе драматычным і ўдумлівым спевам, імкнецца да пранікнёнага выканання партыі. Арыя "Зямля, не пракляні мяне" ў выкананні Трыфанава, можна сказаць без перабольшання, вартая ўвайсці ў залаты фонд беларускай оперы. На думку Аляксандра Матусевіча, Кізгайла ў выкананні Станіслава Трыфанава — не меншае пападанне ў дзясятку: "Статны прыгажун Трыфанаў ужо адной сваёй прысутнасцю на сцэне, бясспрэчна, прыцягвае ўвагу глядачоў: гукавы напор, адкрытая пачуццёвасць у голасе, плакатныя страсці... Менавіта таму рамантычны пафас "Сівай легенды" для Трыфанава абсалютна арганічны і яго Кізгайла — яркі, запамінальны персанаж, які выклікае спачуванне".

■ Станіслаў Трыфанаў — саліст Вялікага тэатра Беларусі з 2007 года. За кароткі час стаў вядучым салістам, які выканаў лепшыя барытонавыя оперныя партыі: Граф ды Луна, Набука, Жорж Жэрмон ("Трубадур", "Набука", "Травіята" Дж. Вердзі), Эскамілья ("Кармэн" Ж. Бізэ), Марсэль, Скарпія ("Багема", "Тоска" Дж. Пучыні), Гразноў ("Царская нявеста" М. Рымскі-Корсакаў), Галандзец ("Лятучы галандзец" Р. Вагнера) ды іншыя.

Ніна Ламановіч :

— Я бязмерна рада, што ў рэпертуары Вялікага тэатра з’явілася опера сучаснага беларускага кампазітара, якому падпарадкаваўся такі складаны жанр, як опера. Яна атрымалася эмацыйна насычанай. Не статычнай. І ў гэтым вялікая заслуга Дзмітрыя Смольскага. Таксама скажу, што “Сівая легенда” — вялікі творчы поспех рэжысёра-пастаноўшчыка Міхаіла Панджавідзэ. Ён — майстар і масавых батальных сцэн, якія ў спектаклі здзіўляюць сваёй зладжанасцю. І работай хору я задаволена. Яго работа ў гэтай пастаноўцы з’яўляецца ўзорнай ва ўсіх адносінах.

У спектаклі “Сівая легенда” надзвычай важная роля, і драматургічна, і вакальна, належыць хору. Для кожнага з артыстаў хору ўдзел у спектаклі стаў дасягненнем, сур’ёзным этапам у асваенні акцёрскага і вакальнага бакоў прафесіі. Складанасць матэрыялу, яркасць і нетрывіяльнасць мізансцэн патрабуюць ад артыстаў хору, каб яны спявалі і спінай да дырыжора, і лежачы, і закінуўшы галаву назад, і ў руху, і падчас бітвы на мячах. Акрамя спявання, яны — і актыўныя артысты, у іх шмат руху, удзелу ў батальных сцэнах, з чым пёўчы калектыву спраўляецца бездакорна, пры гэтым ніколі не пашкодзіўшы самой вакалізацыі — унісоны стройныя, эмацыйная аддача адчувальныя. Хор гучыць ярка, моцна і пераканаўча, яго арганізаваная, філігранна адрэпеціраваная работа выклікае захапленне. Артысты іграюць з неабходным градусам экзальтацыі, зацікаўлена, жыва, свежа, ствараюць выпуклыя характары, у іх ігры адчуваецца жыццё, энергетычныя токі, яны здольныя данесці прыгажосць партытуры да слухача.

■ Ніна Ламановіч — як галоўны хормайстар працуе з 1993 года. Яркі дырыжор і выдатны арганізатар. Яе дзецішча — хор тэатра, высокапрафесійны калектыву з непаўторным творчым абліччам.

Сяргей Франкоўскі:

— Мой герой — нобіль, самы знатны і самы паважаны народам чалавек на гэтай зямлі, ён рыцар, ён вядзе род ад чалавека, адзначанага славай. У яго законе гонару кожнае пакаленне павінна прымнажаць славу гэтага продка сваімі ўчынкамі. Раман — лідар, воін, чалавек, які не прымае ніякіх саслоўных межаў і забабонаў, чалавек, які не спыніцца ні перад чым, каб быць разам з каханай жанчынай.

Вобраз Рамана такі ж складаны, як і вобраз Кізгайлы. Цудоўнае выкананне Франкоўскага здзіўляе не толькі выдатным вакалам, але і высокім артыстызмам, вялікай эмацыйнасцю, унутранай парывістасцю. Яго Раман шчыры, справядлівы, нястрымны, адважны, вакол яго арэол рамантычнай героікі. Неверагодна моцны драматычны тэнор Франкоўскі спраўляецца з усімі тэхнічнымі цяжкасцямі партыі, раскрывае ўсе грані вобраза ў такіх рознахарактарных эпізодах, як арыя “Як сэрца баліць”, дуэт з Любкай, трагічны і ўзнёслы фінал. Адзін з наймацнейшых эпізодаў спектакля — дуэль Рамана і Кізгайлы ў выкананні Франкоўскага ўражае неверагодным драматызмам ігры артыста, глыбінёй і ўзвышанасцю сэнсаў, здольнасцю ствараць на сцэне па-сапраўднаму трагічную атмасферу.

Сяргей Франкоўскі ў ролі Рамана (злева)

■ Сяргей Франкоўскі — без яго цяжка ўявіць вядучы рэпертуар драматычнага тэнора тэатра. Лічыцца лепшым выканаўцам у Беларусі музыкі Дж. Вердзі. Асабліва яркімі, запамінальнымі і непаўторнымі ў выкананні Франкоўскага прызнаны партыі Рамана (“Сівая легенда”), Германа (“Пікавая дама”), Хазэ (“Кармэн”), Канія (“Паяцы”), Ізмаіла (“Набука”), партыі саліруючага тэнора ў “Рэквіеме” В.А. Моцарта і ў “Рэквіеме” Дж. Вердзі).

Ніна Ламановіч з задавальненнем удзельнічае ў прэс-канферэнцыях (другая злева)

Аляксандр Касцючэнка:

— Азарэнне як афармляець гэты спектакль прыйшло ў Ружанах, куды я спецыяльна ездзіў на разваліны замчышча, каб адчуць атмасферу. Быў я і ў Мірскім замку, і ў Нясвіжы. Калі задумваўся макет, усё напаўненне сцэнаграфіі ўяўлялася мне так, каб атрымаўся эфект міражу. Як бы ўсё, што адбывалася — ажыўшая легенда, змест якой напоўнены пакутай, крывёй, болем, але пры гэтым чысцінёй, верай у каханне і вечнасць. У маім уяўленні адзін з вобразаў гэтага спектакля — гісторыя пра былую веліч нобіляў, якая раз’ядаецца ржой унутраных і знешніх супярэчнасцяў. Аднак, акрамя гэтага, мне хацелася стварыць нейкую сваю версію, што з’яўляецца галоўным у гэтым творы, на што аўтары оперы наводзяць гледача, і расказаць яе зразумелай яму мовай. Я зразумеў: у “Сівай легендзе” вельмі важная тэма веры, якая незалежна ад часу і эпохі дапамагае ўсім нам быць адзіным народам, адчуваць сябе адзінай нацыяй, здабыць унутранае разуменне: хто ж мы такія. Так узнікла ідэя духоўнага вобраза “Сівай легенды” — святых Пятра і Фяўронні, гісторыя якіх вельмі падобная да гісторыі галоўных герояў “Сівай легенды”. Іх каханне — гэта вышэйшая духоўнасць і чысціня, тое, што ачышчае, нясе святло, ніколі не пакідае аб’якавым. Таму менавіта гэтая тэма кахання, якое аб’яднала Рамана і Ірыну, якое яны пранеслі, нягледзячы на ўсе цяжкасці і нягоды, вартая ўсхвалення

і з’яўляецца для мяне асноўнай у “Сівай легендзе”. Гэта глыбока хрысціянская дактрына: толькі палюбіўшы блізкага свайго, ратуеш сябе.

Аляксандру Касцючэнку належыць ідэя, якая зрабіла гэты спектакль вельмі адметным ад яго першага сцэнічнага ўвасаблення. Вобраз пакутуючай Беларусі, персаніфікаваны ў мучаніках-закаханых — абязручаным Рамане і аслепленай Ірыне — у бачанні мастака знаходзіць паралель з праваслаўнымі пакутнікамі Пятром і Фяўронняй. Дзякуючы гэтаму спектакль, акрамя асабістага, рамантычнага і гістарычнага аспектаў, уваходзіць у кантэкст рэлігійнай праблематыкі, набываючы

ноўкі шматплановае і шматузроўневае. Элементы сцэнаграфіі трансфармуюцца дынамічна і нечакана. Ствараецца ўражанне амаль кінематаграфічнага мантажу сцэн. Паляванне ў лесе, дзе разгортваецца неабсяжная прастора, змяняецца цяжкай экспрэсіўнай сцэнаграфіяй спальні Любкі і Кізгайлы, змрочным і велічным інтэр’ерам старога замка. Напружанасці дадае і трансфармацыя элементаў: калоны ў спальні ператвараюцца ў зубцы абарончай вежы, вялізная свяцільня замка ў фінале становіцца кастром, які асвятляе месца пакарання герояў, паходні ператвараюцца ў свечкі тых, хто моліцца за пакутнікаў.

Міхаліна Чаркашына

Аляксандр Касцючэнка з адным з ярусаў макета спектакля “Сівая легенда”

больш высокі духоўны сэнс. Паводле слоў Касцючэнка, сярод самых сцэнаграфічна ўражлівых і дзіўных фрагментаў спектакля — хор у другой дзеі, які суправаджае карціну ўсеагульнай гібелі, бясконцых пакаранняў смерцю, зямлі, якая абрастае шыбеніцамі і мёртвымі дрэвамі, і фінал — сцэна пакарання Рамана і Ірыны. На фоне народнага плачу, шыбеніц, крыві, адсечаных рук, асляплення, дзе ўсё становіцца проста чорным, на фоне гэтай мёртвай гісторыі пачынае з’яўляцца Храм, куды Ірына і Раман з ганебнай плахі сыходзяць у зіхатлівае святло вечнасці і прымаюць іпастасі Пятра і Фяўронні. Агульнае візуальнае вырашэнне паста-

■ Аляксандр Касцючэнка — галоўны мастак Вялікага тэатра Беларусі з 2009 года. Аўтар сцэнаграфіі да балетаў “Кругаверць” А. Залётнева, “Папялушка” С. Пракоф’ева, “Трыстан і Ізольда” Р. Вагнера, “Метамарфозы” І.С. Баха. Ажыццявіў рэканструкцыю сцэнаграфіі выдатнага мастака Я. Чамадурава ў новай пастаноўцы оперы “Аіда”, а таксама сцэнаграфію да опер “Набука” Дж. Вердзі, “Тоска” Дж. Пучыні, “Фаўст” А.Г. Радзівіла, “Севільскі цырульнік” Дж. Расіні і іншыя.

*За значныя
дасягненні ў галіне
тэатральнага і
музычнага
мастацтва,
стварэнне музыкі да
балета “Мефісто” і
мюзіклаў “Шклянка
вады”, “Джулія”,
“Соф’я
Гальшанская”,
“Байкер”
Дзяржпрэміі
ўдастоены
кампазітар
Уладзімір
Кандрусевіч*

У нотнай прасторы

Ён адзін з тых рэдкіх асоб, для якіх кожны дзень жыцця — лепшы. Зразумела, што ўсялякае бывае і ў людзей таленавітых: і змена настрояў, і стомленасць, і проста недамаганне. Але калі бачыш кампазітара Уладзіміра Кандрусевіча, які напісаў музыку больш як да 200 спектакляў, усё больш пераконваешся, што “ўсялякае бывае” — гэта не пра яго. Ён вялікі аптыміст і вялікі работнік па жыцці і ў творчасці. Можна, таму яго спадарожнікі — шчасце і поспех.

З музыкай Кандрусевіч даўно ў блізкіх адносінах. Яе чуе, адчувае, ёю натхняецца, наталеяецца... Ёю жыве. І творыць свежа, нечакана. І як быццам заўсёды ведае, што пісаць, пра што і як. Нібы музыка сама дыктуе яму тэмы і жанры. У музычным свеце вядомы як аўтар опер, сімфоній, балетаў, араторый і мюзіклаў. Працуе і з кінематаграфістамі. Апошнія яго праекты — мастацкія кінастужкі — “На спіне ў чорнага ката”, “Белыя росы. Вяртанне”, некалькі мультфільмаў... Чаму яго так прыцягвае тэатр? Тлумачыцца про-

ста. Так склалася, што акрамя піяніна, ён яшчэ і гітарай авалодаў змоладу, захапляючыся “Бітлз”. І, як гаворыць, у яго нядрэнна атрымлівалася на ёй імправізаваць. Пра што пазней “тэатралы” даведаліся і сталі запрашаць пісаць музыку да спектакляў. А якая пранікнёная песня пра каханне “Сонца скрозь лістоту...” ёсць у яго! Яе я пачула на адным

з капуснікаў у Тэатры юнага глядача. Дарэчы, там Уладзімір часам падмяняў брата Паўла, які працуе ў аркестры тэатра. І тады яму на ўсё хапала часу, таму што гэта была маладосць з яе нястрымнай энергіяй, з вечарынамі ды песнямі пад гітару. Энергія ставала на сустрэчы з сябрамі. Лёгка было зрывацца з месца і ехаць, скажам, на незапланаваную сустрэчу ці чытаць да святання. Ён і на танцах паспяваў іграць у ансамблі “Пане браце”, якія праходзілі пры поўных аншлагах. Час 1970-х — павальнае захапленне рок-н-рольнай музыкай, і ансамбль “біт-ламанаў” быў “на плаву”. Да аднаго з юбілеяў “Бітлз” нават зрабілі сольны канцэрт на польскай мове. Так здарылася дзякуючы ўдарніку Віталю Раманаву, першакласнаму арганізатару, які выдатна спяваў на польскай мове, успамінае Уладзімір, шкадуючы, што той знік з яго поля зроку. Пра ансамбль нават пісалі ў польскай газеце “Штандар млодых”.

І цяпер рытм яго жыцця вельмі напружаны, у такіх выпадках гавораць: шалёны. Але ён пакуль з ім спраўляецца. Час для творчасці “крадзе” ў сну — прывучыў сябе спаць па чатыры гадзіны ў суткі. Ды яшчэ ў адпачынак едзе не кожны год. Ці не на шкоду здароўю такі распарадак? Уладзімір прывык. Аб чым шкадуе? Можна быць, аб тым, што сёння ўсё менш “жывых” інструментаў,

іх замянілі сінтэзатары. І рамантызму ў жыцці стала менш. Яму хацелася б заставацца рамантыкам і больш часу прысвячаць творчасці. Бо як раней? Шмат часу можна было надаваць пошукам. У тэатрах і ў кінематографе працавалі з жывымі інструментамі. З кінарэжысёрам Ігарам Дабралюбавам, расказвае Уладзімір, яны выпускалі “Плач перапёлкі” — сямісерыйны тэлевізійны фільм. У яго там быў вялікі аркестр і вялікі хор. Але гэта ўсяго толькі канстатацыя факта. На самай справе нішто не перашкаджае Уладзіміру ўпісвацца ў рэаліі сучаснага жыцця. У гэтыя рэаліі, гаворыць, упісаліся б і любімыя ім спектаклі рэжысёраў, якія пайшлі з жыцця: Валерыя Раеўскага, Андрэя Андросіка, Валерыя Маслюка, — з якімі ён працаваў. Я таксама не сумняваюся: яны змаглі б годна ўпрыгожыць тэатральныя афішы і нашага часу. Бо таленавітая творчасць апырыў па-за часам.

За творчасцю Кандрусевіча, у якой ён ужо больш за сорак гадоў, мне падабаецца назіраць. Яшчэ з тых часоў, як упершыню пачула яго музыку да аднаго са спектакляў у ТЮГу. Ужо тады пра музычную мову Кандрусевіча гаварылі як пра “асабліва тэатральную”. У маім разуменні такая музыка не толькі арганічна адцяняе сцэнічнае дзеянне, дадае яму яркасці, але і выяўляе яго сутнасць. Яшчэ

гаварылі пра стыльнасць, шарм і пра добры густ кампазітара. Мае калегі, якія адносяцца да Кандрусевіча з піэтэтам, у цяперашні час адзначаюць арыгінальнасць, навізну і свежасць музычнай мовы яго твораў, якую б музыку ён ні пісаў. Я дадала б, пра што ўжо згадвала ў адным з інтэрв’ю: мелодыі гэтага кампазітара распазнаюцца дзякуючы нейкай ашаламляльнай чысціні, ці ідуць яны на кантрасце да дзеяння спектакля, ці ўліваюцца ў яго, падкрэсліваючы падзеі, падсвечваючы вобразы.

Заўсёды радуся яго поспеху. Так было зусім нядаўна падчас наведвання Вялікага тэатра Беларусі Прэзідэнтам Аляксандрам Лукашэнкам, калі ён, маючы зносіны са шматлікімі намінантамі, пагаварыў з Уладзімірам Кандрусевічам і пра кінематограф.

Радуся і сёння. На днях аб’явілі: у ліку іншых суіскальнікаў ён стаў лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі ў галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры. Ці прыемна Уладзіміру? Вядома ж. Бо гэта так натуральна — радавацца, калі твая работа ацэнена на такім высокім узроўні. І, зразумела, стымул працягваць працаваць далей. Сёння яго думкі займае тэма — “Паэт і грамадства”. Сярод паэтаў і Янка Купала, час яго жыцця ў Пецярбурзе. Яшчэ Уладзімір разважае, чаму такія асобы, як Сяргей Ясенін, Уладзімір Маякоў-

Мюзікл “Соф’я Гальшанская”.
Сцэна са спектакля

З гітары пачыналася схільнасць Уладзіміра Кандрусевича да віртуознай імправізацыі. 1970-я...

скі, трагічна завяршалі свой шлях. Гаворыць, што выбраў ужо вершы, якія бударажаць уяўленне.

Аднойчы сама была сведкай, як цяпер я разумею, паглыблення Кандрусевича ў падрыхтоўчую работу, што папярэднічае момантам нараджэння музыкі. Гэта адбылося ў 2009-м у Нацыянальным мастацкім музеі, куды я прыйшла паглядзець на адну са сваіх любімых карцін Вітольда Бялыніцкага-Бірулі, на якой адлюстравана расчыненае ў квітнеючы сад акно. У той дзень, у абедзенны час, у музеі практычна не было наведвальнікаў. Калі пераходзіла ў іншую залу, то бакавым зрокам заўважыла, як Уладзімір падышоў да “маёй” карціны. Што цікава, ён затрымаўся ля яе, як мне здалася, працяглы час. Потым накіраваўся да іншых экспанатаў. Чамусьці менавіта тады я падумала пра тонкую “пастэльнасць” яго музыкі, роднасную чысціні фарбаў Бялыніцкага-Бірулі.

Я так і не спытала ў яго, калі брала інтэрв’ю для часопіса, што ж тады прывяло яго ў музей. Можна быць, ён улоўліваў дух будучага спектакля. І толькі потым, пасля зносінаў з ім, пераканалася, што Уладзімір, прыступаючы да напісання музыкі, заўсёды вывучае досвед мінулых часоў і стагоддзяў. Мюзікл “Соф’я Гальшанская”, удастоены Нацыянальнай тэатральнай прэміі, таму пацверджанне. Але мала хто ведае, знаходзячыся ў глядзельнай зале Музычнага акадэмічнага тэатра на мюзікле: перш чым пачаць працу, Уладзімір Пятровіч змяніў шасцярых лібрэтыстаў, пакуль не сустрэў Алену Тураву. Яму было вельмі важна, каб артысты захапіліся падзеямі таго часу, пранікліся духам гісторыі.

Якаснае лібрэта, як і п’еса, аснова асноў і для кампазітара. Дарэчы, лібрэта да мюзікла “Байкер” напісаў ён сам. Там выдатная драматургія. А ў аснове — твор сусветнага ўзроўню — эратычны раман 18 стагоддзя “Небяспечныя сувязі” Шадэрло дэ Лакло, які часта інтэрпрэтаваўся ў кінамаграфіе. У Кандрусевича ён загучаў сучасна, і ўсе маладыя людзі на сцэне — нашы сучасні-

кі, цалкам пазітыўныя маладыя людзі, якія гавораць сур’ёзна пра каханне. Вялікая вартасць пастаноўкі — паказ лепшых бакоў чалавечай натуры.

— П’еса для мяне вельмі важная, — гаворыць Уладзімір. — Яна многае дыктуе кампазітару. Я, як правіла, чытаю п’есу, якая мне спадабалася, не раз. І няважна, калі яна была напісана, важна іншае: улавіць дыханне аўтараў. Да прыкладу, у “Беларускіх вадэвілях”, над якімі я працаваў для ТЮГа, у аснове — творы братоў Далецкіх і Міхасы Чарота. Там выдатныя вобразы, яркія, канкрэтныя. Так, яны некалькі спрошчаныя, але гэта мне не перашкаджала стварыць музыку, якая падкрэслівае пэўныя элементы ў ігры акцёраў. Яна простая і даходлівая. Але гэта ж вадэвіль, і я музыкай дапамагаю акцёрам настроіцца на дух спектакля.

Як ён дабіваецца таго, каб на спектаклі стваралася адчуванне лёгкасці ад яго музыкі, такой прыемнай для слыху, што хочацца з ёю кантактаваць яшчэ і яшчэ, неяк спытала я ў Вольгі Клебановіч, народнай артысткі Беларусі, вядучага майстра сцэны Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага. І вось што яна адказала:

— Валодзя не навіязвае шмат музыкі, ён далікатны і тактоўны. Таму яна дапамагае раскрыццю ў ролі, у чым пераконвалася неаднаразова. Апошняя наша сустрэча была, калі мы працавалі над спектаклем “Кола кахання” Сомерсэта Моэма. Ён вельмі ўважлівы да акцёраў, якія спяваюць, бо ведае: добры вакал узбагачае ігру акцёраў. Зрэшты, як і да тых, хто не спявае. Валодзя даўно супрацоўнічае з нашым тэатрам, памятаю яго яшчэ са “Знака бяды”, які ставіў таленавіты рэжысёр Валерый Маслюк. Ён цаніў Валодзю і як добрага сябра. Цаніў яго і Саша (Аляксандр Дзянісаў — заслужаны артыст Беларусі, муж Вольгі Клебановіч). Ён пры жыцці ўспамінаў музыку Валодзі да кінафільма “На спіне ў чорнага ката”, у якім паспеў зняцца...

А лёгкасць і чысціня музыкі Уладзіміра Кандрусевича — гэта ўсё, пачуйму, ад таленту, прафесіяналізму, якія жывяцца інтэлігентнасцю, тонкім густам гэтага прыгожага чалавека. І я таксама гатовая ўсякі раз гаварыць пра яго самыя лепшыя словы. Бясконца радуся яго поспеху!

Валянціна **Ждановіч**

Каштоўныя экпанаты будуць захоўвацца ў Мінску

Намеснік дырэктара бібліятэкі Аляксандр Суша рыхтаваў выставу больш за год

У Нацыянальную бібліятэку Беларусі з усяго свету прывезлі ўнікальныя тэксты Бібліі

Не горш за Дзюрэра

Тоўстая скураная вокладка, краі выцвілых старонак — амаль чорныя, іх стагоддзямі перагортвалі сотні рук. Побач іншыя кнігі: у зіхоткіх аправах, усыпаных каштоўнымі камянямі. У залах экспазіцыі шмат людзей, але ціха, нібы ў храме. У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрыта ўнікальная экспазіцыя. Тут паказана гісторыя ўсяго адной кнігі, але гісторыя гэтая даўжынёю ў дзве тысячы гадоў.

Выставу прымеркавалі да 500-годдзя беларускага кнігадрукавання. Сабралі больш за сто рарытэтаў. Рукапісныя і друкаваныя зборы біблейскіх тэкстаў Усходняй і Заходняй Еўропы — з найстаражытных часоў і да нашых дзён.

Тут і Бібліі для царкоўных набажэнстваў XVI стагоддзя, і выданне на нямецкай мове XVII стагоддзя, надрукаванае пратэстанцкім перакладчыкам Іаганам Піскаторам. Кніга захавалася толькі фрагментар-

на, але вачэй усё роўна не адарваць. Нават па ацалелых лістах зразумела: гэта сапраўдны твор мастацтва. Старонкі ўпрыгожвае каля сотні гравюр, якія не саступаюць знамітым работам нямецкага мастака Альбрэхта Дзюрэра.

Яшчэ адзін унікальны экпанат — факсімільнае Пасланне апостала Пятра на грэчаскай мове, якое датуецца III стагоддзем нашай эры. У Беларусі ён выстаўляецца ўпершыню — гэта падарунак Ватыканскай апостальскай бібліятэкі. Цяпер найкаштоўнейшая рэліквія будзе захоўвацца ў Мінску.

Пяць хвілін — гэта многа ці мала?

— Сабраць у адным месцы і паказаць гэтыя рэдкія кнігі вырашылі яшчэ год назад на пасяджэннях прадстаўнікоў Праваслаўнай царквы і Міністэрства культуры Беларусі, — расказаў намеснік дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Аляксандр Суша.

— *У якога экпаната самая цікавая гісторыя?*

— Для мяне гэта факсімільнае Полацкага Евангелля канца XII — пачатку XIII стагоддзя. Збіралі кнігу па кавалачках. Асноўная частка арыгінала захоўваецца ў Расійскай нацыянальнай бібліятэцы Санкт-Пецярбурга, два лісты — у Расійскай дзяржаўнай бібліятэцы ў Маскве і гэтак далей. Калегі зрабілі падарунак: вырабілі для нас лічбавыя копіі кожнай старонкі, а ў 2012 годзе выдавецтва Беларускага экзархата (Беларускай праваслаўнай царквы. — Рэд.) разам з Акадэміяй навук выпусціла факсімільнае выданне.

— *Хто больш за ўсё цікавіцца выставай?*

— І спецыялісты-філолагі, і студэнты, і замежныя дэлегацыі. Праўда, некаторыя афіцыйныя групы пралятаюць усе залы за пяць хвілін, па вярхах. Так вы задавальненне наўрад ці атрымаеце. Гісторыкі ж блукаюць па экспазіцыі паўдня. І скардзяцца, што нічога не паспелі.

Вольга Дземянчук

Скарына прыдумаў.. “сярэднявечны GOOGLE”

Як беларускі першадрукар апярэдзіў час

Самым маштабным юбілейным праектам павінна стаць выстава “Францыск Скарына і яго эпоха”. Перад арганізатарамі стаіць няпростая мэта. Яны хочуць сабраць ледзь не ўсе арыгінальныя выданні са спадчыны беларускага першадрукара.

— Складанасць у тым, што амаль усе кнігі Францыска Скарыны захоўваюцца за мяжой — у Расіі, Польшчы, Германіі, Чэхіі, каля 50 краін. Даследчыкі ведаюць пра 520 ацалелых асобнікаў, — расказаў дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Раман Матульскі.

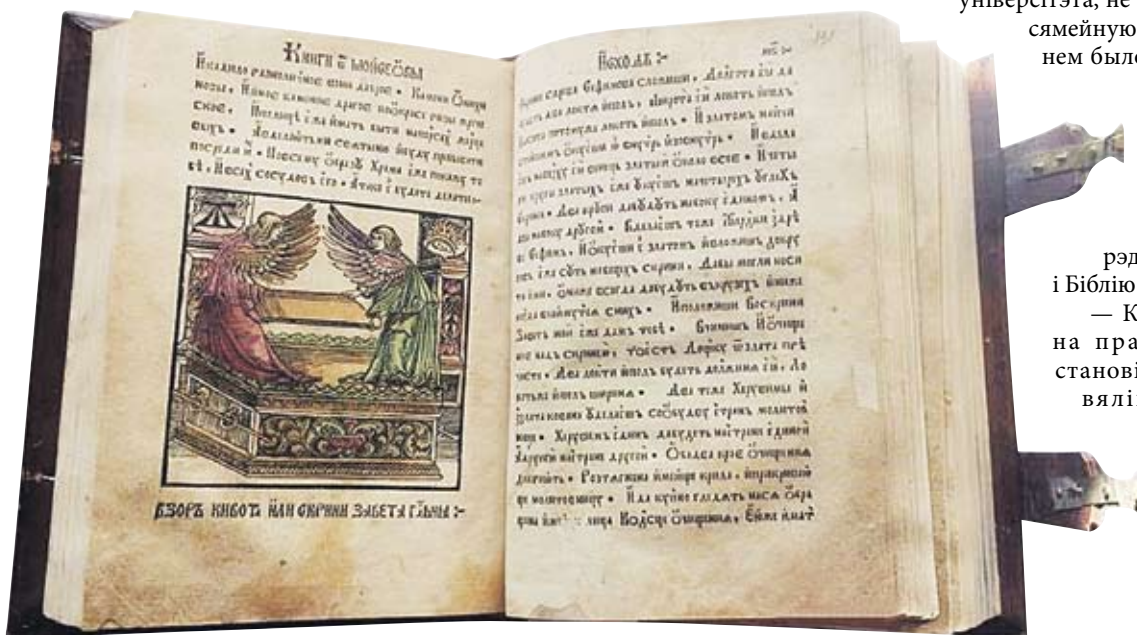
Адзін з галоўных экспанатаў на выставу прывязуць з Масквы, дзе ў аддзеле рукапісаў і старадрукаваных кніг Гістарычнага музея захоў-

ваюцца некалькі Біблій Скарыны, надрукаваных у 1517-1519 гадах. Пяцікніжка, ці Закон Майсееў, удалося патрымаць у руках нашаму карэспандэнту.

Унікальны асобнік адпісаў Гістарычнаму музею яшчэ ў канцы XIX стагоддзя калекцыянер Павел Шчапаў. Яго бацька разбагацеў на гандлі і ткацкай вытворчасці. Сам жа Шчапаў, праслухаўшы лекцыі на гісторыка-філалагічным факультэце Маскоўскага ўніверсітэта, не пажадаў прадоўжыць сямейную справу. Яго захапленнем было калекцыяніраванне кніг. Перад смерцю ў 1888 годзе ён завяшчаў Гістарычнаму музею бясплатную бібліятэку ў трыццаць тысяч рэдкіх тамоў. У тым ліку і Біблію Скарыны.

— Калі нават павярхоўна прагартца выданне, становіцца зразумела, якім вялікім друкаром быў Францыск Скарына,

Ілюстрацыі ў кнігах першадрукара з Полацка тлумачылі тое, што яго чытачы ніколі не бачылі

Дарэчы

■ Францыск Скарына — беларускі першадрукар, філосаф-гуманіст, пісьменнік і медык. Нарадзіўся ў купецкай сям’і ў Полацку паміж 1485 і 1490 гадамі. У 1504 годзе паступіў у Кракаўскі ўніверсітэт. Праслухаўшы курс вольных мастацтваў, атрымаў ступень доктара. Пяць гадоў вучыўся на факультэце медыцыны — доктарскую ступень атрымаў у Падуанскім універсітэце Італіі. У 1517 годзе Скарына заснаваў друкарню ў Празе, дзе выдаў “Псалтыр” — першую беларускую кнігу. У наступныя два гады пераклаў і выдаў яшчэ 22 кнігі Бібліі. Пераехаўшы ў Вільнюс (Вільнюс) у 1520 годзе, апублікаваў “Малую падарожную кніжыцу” і “Апостал”. Памёр у пачатку 1540-х гадоў.

Гэта цяпер, не разумеючы значэння слова, можна яго заугліць. Але ў XVI стагоддзі, прачытаўшы ў кнізе незнаёмае слова, нашым продкам нічога не заставалася, акрамя як фантазіраваць. Даведачную функцыю Скарына ўсклаў на гравюры, якія на мастацкіх вартасцях не саступаюць работам заходнееўрапейскіх майстроў

— расказвае старшы навуковы супрацоўнік Гістарычнага музея Галіна Шытава. — Каб зрабіць тэкст Святога пісання простым і зразумелым, Скарына стаў друкаваць прадмову — своеасаблівы кароткі пераказ, які раскрываў асноўны змест кнігі. Замыяў складаную царкоўнаславянскую лексіку беларускімі сінонімамі, упрыгожваў старонкі вытанчанымі арнаментамі. Гравюры на мастацкіх вартасцях не саступаюць работам заходнееўрапейскіх майстроў. Калі паглядзець уважлівей, на многіх можна заўважыць сонца і месяц, які знаходзіцца на яго. Гэта друкаваная марка Скарыны. У рускага перша-

друкара Івана Фёдарова (ён выдаў свой “Апостал” на 47 гадоў пазней, чым быў апублікаваны “Псалтыр” Скарыны. — Рэд.) пасля таксама будзе свой фірменны знак.

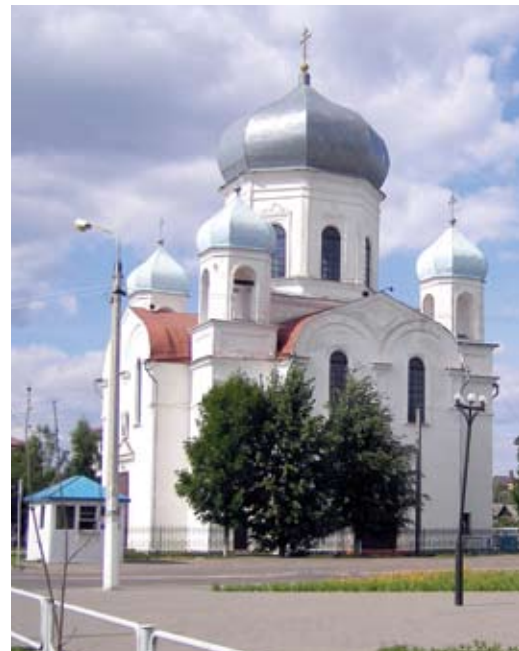
Гэта цяпер, не разумеючы значэння слова, можна яго заугліць. Але ў XVI стагоддзі, прачытаўшы, напрыклад, назоўнік “слон”, нашым продкам нічога не заставалася, акрамя як фантазіраваць, што ж гэта за звер такі. Даведачную функцыю Скарына ўсклаў на гравюры. Не разумееш, што такое Каўчэг Запавету? Ды вось жа ён, адлюстраваны непасрэдна пад тэкстам.

Мудрагелістыя літары ўпрыгожвалі першае слова кожнай главы і раздзел-

ла, а лісты першадрукар пранумароўваў. Нават памеры радкоў даводзіў да аднолькавага памеру, што па тых часах проста неверагодна.

Дарэчы, у Маскве таксама адзначаць 500-годдзе беларускага кнігадрукавання. Так, 18 і 19 красавіка ў Расійскай дзяржаўнай бібліятэцы пройдзе вялікая расійска-беларуская канферэнцыя “500-годдзе выдання першай славянскай Бібліі Францыска Скарыны: станаўленне і развіццё культуры кнігадрукавання”. Праўда, проста так паграпіць на яе не атрымаецца — форум разлічаны на гісторыкаў і філолагаў.

Ірына **Мустафіна**

Чым вядомы горад Шклоў

Горад на правым беразе Дняпра ўпершыню згаданы ў дакументах у 1520 годзе як купецкі — на гандлёвым шляху з “варагаў у грэкі”

Пасядзець за прэзідэнцкай партай

Сёння Шклоў вядомы тым, што тут вырас, жыў і працаваў першы Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка. Дзяцінства Аляксандра Лукашэнкі прайшло ў прыгарадзе Шклова — вёсцы Александрыя. У мясцовай школе па ініцыятыве настаўнікаў і вучняў ужо другое дзесяцігоддзе ёсць невялікі імправізаваны музей, які расказвае пра дзяцінства і юнацтва Прэзідэнта.

Захавалася нават парты, за якой той вучыўся ў малодшых класах. За ёй можна пасядзець і зрабіць здымак на памяць.

Яшчэ адзін вядомы зямляк — акцёр Пётр Алейнікаў. Яго яркія ролі ў фільмах “Сям’ера смелых”, “Трактарысты”, “Вялікае жыццё”, казцы “Канёк-Гарбунок” увайшлі ў скарбніцу расійскага кінематографа. У 2014 годзе да стагоддзя артыста ў Шклове ўстанавілі манумент, а ў роднай вёсцы Крывель адкрылі музей.

Абняць кацярынінскую таполю

Найбольшага росквіту Шклоў дасягнуў пры генерале Сямёне Зорычу — адным з фаварытаў імператрыцы Кацярыны II, якому яна паднесла горад у падарунак. Тады пачалі працаваць мануфактуры, адкрыўся прыгонны тэатр, які праславіўся на ўсю Еўропу. З’явілася Шклоўскае шляхетнае вучылішча. Ад яго бярэ пачатак першы Маскоўскі кадэцкі корпус — у пачатку Айчынай вайны 1812 года вучылішча з беларускай глыбінкі перавялі ў цэнтр Расійскай імперыі.

Гараджане памятаюць сваіх герояў: у 2007 годзе ў цэнтральным парку генералу Зорычу ўзвялі помнік. Сам парк — таксама помнік, толькі садова-паркавага мастацтва, уваходзіць у пяцёрку лепшых у Беларусі. Тут расце кацярынінская таполя, якой больш за трыста гадоў. Гавораць, яе пасадзіў сам Зорыч.

Каб увяць аблічча горада тых гадоў, трэба ўбачыць тварэнне праддзіцеля мясцовага дваранства і былога міністра шляхоў зносінаў Расіі Апалона Крывашэіна — папяровую фабрыку. З 1898 года ў першародным выглядзе да нашых дзён захаваліся не толькі будынкі цэхаў, але папераробныя машыны. У працоўным стане! Прадпрыемства сёння называецца “Спартак”,

ПАВЕЛ САВЕЛЬЕВ

але профіль двухсотгадовай даўнасі не змяніла, гэтак жа выпускае паперу.

Знайсі скарб князя Чартарыйскага

У Шклове ёсць цэлы россып архітэктурных скарбаў. Захаваліся будынкі сінагогі канца XVIII стагоддзя і ўнікальныя каменныя збудаванні — крыжы, лесвіцы, брамы. Галоўная жамчужына — каменная ратуша канца XVIII стагоддзя. Такіх у Беларусі захавалася ўсяго пяць. Шклоўская вышыней 43 метры — адзіная ўбудаваная ў кампазіцыю гасцінага двара. За што і ўнесена ў Каталог помнікаў сусветнай архітэктуры.

Легенды гавораць, што пад ратушай ёсць падземныя хады. У адным з іх гаспадар горада князь Адам Чартарыйскі закапаў скарб. Вяльможы не хацеў прысягаць на вернасць імператрыцы Кацярыне II пасля падзелу Рэчы Паспалітай і спрабаваў вывезці ўсё каштоўнае з горада. Ахоўваць частку скарбаў пакінуў свайго слугу Якуба. З тых часоў па начах на вежы ратушы можна ўбачыць цень слугі са свечкай у руцэ. Прывід ахоўвае скарб і чакае вяртання гаспадара.

Пакаштаваць знатны агурок

Тутэйшыя жыхары любяць помнікі. На цэнтральнай плошчы каля гарадскога рынку можна ўбачыць... вялікі ўсмешлівы агурок. У Шклова ў Беларусі такая ж рэпутацыя, як і ў падмаскоўных Лухавіц — агурочнай сталіцы. Знатныя “агуркі” бочкамі вазілі ў Санкт-Пецярбург. Гавораць, яны траплялі нават на абедзенны стол Кацярыны II.

Улетку тут ладзяць свята агурка. Купляць зялёненькія асаблівага пасолу лепш на рынку — там іх можна пакаштаваць і выбраць на смак.

Адпачыць на Лысай гары

Самы высокі пункт Шклова — Лысая гара. Каб падняцца на яе, трэба прайсці праз дуброву з бяроз і старажытных дубоў. Пейзаж, як у фільмах-казках Аляксандра Роу: пакуль ідзеш, не пакідае думка, што ў часы цара Гароха тут магла жыць Баба-Яга ці Змей Гарыныч.

З гары адкрываецца рэдкай прыгажосці від на Дняпро. На вяршыні размясціўся турысцка-экспурсійны комплекс, які так і называецца “Лысая гара”. З гасцявымі домамі, саўнай, спартпляцоўкамі ды масай іншых магчымасцяў для актыўнага адпачынку.

Святлана **Маркава**

У Шклове ёсць цэлы россып архітэктурных скарбаў. Захаваліся будынкі сінагогі канца XVIII стагоддзя і ўнікальныя каменныя збудаванні

ВОЛЬГА КІСЛЯК

Гурт Naviband: Эпатажу дакладна не будзе

У інтэрв'ю прадстаўнікі
Беларусі расказалі, чым
плануюць пакарыць публіку
на “Еўрабачанні-2017”

інал міжнароднага музычнага конкурсу пройдзе 13 мая ў сталіцы Украіны. Два паўфіналы — 9 і 11 мая. Беларусь сваіх

герояў выбрала яшчэ ў студзені. Фолк-калектыў Naviband з песняй “Гісторыя майго жыцця” ў прамым эфіры прызналі лепшым глядачы і прафесійнае журы.

Праспяём на роднай мове

У калектыве тры музыканты і два вакалісты — Ксенія Жук і Арцём Лук'яненка. З імі мы і сустрэліся на рэпетыцыі.

— Чаму так ірвяцесь на “Еўрабачанне”?

Арцём: У сваёй краіне наздаўно ведаюць. Раз у два гады праводзіцца конкурс “Нацыянальная прэмія “Ліра”, мы яе ўжо атрымлівалі. І на “Славянскім базары” выступалі. Цяпер з’явіўся шанц штурмануць еўрапейскую сцэну. Мы ж выступалі ў невялікіх клубах, а тут — стадыён, тэлетрансляцыі па ўсім свеце. Хвалюемся! Бо павінны ж еўрапейцы нарэшце даведацца пра беларускую таленавітую моладзь.

— Гэты конкурс не толькі музычны, але і...

— ...палітызаваны. Але няма сэнсу думаць пра падаплёку. Спорт і конкурсы прыгажосці таксама цяпер неаддзельныя ад палітыкі. Мы будзем проста спяваць.

ВАЛЕНТА ПРАШОУ

EURO
SONG
KY

— На якой мове?

— На беларускай. Быў момант, калі хацелі перапісаць прыпеў на англійскай мове. А потым вырашылі пакінуць усё як ёсць. Пераклад, калі захочуць, у інтэрнэце знойдуць.

Дасье

■ Гурт Naviband заснаваны ў 2013 годзе. Першы альбом “Лаві” выйшаў праз год. У 2016 годзе ўдзельнічалі ў нацыянальным адборы на “Еўрабачанні” з песняй “Гэта зямля”. Аднак у фінале занялі толькі чацвёртае месца.

■ Пры адборы на “Еўрабачанне-2017” сталі пятымі па выніках галасавання глядачоў. Але члены журы аддалі максімальны бал, што ў выніку забяспечыла ім перамогу.

А р ц ё м :
Э п а т а ж у дакладна не будзе. Пакуль вызначыліся толькі з канцэпцыяй — лясная тэма, чараўнікі. Людзям надкучыўвыпяндрож. З усіх беларускіх калег, хто ездзіў на “Еўрабачанне”, ніхто не змог раскрыцца. Таму што хацелі паказаць, колькі каштаваў іх нумар. Гэтым нікога ўжо не здзівіш. Мінула паездка — прабачце, поўная бязгусціца. Сур’ёзныя дзядзькі зрабілі нядрэнную графіку, але песня была слабай. Хоць Саша Іваноў (спявак IVAN. — Заўв. рэд.) стараўся, ды і прадзюсар Віктар Дробыш у яго здорава ўлажыўся.

Грышкавец — альбома вянец

— У скарбонцы Беларусі два “золаты” ад удзельнікаў дзіцячага “Еўрабачання”. лепшы вынік сярод

дарослых артыстаў — усяго толькі шостае месца Дзмітрыя Калдуна. У чым жа праблема?

А р ц ё м : Да дзіцячага конкурсу ў нас лепш рыхтуюць. Ёсць дасведчаныя педагогі, шмат музычных школ. Хочацца верыць, што мы зможам прарвацца ў тройку лідараў.

— Не так даўно вы запісалі песню “Калыханка” разам з вядомым расійскім пісьменнікам Яўгенам Грышкаўцом.

— Пазнаёміліся выпадкова. Год назад у нас быў канцэрт у адным з гомельскіх бараў. Яўген прыязджаў на гастролі. Зайшоў увечары ў бар адпачыць, а там мы спяваем. Даслухаў і падышоў са словамі: “Малядыя людзі, вы промень святла!” Так фраза спадабалася, што нават трэці альбом назвалі “Ілюмінацыя”. З’явілася ідэя зрабіць нешта разам. Ксюша прыдумала словы, запісваліся ў Маскве — на студыі Алега Несцерава. Цяпер працуем над другой кампазіцыяй.

— Павінішаваў вас з перамогай?

Ксенія: Скінула яму здымак з фіналу нацыянальнага адбору, дзе мы на сцэне трымаем у руках статуэтку і дыплом. Грышкавец далёкі ад шоу-бізнесу і сам конкурс не вельмі любіць. Але за нас парадаваўся. Нават абяцаў адшукаць дома пульт і паглядзець наша выступленне ў паўфінале.

Ірына Мацвеева

— Чым больш экстравагантны артыст, тым больш шанцаў перамагчы. Чаго чакаць — танцаў з ваўкамі ці фігурыстаў са скрыткай Страдзівары?

Дачакацца чыстага неба пасля навальніцы...

Нядаўна ў мінскім Палацы мастацтва праходзіла выстава, на якой дэманстраваліся работы ўдзельнікаў аднаго з творчых аб'яднанняў Беларускага саюза мастакоў. На адкрыцці экспазіцыі нямала гаварылася пра аўтараў, хто пакінуў пасля сябе яркі след, здолеў зрабіць важкі ўнёсак у нацыянальную мастацкую скарбонку. Справа ў тым, што многія з удзельнікаў гэтага аб'яднання ўжо пайшлі з жыцця. Але яны жывуць сваімі таленавітымі карцінамі, якія і гэтым разам прыцягнулі ўвагу наведвальнікаў выставы ў Палацы мастацтва. Сярод такіх “зорак”, безумоўна, і мінскі мастак Міхась Рагалевіч, чья творчасць заслугоўвае асобнага апеведу.

Вобраз яблыні, без перабольшання, стаў пунктам адліку творчасці Міхася Рагалевіча, яго своеасаблівым брэндам. Мастак напісаў дзясяткі твораў з квітнеючымі садамі і панарамамі вясны. Малюючы яблыні ў квецені, ён нагалаў уласную душу атмасферай і водарам веснавога абнаўлення прыроды. Для яго гэта была магчымасць духоўнай рэлаксацыі, бо Міхась Рагалевіч пражыў складанае і шмат у чым трагічнае жыццё: як творца ён некаторы час меў прызнанне і пашану, а потым быў незаслужана забыты.

Аднак Міхась меў цудоўную сям'ю, дзе быў па-чалавечы шчаслівы, у якой знайшоў сабе апору і душэўны супакой. Родныя падтрымлівалі яго і дапамагалі ў здзяйсненні шматлікіх творчых планаў.

А яго смерць расставіла кропкі над "і": за кароткі час музеямі, іншымі ўстановамі ды калекцыянерамі былі раскуплены ўсе жывапісныя палотны і графічныя аркушы. Вялікая па памеры і светлая майстэрня (дарэчы, мастак атрымаў яе толькі пасля выхаду на пенсію), па якой з-за твораў складана было праходзіць, раптам стала пустой і халоднай...

Па вялікім рахунку, мастацкая спадчына Міхася Рагалевіча добра ўладкавана. Большую частку лепшых работ набыў адзін з банкаў, будзе выдадзены каляровы каталог калекцыі, а ў новым музеі сучаснага мастацтва пад творы Міхася абяцалі аддаць цэлы паверх. Пры жыцці мастак не мог і марыць пра такое. Гэта і ёсць прызнанне — і таленту, і ўкладу ў нацыянальную культуру.

Першая персанальная выстава Міхася Рагалевіча, прымеркаваная да пяцідзесяцігоддзя, праходзіла ў сталічным Палацы мастацтва ў 1983 годзе і для многіх стала нечаканасцю і адкрыццём. Больш як сотня жывапісных работ і прыкладна столькі ж графічных аркушаў (толькі частка яго творчых дасягненняў) тады запоўнілі энергіяй вобразаў і фарбаў прастору двух паверхаў самага вялікага ў краіне выставачнага павільёна. Гэта быў нябачаны да таго часу ў сценах галерэі інтэлектуальны "феерверк-перформанс" суладдзя яркіх эмоцый,

глыбокіх пачуццяў і перажыванняў — пранізлівага споведзь мастака перад суайчыннікамі.

Да першай персанальнай выставы пра мастака Міхася Рагалевіча пісалі мала: яго мастацтва не ўкладвалася ў адшліфаваныя гадамі ўяўленні сацыялістычнага рэалізму і стэрэатыпы ацэначных стандартаў. Але на час правядзення выставы ў грамадстве пачыналі ўзнікаць іншыя настроі. Крыху раней у тым жа Палацы мастацтва прайшлі паказы беларускіх маляваных дываноў, персанальныя выставы Пятра Сергіевіча і Міхася Сеўрука — мастакоў з ярка выяўленай тэматыкай творчасці. Адбылося пераасэнсаванне спадчыны дзеячаў нацыянальнай гісторыі і культуры — Міколы Гусоўскага, Францыска Скарыны ды іншых. Сталі шырока ладзіцца традыцыйныя народныя святы — Купалле, Каляды. Рабіліся акцэнтны на самаідэнтыфікацыю беларусаў як самастойнай нацыі.

У той час і творчасць Міхася Рагалевіча атрымала належную падтрымку. Пасля Мінска яго выстава з поспехам экспанавалася ў Маладзечне і Магілёве, Гомелі і Віцебску. Часопіс "Мастацтва Беларусі" адгукнуўся на падзею ў публікацыях разгорнутых артыкулаў-рэцэнзій. Захопленыя водгукі надрукавалі часопіс "Маладосць", штотыднёвік "Літаратура і мастацтва". Высокая крытычная ацэнка Рагалевіча была адэкватнай яго творчасці, што сваёй чысцінёй і адкрытасцю, да-

Міхась Рагалевіч.
"Восеньскія кветкі" (1987)

верлівай размовай з гледачом, простым стаўленнем да жыцця ўспрымалася як глыток свежага паветра, як нешта нязвычайнае, але вельмі патрэбнае.

З шасцідзясятых гадоў мінулага стагоддзя мастак Міхась Рагалевіч імкнуўся не прапусіць ніводнай з рэспубліканскіх выстаў, у кожнай прымаў удзел — часам цэлым шэрагам твораў.

Ягонай тэмай былі перш за ўсё падзеі ўласнага жыцця. Восем гаў дзін у дзень ён працаваў мастаком-афарміцелем, зарабляючы “на хлеб”, а жывапісам або графікай займаўся ў вольны час. Выбіраць натуру не даводзілася — маляваў тых, хто побач.

Тым не менш, сіла таленту дазволіла яму вывесці асабістыя пачуцці і ўражанні да ўзроўню знакавай каштоўнасці вобразаў і гэтым наблізіць асабіста адчутае і перажытае да маштабных паняццяў і з’яў у жыцці ўсяго грамадства.

Ён першым у беларускім мастацтве ўзняў тэму сталінскіх рэпрэсій. Яго карціны “Ліхалецце” (1965), “Гвалт” (1965), “Навала” (1976), у якіх апавядаецца пра раскулачванне яго сям’і і арышт бацькі і брата, а таксама серыя твораў гэтай жа тэматыкі (“Нас з мамай арыштавалі”, 1965; “Цяжкія гады”, 1978; “Маці ў далёкім краі”,

Міхась Рагалевіч. “Квітнее яблынька” (1982)

1980 і “Успаміны”, 1985), прысвечаная пакутам маці, якую ўслед за бацькам і дзядзькам тройчы арыштоўвалі, пасля чаго яна ўжо не вярнулася дадому, — сапраўдны рэквіем-плач.

Другая па значнасці тэма творчасці мастака, узятая з асабістага досведу і выяўленая на ўзроўні сацыяльнай з’явы ў жыцці цэлага грамадства, — тэма селяніна, які пераехаў з вёскі ў горад з усім комплексам яго звычак, светаўспрымання.

Інтэнсіўны рост прамысловасці Беларусі на працягу другой паловы ХХ стагоддзя зменшыў вагу традыцыйнай аграрнай гаспадаркі. Патрэбная для заводаў працоўная сіла была ўзята з вёскі. Але звычкі і традыцыі сельскага чалавека хутка не памяня-

еш. Тое, што фарміравалася стагоддзямі, застаецца ў свядомасці народа, у яго генетычнай памяці, якая ў рэшце рэшт кіруе і абвостраным мысленнем мастака, што не забыў пра свае карані. Творчасць Міхася Рагалевіча таму яскравы прыклад. У мастака над усім дамінуе тэма сям’і. Праз усё мастацтва творца пранёс яе вобразы і на гэтым шляху не пабаяўся выглядаць наіўным, местачковым, негламурным. Бо ведаў: праўда жыцця і сіла пачуццяў, падмацаваныя творчай сталасцю і прафесіяналізмам, з’яўляюцца меркай вартасці

мастацтва канкрэтнай краіны, адпаведнага пэўнаму часу і эпосе.

Праз вобразы каханія (“Антось і Ганна”, 1978; “Дзень нараджэння”, 1985), радасці першых сямейных здабыткаў (“Восень”, 1980; “Збіраюць яблыкі”, 1982), выяўлення каштоўнасцяў у адносінах у сям’і Міхась Рагалевіч стварыў цэласныя мастацкія цыклы. Асірацелы яшчэ немаўлём, ён асабліва абвострана адчуваў каштоўнасць сям’і. Моцай уласнага таленту мастак стаў на абарону сямейных каштоўнасцяў як найвялікшага скарбу чалавека.

Выкарыстоўваючы разнастайныя сюжэтныя лініі, мастак прамалёўвае этнічны кантэкст побыту гараджан, якія выйшлі з вёскі. Праз атмасферу інтэр’ераў, іх жытла ён выяўляе самабытную прыгажосць натуры этнічнага беларуса.

Сярод адметных асабістых сімвалаў у творах Рагалевіча на першы план выступае вобраз ручніка з чырвонымі конікамі па краі (усё, што засталася ў спадчыну ад бацькоў). Упершыню ён сустракаецца ў дыпломнай працы жывапісца “Адведкі” (1964), дзе размяшчаецца на першым плане як сямейны рэлікт бацькі народжанага дзіцяці. А далей трапляе ў карціны “Маладая сям’я” (1978) і “Восень” (1980). У вобразны рэфрэн прысутнасці ў розных карцінах аднаго і таго ж вышыванага ручніка ўкладваецца вялікі сэнс разумення духоўнай спадчыны.

Вобраз працавітай жанчыны Міхась Рагалевіч таксама выпісаў тонка

і шчыра, як важны акцэнт уласнага мастацтва. У такіх карцінах, як “Беларусачка” (1976), “Сучаснасць” (1998), гэты вобраз паўстае самадастатковым, адасобленым ад тэматычных цыклаў, у іншых — працінае сямейны цыкл работ і нясе ў сабе касмічнае пацуццё павагі і захаплення годнасцю жанчын-працаўніц (“Гаспадыня”, 1966; “Вечар”, 1968; “Раніца”, 1975; “Пойдуць жаць”, 1984). Гэта становіцца відавочным, калі праглядаеш спадчыну графічных твораў мастака, дзе захаваліся серыі малюнкаў, зробленых на тэмы “тая, што шые”, “тая, што вяжа”, “тая, што мые”, “тая, што варыць”, “тая, што жне” ды падобныя... Кожны з іх — узор віртуознага малявання, дакладна выяўленага характару натуры, моцнай энергетыкі штрыха і тонавых плям.

Зыходзячы з гэтага, разумееш, што жывапісныя творы — толькі бачная частка айсберга каласальнага творчага патэнцыялу Міхася Рагалевіча. Мастак любуецца постаццю, рухамі, гармоніяй жанчыны ў яе адвечных занятках і справах. У асобных карцінах мастак уздымае жанчыну да манументальнай велічы (“Памяць”, 1974), у іншых — надае ёй вобразныя характарыстыкі багін старажытнай міфалогіі, што “пралі ніці жыцця” або “ўрачыста перабіралі пацеры часу” (“У святочны вечар”, 1979; “Журавіны”, 1983). Менавіта тыя творы, дзе мастак здагадаўся і выразна, знакава паказаў глядачу нешта патаемнае, глыбока прыхаванае ў жанчыне, але па-сапраўднаму вартае ўслаўлення, з’яўляюцца найвялікшай творчай спадчынай Рагалевіча.

Вобраз жанчыны-працаўніцы, зхавальніцы сямейнага цяпла дамінаваў у карцінах Рагалевіча на працягу доўгага перыяду. Але паступова мастак аддае перавагу жанчыне як сімвалу хараства, яе незямнога тварэння.

Працэс ідэалізацыі вобраза жанчыны разгортваўся на працягу ўсяго творчага шляху Міхася Рагалевіча. Менавіта таму многім падаецца, што мастак пісаў адну і тую ж мадэль, і ў гэтым ён сугучны з Баціцэлі або Мадзільяні. Сапраўды, прататыпаў яго жаночых партрэтаў было няшмат — жонка, дачка і маці. Зрэшты, быў яшчэ адзін сінтэзаваны, выведзены, як формула, вобраз — Муза.

Найбольш ідэалізаваныя жаночыя вобразы — Ганна ў карціне “Антось і Ганна” (1978), у сюжэце пра закаханых ля “Дрэва Жыцця”, у пэўнай ступені ў творы “Які цудоўны свет” (1974-1977), дзе мастак апаэтызаваў вобраз дзяўчынкі, якая нават не бяжыць, а лунае над зямлёй з кветкай у руцэ. Нарэшце, адбылося і само ўзнясенне ў сюжэце карціны “Дзень нараджэння” (другая назва — “Каханне”, 1985). Але вызначальны падзел паміж рэальным, жыццёвым вобразам жанчыны ці дзяўчыны і наданнем яму незямной, касмічнай значнасці адбыўся на этапе творчага спасціжэння мастаком вобраза маці, якая загінула ў сталінскіх лагерах яшчэ ў часы маленства Міхася. Ён шматкроць, нібы ікону, пісаў яе партрэт, углядаючыся ў маленькі, чудам ацалелы фотаздымак з пашпарта, на якім была адлюстравана маладая жанчына з прыгожымі кучаравымі валасамі — Ганна Рагалевіч-Аленская. Так з’явілася серыя партрэтаў “Мая мама” (1968-1972), пазней — карціны “Маці ў далёкім краі” (1980) і “Успаміны” (1985), прасякнутыя высокім драматызмам, чароўным пранікненнем фарбаў узнёслай паэтызацыі.

У карціне “Успаміны” з’яўляецца яркая метафара, якая потым не знікала з шэрага дамінуючых архіпелагаў у мастацтве Рагалевіча, — куст барвова-чырвоных руж. Выява гэтай кветкі з вострымі шыпамі атаясамлівалася

Міхась Рагалевіч.
“Фізік-тэарэтык” (1978)

Міхась Рагалевіч задумваў карціну як метафару для чалавека, якому, як таму дрэву, даводзіцца быць у пастаянных ваганнях паміж зямлёй і небам, паміж існаваннем і жыццём, паміж мёртвым і жывым. Каб жыць, а не існаваць, і “дачакаца чыстага неба”, трэба шукаць апору, перш за ўсё духоўную

мастаком з нясцерпным болем і яго памяццю, а таксама з памяццю цэлага народа пра горыч шматлікіх страт у часы войнаў у кожнай беларускай сям’і.

Міхась Рагалевіч не хацеў прадаваць свае карціны, бо шкадаваў іх, нібыта ўласных дзяцей. Выключэнні рабіліся для беларускіх нацыянальных музеяў і фондаў — з агаворкай, што па кожнай асобнай карціне будзе зроблены аўтарскі паўтор. Але нечым трэба было зарабляць на жыццё сям’і. Да самай пенсіі ён працаваў мастаком-афарміцелем у Інстытуце фізікі Нацыянальнай акадэміі навук. У яго быў свой кабінет, дзе захоўвалася большая частка твораў, а ў вестыбюлях і калідорах мастак вывешваў карціны, удзячнымі глядачамі якіх былі работнікі ўстановы.

У вольную хвіліну на працы Рагалевіч пісаў партрэты і звычайных навуковых супрацоўнікаў, і знакамітых прафесараў ды акадэмікаў. Многія з іх экспанаваліся на рэспубліканскіх групавых і персанальных выставах мастака, некаторыя былі набытыя музеямі. Адметнасць гэтых твораў у тым, што яны раскрываюць погляд мастака на работнікаў

навукі як на людзей, з аднаго боку — звычайных, а з іншага — часта безабаронных перад жыццём і яго побытавымі праблемамі. Але кожнага са сваіх герояў мастак надзяляе архаічна-зямной прыгажосцю, што не мае нічога агульнага са свецкімі ўяўленнямі, а звязана з фізічнай і духоўнай неардынарнасцю прататыпаў карцін. Якраз гэтыя кампазіцыі з прычыны іх феноменальнай арыгінальнасці найбольш вартасныя ў творчай спадчыне Рагалевіча.

Праз ёмістыя мастацкія вобразы творца атаясамліваў блізкіх і дарагіх сэрцу людзей і сябе таксама з выявамі прыроды, якую пісаў багата і пранікнёна. Паколькі мастацтва Рагалевіча ў аснове сваёй аўтабіяграфічнае, з ім добра стасуецца назва аднаго з галоўных твораў жывапісца — “Пра час і пра сябе” (1992). На берэзе ракі разгортваецца драма: адно з двух дрэў, што адасобіліся ад агульнай купкі сабе падобных, апынулася на краі абрыву і вось-вось зваліцца ў бурлівы паток ракі, карані і ствол ужо завіслі ў прасторы. Але яго надзейна ўтрымліваюць стромкія галінкі суседняга дрэва. Яны, нібы абняўшыся, моцна перапляліся, і, падаецца, жудасныя хмары навалініцы пачынаюць разыходзіцца, а паміж імі выявіўся і зіхаціць доўгачаканы прарыв чыстага неба...

Міхась Рагалевіч задумваў карціну як метафару для чалавека, якому, як таму дрэву, даводзіцца быць у пастаянных ваганнях паміж зямлёй і небам, паміж існаваннем і жыццём, паміж мёртвым і жывым. Каб жыць, а не існаваць, і “дачакаца чыстага неба”, трэба шукаць апору, перш за ўсё духоўную. І нездарма яго мастацтва закранула самае патаемнае ў душах людзей — генетычнае імкненне беларускага чалавека да духоўнай чысціні і ўзвышанасці, спрадвечнага захаплення прыгажосцю жыцця і вартасці чалавечай асобы ў ім.

Цяжка ўявіць, што мастак, які перанёс у жыцці неверагодныя пакуты, здолее захаваць у сваёй душы веру ў чалавека. Ды яшчэ скажа пра гэта на ўвесь голас сапраўднага таленту. Творчасць беларускага жывапісца Міхася Рагалевіча пацвярджае не толькі магчымасць, але і абгрунтаванасць такой лініі паводзінаў.

Веніямін **Mixeeŭ**

Міхась Рагалевіч. Фрагмент карціны "Лошыца" (1971)